

نور محمد

هوت پچند مول پچند گم بخت شای

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

نور جهان

مصنف

ڊاڪٽر هوتچند مولچند گربخشاڻي

ايم. اي. ايس. سي. جي. ڊي. الفنون

ورسٽي سنڌي پبليڪيشن

سنڌي شعبو، ڪراچي يونيورسٽي،

ڪراچي - ۷۴۰۰۰

ورسٽي سنڌي پبليڪيشنس جي چوٿين پيشڪش

تعداد هڪ هزار

ڇاپو چوٿون

جون ۱۹۷۷ع

قيمت: ڏه روپيا

سول ايجنٽ:-

- ۱- ادبيات، اسپتال روڊ، حيدرآباد.
- ۲- مڪتبہ اسعاليہ، جھونا مارڪيٽ، ڪراچي.

هي ڪتاب محمد سليم ميمڻ، سيڪريٽري، ورسٽي سنڌي
پبليڪيشن، سنڌي شعبو، ڪراچي يونيورسٽي پاراڻ،
ڪراچي پرنٽنگ پريس، الطاف حسين هالي روڊ،
ڪراچي مان شايع ڪرائي پڌرو ڪيو.

ڪجهه پنهنجي ٻارن ...

ڪنهن ٻولي جي عظمت جو اندازو ان جي شاهڪاري ادب مان لڳائي سگهجي ٿو. ڊاڪٽر گربخشاڻي جون ادبي تصنيفون پڻ سنڌي ادب جي انهن ادبي شاهڪارن مان آهن، جن سنڌي ٻولي ۽ ادب کي اڇي گهاٽ رکيو آهي. جيئوئيڪ انجھڻائي ڊاڪٽر گربخشاڻي جون تصنيفون ٿورڙيون آهن، پر اهي سنڌي ادب جي انهن بنيادي پٿرن مان آهن، جن تي هاڻي سنڌي ادب جو ڪاڪ محل اڏجي رهيو آهي.

نورجهان ڊاڪٽر صاحب جي اعليٰ ادبي ذوق جو ڪم ادبي مثال آهي. سندس هي ناول فن ۽ فڪر جي لحاظ کان هر دور ۾ پسند ڪيو ويو آهي. هن ناول جي اشاعت کي اٽڪل اڌ صدي ٿيڻ تي اهي ٻارن جي سرهاڻ ۾ ڪوبه فرق نه آيو آهي، بلڪه ڏينهن ڏينهن سندس واس وڃي ٿو وڌندو.

نورجهان نه فقط فن ۽ فڪر جي خيال کان بلڪه ٻولي جي لحاظ کان پڻ پنهنجو مٽ پاڻ آهي.

هن وقت تائين جيڪي به تاريخي ناول لکيا ويا آهن، تن مان ڪو به هن ناول سان برسرچن جهڙو ڪونهي. بلڪه ائين چون

۾ وڌاءُ ۾ ٿيندو ته سنڌي ناري ناول نگاري جي حقيقي ابتدا
نور جهان سان ٿي ٿئي ٿي.

ورتي سنڌي پبليڪيشنس جي عملي قيام کي سوا سال جو
عرصو ميس ٿيو آهي ۽ هي اسانجي چوٿين محنت اوهانجي هٿن ۾
آهي. ان کان اڳ اسان آنجهاني ڊاڪٽر گربخشاڻي جو شاه
نئين جي ڪلام تي محققانه مقدسو ”مقدس لطيفي“ اوهان تائين
پهچايو هو. هن وقت به اسانجا ٻه ڪتاب ڇاپي هيٺ آهن، جن ۾
ڊاڪٽر صاحب جي نئين محققانه تصنيف ”روح رهاڻ“ به محترم
اباز حسين قادري جي افسانن جو مجموعو ”ٻار دادا“ شامل آهن.

ورتي سنڌي پبليڪيشنس جي پروگرام ۾ نه فقط پرائڻ ۽
ناپاب ادبي نسخن کي ٻيهر شايع ڪرائڻ شاس آهي،
بلڪه نوان تخليقي ڪتاب، مجموعا، ناول ۽ تنقيدي ڪتابن جي
اشاعت پڻ اسانجي پروگرام جو اهم جز آهن.

ايندڙ ڪتابن ۾ نسيم کرل، علي بابا، ۽ اسر جليل جهڙن
مشهور افسانا نگارن جا نئين سر ترتيب ڏنل مجموعا اوهان تائين
پهچائڻ ۾ اسان فخر محسوس ڪنداسون.

سليم ڀٽي

(محمد سليم ميمڻ)

ميڪر پري،

ورتي سنڌي پبليڪيشنس.

هلي

هن ڪتاب جو پهريون ڇاپو سنه ۱۹۱۵ع ۾ پڌرو ڪيو ويو هو. هن ٻئي ڇاپي ۾ ڇهين ٽيڪ ساڳيو مضمون عالم رکيو ويو آهي، ته به عبارت ۾ گهڻي ڦير ڦار ڪئي وئي آهي. ان کي وڌيڪ سهڻو ۽ سلسل بنايو ويو آهي. جڏهن هي ڪتاب پهريائين ڇپجي پڌرو ٿيو هو، تڏهن ڪيترن صاحبن انهن سمجهو هو ته منجهس نورجهان جو سچو تاريخي احوال ڏنو ويو آهي، پر انهن هرگز ناهي. البت بنياد تاريخ تي ٻڌل اٿس، ۽ اصل حوالا جهڙوڪ تاريخ فرشت، منتخب التواريخ، افعال نامه، نزڪ جهانگيري، ناد صاحب جو راجستان، ۽ سردار چرگيندر سنگھ وارو نورجهان نظر مان ڪڍيا ويا آهن، پر تڏهن به انهن مڙهي ڪتابن مان ڪنهن هڪ جي به مضمون ۽ طرز جي پابندي نه ڪئي وئي آهي. پڙهندڙن جي دس ۽ مڙي لاءِ ڪيتريون ئي ڳالهون مٿي مان ڪڍي، ايش ڪيون ويون آهن. حقيقت ۾، هن ڪتاب کي هڪ تاريخي ٽول يا نسابو ڪري سمجهڻ گهرجي، ۽ نه نورجهان ۽ جهانگير

جي سڄي -والح عمري .

سرشتي جي لرميل نظارن جا داستان ، قدرتي ۽
انساني حسن جي جلوي جون حڪايتون ، مجلسن ۽
مڃڻن جي رولن جون روايتون ، جي ڪتاب ۾ جاء
اچاء نظر اينديون ، سي اڪثر من گهڙت آهن .

آءُ پنهنجن مشفق دوستن ڊاڪٽر عمرالدين دائود پوٽو
۽ پروفيسر شفيع محمد قريشيءَ جو نهايت شڪر گذار
آهيان ، جو هنن صاحبن مهرباني فرمائي هي ٻو چاڻو
نظر مان ڪڍي ، گهڻي لفظي ۽ اصطلاحي غير قرارون
ڪيون آهن ۽ ٻڌ چاڻي جون غلطيون درست ڪيون آهن .

ڪراچي ، ۲۵ مارچ ۱۹۳۰ع . هوانچند مولچند گربخشاڻي .

نورجهان

(۱)

بابر بادشاه هندوستان کي فقط چار سال حڪومت
ڪئي، پر انهي لوري عرصي ۾ ئي هن دعوت جي
سويچ لاءِ ڏاڍا بندوبست ڪيا. هند هند لهرون
ڪڍايائين، باغ پوکاريائين ۽ ماڻهن جي آمدورفت لاءِ
پڪا رستا ٺهرائيائين. انهن رستن مان سڀڪن وڏو رستو
جو ٺهرائيائين سو هو آگري کان وٺي ڪابل تائين. اهو
اڄ ڏينهن لاءِ قائم آهي. رستي جو گهڻو حصو بلڪل
هيبت لاک ويران ٿيڪون وڃون آهي. ڪٿي ڪٿي
نوري سونهيون ماڻهون آهن، جي آثار ۽ انگور سان
پيئون پوکن، ۽ سونهن ٿاڙڪا ڪرون جي وٺن سان
چاليل آهن. پر گهڻو ڪري سحر رستو انهن پيوڏهي
جڏهن ڪنهن قتل ماڙيءَ جا ڏاڪا ڪي ڏنل نه
ڪري سار. هن پياڪ ۽ اٿاهين ٿيڪون مان، سترهين
عيسوي صديءَ جي اوائل ۾، نو بهار جي ڏينهن ۾،
هڪ مرد ۽ زال ڀڳو سان گهرو، آهستي آهستي
چرلدا پئي ويا. مرد جي منهن مان ٺاهي ٺاڙائي

معلوم ٿي ٿئي. اڪي قد ۾ ڊگهو هو. اڪا شڪل
اهڙي مڙچاري هيس، مگر شان ۽ شائستگي جا اهڃاڻ
منجهس نٿو هئا. ڪهڙا ليڙون ليڙ ٿي ويا هئس،
پر لڏهن ۾ سندس ڪهاڊيءَ ۽ پيشانيءَ جون ٿي
پيشانيءَ جا گهٽج پل هئا، سندس سفيد چمڙي جا
سج جي گرميءَ سبب البت اڀاڻجي ويئي هئي، ۽
سندس ڊگهن ڏنهن جي ڪلهن تي پئي لڏڪينس،
تن مڙي ائين پئي لڪايو ته ڪو وڏو خالڊان
آهي. عورت جا سائس هئي، سا سندس زال هئي.
قد ۾ ڊگهي، اکيون لوڪس جهڙيون شهيدار، چهر و چنڊ
جهڙو جنهنجو اصلوڪو ڳلاڻي رنگ ڳڻتيءَ ۽ فڪر کان
ڪوماڻجي ويل ٿي ٿاڻو، اڪه عقاب جي جهنڊ هيان
ڊگهو ۽ سٺو؛ مطلب ته سمورو بدن نهايت ڊولائڻو
۽ رولڻ وارو هوس. ڊاڳي تي سوار ٿيل هئي. مسافريءَ
جي لڪه سڀان بلڪل بهال هئي، پر صبر ۽ شڪو
پئي ڪيائون. اهو پاڻ چوي ته سگهي ۽ مڙس کي
چيائون ته ”مولڪان هينجو وڏاڪو هليو ٿو ٿئي ۽ ڊاڳي
تي ساري ڪوڙ کان بهار آهن.“ مڙس چيس ته
”پاري! همت چول. اهو پريان ماڻو پيشي ٿيسهي،
جتي مينديءَ ۽ انگور جا منهن پينا آهن ۽ لهر به

پهتي وهي. واهنج ڇوڪر ۾ سو ورو ڪو ڳوٺو هوندو،
 جي دڙهي مان ڪنهنجهڙا موهان تي لهنداسين. دل
 ۾ لوڙهه ۽ ڏاڏي اسان کي ڪن چڏيندو. پر زال
 نهايت ڏک پرايل آواز سان چيو ته ”مون منهنجو
 هارڻ وٺي جيئري سگه ۾ نه وهي آهي. پيار، منهن
 جي ڏيڍ سان هي سڀ ڏک ڏاڪڙا ۽ ڳڻنهيون پئي
 منهنون آهن، تنهن ۾ به هيٺو ڪا طاقت ڪانهي هو
 منهنجو دود دفع ڪري سگهي. هائي مون تي
 هڪڙي مهرباني ڪري: مولڪي هٿ ڇڏي، لون
 ڪاهه مائو ڏي ۽ وهي ڪو ٻيو پهتي ڪري. جي
 اڄ رات ئي موٽي سگهين ته تمار چڱو نه ۽ سهائي
 وڃي. اوسيتائين جي آءُ جيئري رهيس ته راهد، نه
 نه اڄ نه اڳو پوءِ موڪلائي ڇڏيون.“

ڪڇ مدت کان دير جا سُر پئي ٿيس، پر انهن
 تي غالب رهندي پئي آئي ته متان مڙس کي
 ڪنهن سر جو ڏڪو ٿئي. پر هارڻ جو هٿ کان
 اڳو پوءِ جي موڪلائي ڪري ٿي ڇڏيائون، تنهن ڳالهه
 جي خيال تي باقي رهيل هٿ هاري وڌيس ۽ غصيه
 ۾ اچي هن جي ٻانهن تي ڪري پئي. مڙس، جنهن
 جو نالو غياث بيگ هو، سو اڳي ئي سُرڻ جو ستايل هو،

و پتر زال کي هن حالت ۾ ڏسي اچي و وٺڻ ۾ هٿڪيو.
 پر دل ڏاڍي ڪري، کيس پاڪر ۾ کڻي، اچي
 هڪ وڻ جي چاٿو هيٺ نور گاهه تي سمهارائينس
 ۽ چوڻ لڳو ته ”بس، هاڻ هن جهان ۾ جيئن جو
 ڪهڙو سرور؟ منهنجي بيماري زال، جنهن پنهنجي
 محبت سان منهنجي حياتي روشن ٿي ڪئي، جنهن
 دود ۽ غم جي اونڌاهي ۾ مولائ ساهه ورتي ڪيو
 ۽ جنهن پنهنجي پاڪ دامن ۽ ليڪ اخلاق جي
 سڳند سان پئي مولڪي واسو، سا جڏهن رضا ڪرڻ
 تي آهي ته جڏهن منهنجو جيئن اجاو آهي.“ اٿن
 چئي، نزديڪي ۾ جو هڪ ننڍو چشمو هو، تنهن
 ڏي ڊوڙيو ۽ اٿان هڪ باٽي جو کڻي، اچي زال
 جي منهن تي چٽماءُ، ۽ سندس آسائيل چهن کي
 آلو ڪمائين. پوءِ پٿر تي اٿڙا ڪڍي، نور
 ۽ پيار گڏيل آواز ۾ لپڙائون ڪري چوڻ لڳس
 ”بيماري! مولڪي اٿن نه ڇڏي وڃجانءِ. توکي اسوا
 حياتي زهر آهي، خاص ڪري هن سختي جي وقت ۾.“
 ٻي وقت تاءِ پئي آيون لپڙيون ڪمائينس، پر کڻو
 ڪي نه ڪن. پراڻيون پائي، اهايت قرب سان وري
 وري پئي چيائينس ته ”بيماري! ڪجهه ڳالهه نه سڻهن.“

اهڙي اڪند هولد پٿرن کي به ڀڄي پورا ڪري ويهي
 ها. ڀڄ مدد تاه نه پهچي جي وري هوش به اچي
 جي ڪار اميد ڪانه ٿي ٿئي. پر آخر اڌ اڪهون
 کوليائ. غياف بيگ جو منهن ٿي ٽڙي پيو ۽ چيائ ته
 ”اي منهنجي جان جي جان ۽ روح جي راحت!
 هاڻ ڪيئن ٿي پالين؟“ ٻيئي ڪنڌ مٿي ڪري،
 ممڪن جواب ڏنس ته ”هاڻ البت سکر آهيان.“
 پر هندو آهن چوڻ ۽ - ٽڙن جو وري ڄاڻي. ڪلاڪ
 ٽيڊ ته اهڙا سور ٿيس جو ڪرڪڻ ۽ ڪڪڻ ٻڌان
 بي والي نه واريائين. غياف بيگ آسرا ۽ اميدون
 لاهي ڦٽا ڪيا. ڏٺي کي ٻاڏاڻا آخرين چيلو - منهنجي،
 کوڙن پر ڪري سجدو ڪيائين ۽ واحد کي ويٺي
 ڪري چيائين ته ”سهاجهي سائين! اسان ممڪن ٿي
 رحم ڪري هن اپاڳڻ جا بند خلاص ڪري ۽ درد کان
 جهڏائينس.“ دعا پسدي پاڻ به غمي به اچي ويو
 وري جڏهن سامهه به آيو ته ڇا ٿي ته ٻيئي جا
 - ٽڙ بند ٿي ويا آهن ۽ سندس کوڏ به هڪ ٽئون
 چاڙل ٻار پيو آهي. پالين ٿا ته اهو ٻار ڪير هو؟
 اها هئي مشهور نور جهان، جا جاني اهڙي - جي
 ۽ پيالڪ پيالان به. غياف بيگ ٿسو ته خوشي به نه

ٻيو ماڻھو ۽ مڙس ٻن واکي ٻيو اچي. پويان ۽ جشمه
 هو. تنهن ڏي ڊوڙي زال واسطي پاڻي اٽل ۽
 سڀرو، پر - مع الهڻ ان هو، تنهنڪري وڃڻ هي.
 ڪم. ڏاڍي انتظار ۾ هو ته زال کي ڪٿن پڇيان.
 ڪم ۽ ڪو ۾ ڪٿي، ڪري ڏيکي لي ڇاڙهيائينس.
 ڪڙي هڪ ۾ ڪيائين ٻار، ۽ پٽي هڪ سان زال
 تي جهلو ڏيندو، اڳتي وڌيو. ٿوري عرصي ۾
 رلس ڏيکي لان ڪري پئي، ڇاڪاڻ ته منجهس
 انٽري ڪم. ته هتي جو اهڙي آڌار سان سواري
 ڪري سگهي. غياف بيگ خيال ۾ پئجي ويو ته
 هاڻ ڇا ڪريان؟ جي ٻار جي ٿو ڪريان ته زال تي
 وڃي، ۽ جي زال جي ٿو ڪريان ته ٻار ٿو سهڻو ٿيون
 پوي. نيم دل ۾ اهو لهراءُ ڪيائين ته ٻار کي ڪٿي
 ٿو الله جي آسري لاءِ ڦٽو ڪريان. لاچار ڪي
 ڪهڙو آچار. پوءِ پنهجو ڪڙو لاهي ٻار کي ان ۾
 وڙهي، ڪري هڪ وڻ هيٺان رکيائينس. پوءِ زال
 کي پاڻ ۾ ڪٿي، اڏي ان ٻارهن، وري ٻار پيو.
 ويڙهي ماءُ هيءُ وڻ ڏسي مائدي ٿي ويئي.
 مڙس کان پڇيائين ته ”پنهجو ٻار ڪٿي؟“ غياف بيگ
 جنهنجي اندر ۾ وڻ ۾ ڇو اڳي پئي ٻار تنهن

هن جو - وال ٺٽائي چيو ته ”هاري! اٺن تي مزي آهن،
 هل ته اڪڙا هلون.“ پر پيڻي چيس ته ”اول ٻڌائيند
 ته ٻار کي ڪيڏانهن ڦٽو ڪري آئين؟“ جواب مليس
 ته ”ٻار سلامت آهي، اٺن ٻالڪي پوڻشان ته ڪر.“
 پر پيڻي زار زار روئي لڳي. غياف بيگ جي دل
 پڇي پڇي، ۽ پنهنجي ڪئي کان پشيمان ٿيو. زال
 کي چيائين ته ”مولڪي، عاف ڪڇ، پنهنجي بچائڻ
 لاءِ ٻار کي ڪٿي ڦٽو ڪير؟ ڏي وٺو ته اچالس.
 ٻوڏ جهڪڻهن ڇٽ تي واپس، ته مڙهي گڏ.“
 اٺن چوڻديئي، ساڻ ٻوڏ تي پڪ تي موٽيو، ۽ ٻار
 کي هنج ۾ کڻي، ڪري چئني سان لائينس. ماءُ
 ٻار کي ڏسي ٿڙي بهار تي پوي. هي الحال سڀ
 گولدر غم وري ويس. ٻار کي ڪٿي ڪوڏائڻ لڳي.
 غياف بيگ هي حال ڏسي چيو ته ”جهڪر ڪو
 ڪچانو هٿ لڳي ته زال ۽ ليالتي کي چاڙهي وڃي
 ڪنهن ويجهي مسافر خالي ۾ آسائش ڪري.“ هن اڃا
 اٺن چوٽي ڪمن ته پٺيان هڪڙي مائهو جي آواز
 جو ڪن تي پڙلاءُ پيس، جنهن چيس ته ”دل ته
 لوڙهه. جنهن خدا هيءُ معصوم خلق آهي، سو
 سندس سلامتي جو اءِ ضرور ڪو بندوبست ڪندو.“

غياث نيڪ وانڙو ٿي ويو. ٻالينهن لاءِ ڪو فرشتو
 سندس مٿس حال تي رحم آڻي، آسمان مان لهي
 آيو آهي. منهن ورائي ڏسي ته هڪڙو ماڻهو اٺ
 ٿي چڙهيو پيو اچي. شڪل شاندار هيس ۽ بلڪل
 نادر هو. ڏاڙهي جو رنگ سفيد هوس ۽ بدن تي
 هڪ ڊگهو مائي رنگ جو پهران پيل هوس. غياث اڳتي
 پايون نه شايد خواجہ خضر خدا اعليٰ وٽان سندس
 مدد لاءِ آيو آهي. واڪو ڪري چيائينس ته ”مهراڻ
 سائين! خبر ٿئي پوءِ ته اوهين آهيو ڪير، مگر توهين
 جو هن وقت اچي هب حاصر ٿيا آهيو، سا ڳالهه
 مولڪي اميدن سان پر پور ٿي ڪري. بلڪن اتر لاءِ
 اسانجي واهر ڪري، اسانڪي هن نهايت پریشاني جي
 حالت کان بچائيندا.“ مسافر اٺ لان لهي پيو ۽ چيائين
 ته ”منهنجو نالو ملڪ مسعود آهي. آءٌ هڪڙي
 قافلہ جو اڳواڻ آهيان. اهو قافلہ هن طرف پيو اچي
 آءٌ سڀني کان اڳرو ٺڪري آيس ۽ هن رستي تي
 هڪ وڏي هيٺ ويٺي آياش ڪيم. اوچتو تنهن جي
 زال جون فریادون ڪن پيم. انهن منهنجو ڏيان توهان
 ڏي چڪايو. مون توهان جي سختي جو سراسر احوال
 وٺي ڏنو. آءٌ هوند هڪدم توهانڪي مدد ڏيڻ لاءِ

اچان ها، پر اديسو لير ل. ميان اهڙي لار ڪو رست ۾
 منهنجو اوچتو اچڻ لوهالڪي لاشيسو يا نامناسب ڏسڻ
 ۾ اچي ۽ الهيج ڪري لاچار ترسي ويس. آءٌ لهرست
 مان الڳ ڄاڻان. جڏهن لوهالڪي لياڻي چالي، تڏهن
 مون سندس ويلا ورتي. هوڙين حالتن ۽ هوڙن پيا بالڻ
 ۾ هجڻو چمڻ مولڪي هڪ بلڪل عجيب واقع ڏسڻ
 ۾ آيو، سو آءٌ ڪدم سندس لڏوڻ لاهڻ ۾ مشغول
 ٿي ويس. الهيج ڪم ۾ اهڙو نه مڃو ٿي ويس جو
 مولڪي لوهالڪي بلڪل يادگيري لهي ويئي، ۽ سماءُ ٿي
 ڪولس. پير ل. ڪو توهين اتان اٿي بند پيا آهيو.
 شايد آءٌ اڃا به الهيج ڄاڻ ٿي ٿي وينو هجان ها، پر
 منهنجا ٻالهو اچي مٿان هوڙيا. هاڻي، منهنجا دوست!
 تون ڪنهن به قسم جو خيال نه ڪو. آءٌ لوهالڪي
 آرام ۽ آسائش جو لاجور ٿو؛ خاطر خواه بندوبست
 ڪريان. اولده ٿيندي ٿي وڃي ۽ چڱو آهن آهي
 نه ٿڪڙا هلون. آءٌ پنهنجي آب ٿان پاڪڙو لاهي،
 مٿس ڪچالو رکي، لوڪي ۽ پنهنجي زال کي چڙهي
 لاءِ لڙ ڏيان ۽ پر سراري مهل هنن ائين ٿڪڻ جو
 ڏيان ڪڍو، مٿان ساڻن لڳي ڪري لڏ پڻو.
 غياف بيگ گوڏن پر ڪري، خدا جا شڪرا ڪيا

۴ آف ئي ڪجهڙو رڪي زال ۽ ڌيءُ ئي هڪ حالت
 ۾ وهاري، پاڻ پڻ ۾ جهڙي، وري وري ملڪ مسعود
 جي شڪرگذاري ڪرڻ لڳو. ملڪ مسعود چوڻ لڳس
 ته ”تون اهڙي شڪرگذاري ڪري پاڻ مونکي شرمندو
 ٿو ڪرين. آءُ اهو انسان فقط اهڙا ٻيو ٿو پريان جي
 جيڪو تون خود پرين، جي آءُ ٿو جهڙي حالت ۾
 اچي وڃان. آءُ پالمان ٿو ته تون پڻاڻ آهين ۽ منهنجو
 هر وطني.“ غياف بيگ جواب ڏنس ته ”آءُ ايراني
 آهيان.“ تنهن ئي ملڪ مسعود چيو ته ”ڏسڻ ۾ نه
 خاندان ٿو اچن. ڪهڙي سبب کان هنن ٻن پٽن ۾
 اڪيلي مسافري اختيار ڪئي اٿئي؟“ غياف بيگ
 اکيون هيٺ ڪري جواب ڏنس ته ”آءُ اصل خاندان
 آهيان. منهنجي حياتي جي احوال مان جڏهن واقف
 ٿينديين، انهن اُميد اٿم ته هڪاري وڌيڪ همدردي
 ڪنديين. مشهور خواجه محمد شريف، جو شاه محمد خان
 لکلو ايران جي بادشاهه جو وڏو وزير هو، سو منهنجو
 پيءُ هو. جڏهن شاه محمد خان لکلو وفات ڪئي
 ۽ سندس فرزند، شاه طهماسب، ايران جو حاڪم ٿيو،
 تڏهن به منهنجو پيءُ وزير اعظم جي عهدي تي قائم
 رهيو. پيءُ جي رضاڪري وڃڻ کانپوءِ آءُ وزير امور خوارجه

جي عهد جي ان مشور آيس. سو. هيندي. ان جا گهڻا
 دشمن هئا. مون به گهڻو سک ڪوٺ ڏنو. بادشاهه
 گهڻو تر ڪور هو: بلڪل فلهاڙو ۽ لياهو هو. -ڪوئي
 دربارين جي هٿ نه هو، جن ڪوڙن به نه هون
 امراهن سان پئي ڪن پريس. بادشاهه قوي دل ۽ دماغ
 وارو هجي ها، نه جيڪو انهن دربارين جي ڪوڙن
 منصوبن کي پيو اڃان ها، پر منجهس ڪا به حقيقت
 ۽ همت نه هئي. انهي ڪري باهي جا دشمن مون
 کي آزار ڏيڻا لڳا. جڏهن ڏٺائون ته مولڪي ڪو هاجرو
 پهچائي نٿا سگهن. تڏهن منهنجي مارڻ جي ست
 ستيائون. مگر سندن منصوبو ظاهر ٿي پيو. پر بادشاهه
 مٿن ڪارروائي ڪرڻ کان انڪار ڪيو. آءٌ به اچي اهڙو
 ملول ۽ عاجز ٿيس، جو پاڻ به پڇانءِ نه اٿان لوڪ
 ڪري، وڃي ڪنهن پئي ملڪ ۾ وطن اختيار ڪريان.
 نيٺ هڪ اولڏاهيءَ رات طهران مان اڪري پيس. به چار
 لوڪر به ساڻ ڪير. پر بعد اصيلي قدم قدم اي پئي
 ستايم. اڃا ايران جي سرحد تي ڪنهن لنگهيو هوس ته
 هڪ پٺاڻ ٿورن جي ٿولي اچي ورائيم ۽ جيڪي به مهمتي
 شيون، غلام وغيره ساڻ هئڻ، سي سڀ ڦري آئي پڳا.
 باقي اچي پڇيائين آءٌ ۽ منهنجي زال ۽ هيءُ ٻيو.

ملڪ مسعود پڇيو آهي. ” ڀلا هاڻي ڪهڙا آهن رخ رکيو
 الڳي؟ هن ملڪ ۾ ٺهندو ڪو دوست يا ڏيندي آهي؟“
 غيبت بيگ وراڻي ڏني ته ” افسوس! اهڙو ڪوبه ڪونهي.
 پر رخ نه هندستان ڏي رکيو اٿم. بادشاهه به سائدي مثل
 آهن: ڌري ڌري پيا رنگ بدلائين. ڪٿي آهي جرات
 مون مسڪين کي، جو اڪبر اعظم جي نصرت کي اوڏو
 وڃي سگهان؟ پر تنهن هوندي به آرزو اٿم ته وڃي
 حضور اعليٰ جي تسليم ڪريان. هڪ ڪري منهنجو مقصد
 حق به آهي. جڏهن همايون بادشاهه، اڪبر جي پيءُ،
 شير شاهه سورج کي شڪست ڪڍي هئي، تڏهن اچي
 طهران ۾ پناه ورتي هئائين. منهن جي پيءُ سندس
 بلڪل گهڻي خاطري ڪئي هئي؛ ۽ همايون اهڙو
 نه منجهائين خوش ٿيو هو جو کيس آفرين ناما عطا
 ڪيا هئائين. ازان سواءِ انعام ڪيو هئائينس ته جي
 وجهه ملهر نه توکي لائق انعام ڏيئي، تنهنجن مهربانن
 جا گورا لاهيندس.“ هاڻا آڄ اڪبر وٽ مراد پائي
 گو جهان نه من پائي جي حسن خدمت جي عوض
 مولڪي ڪا به غولي ڏني. جي انهن ڪمائين ته
 جان جهڙو هوندس تان سندس احسانمند رهندس.“
 ملڪ مسعود دلداري ڏيئي چوڻ لڳس ته ” بادشاهه

لنهنجي لاء - رورو ڪرندو ڪو بندوبست ڪندو. ان
 درباري آهيان، ۽ اوهي سان وٺي، هلي بادشاهه جي
 پيش ۾ خدمت ڪندس. ”ملڪ مسعود ڇو اهو ۽ اهو
 ۽ لياقت ڏسي، غياف هيڪ جو من پوري آهي.
 اٿس مان ڳوڙها ڳڙي آيس ۽ زبان مان ڳالهائڻ ل
 اڪلس. آخر چيائون ته ”اڃ او مولتي اهڙي مهرباني
 ڪئي آهي، جو عمر نه وساريندس. مون پر ڪا طاعت
 ڪانهي، پر ڏٺي جو بيوسيلن جو وسيلو ۽ ڪل نعمتن
 جو نازل ڪندڙ آهي، - و توکي الهه پلائي جو اوس
 اچورو ڏيندو.“ پوء ملڪ مسعود هڪ ڪتان جي
 ڳٽي خورتن مان ڪڍي، ۽ هڪ ڏيڍ شمع دان ٻاري،
 غياف هيڪ کي چيو ته ”مولڪي هاڻ ٿورو وقت
 عاف ڪج. لنهنجي لياقتي جي لٿايم اڃا برابر تيار
 نه ڪئي هيم. مرضي اٿم ته هاڻ ختم ڪربانس. مولڪي
 ڏاڍي هر ڪر ٿي بهلي آهي ته چوڪريءَ کي ڪهڙو
 بخت لڪل آهي: حاجت اٿي سندس هر بلڪل
 عقيب حالتن هڪ ٿو آهي.“ اٿن چئي، هڪ
 ڪاغذ جو ٻوڇو ڪڍيائون، ۽ ڪي ڪها ڪتاب مطالع
 ڪري، هٿس عجب قلم جا اکر ۽ انگ لکڻ لڳو.
 جڏهن قلم لاهي راس ڪيائون، تڏهن هيرت جهڙي

آواز ۾ پڪاري پيما ۽ ”ماڪارڻ هجي“ سڌا سڌا ڪري
 ڪونه اهڙو ڏاڍو ڪونه. جيڪو اهو ڪونه ڪونه ڪونه،
 ۽ ڪونه ڪونه ڪونه ڪونه. ”غائب ڪونه هجي“
 لفظ ٻڌي، وائڙو ٿي ويو. ملڪ مسعود چيو ته ”دوستو،
 تون ڪونه ٿو ته آڻ جيڪي چوان ٿو، سو واهيا ٿا آهن،
 پر نه. مون بلڪل پوري وبلا وري آهي. ڪونه ڪونه
 نه منهنجي پيشينگوي تمام صحيح آهي.“ غائب ٻيڳ
 ورائي ڏيئي ته ”سائين! پاڻ ٿو ڀلائين. تون ڪونه
 ته اهڙي پيشينگوي مون جهڙي نااميد ڪي اميد
 سان پر ڪندي. پر منهنجي نظر ۾ لڳو ته جو علم
 سوڍو ڪوڙ آهي. اهو لڳو ته جو قائل هو ۽ غور
 ڇوڏو ڇوڏو ته ”هتي، تنهنجو ستارو ڏاڍو بلند آهي.“
 پر آڻ ڏسي رهيو آهيان ته سندس اهو خيال خام
 هو، نه ته جيڪو هڙو ڏر ٻڌو ٿي، هنن اها ٻڌڻ ۾
 ڪنهن به پند وٺڻ ڪونه. ”ملڪ مسعود لڳو ته جي
 مٿان ۾ اهڙو نه ڪونه ٿي ويو هو، جو غائب ٻيڳ
 جي ورائي ٻڌي اڻ ٻڌي پيما ۽ نه.“ نااميد
 ستارو، جو ليڪر جي اُڀرڻ ۾ سڌو آهي،
 تنهنجو ليڪ اتر (حل) جي شام کان اڀرڻ ڪونهي
 ويندو: تنهنجو اهو لڪر ڏو جو مٿس جي گهر ۾

(۲)

مليڪو مسعود به هفتا کن مسافرخالي ۾ ڏانه ڪيو،
 انهيءَ مراد سان ۾ ڀل ۾ غماص بيگ ۽ سندس بيگم
 ساهه ڏيڻ. جڏهن بيگم لازمي لسوالِي ۽ سگهي ٿي،
 تڏهن وري مسافري شروع ڪيائون. روز صبح جو
 سڄي اُڀرڻ کان اڳ، ۽ شام جو شفق کانپوءِ، سواري
 ڪري ۽ سولهيون منزلون هڻي، هڪڙي ڏينهن پريام
 جو اچي لاهور ۾ وارد ٿيا. شهر جي گهڻن ۽ مڃلن
 مان ليکيندي، غماص بيگ کي ماڻهن جي منهن مان
 سرهائي پئي معلوم ٿي. ڳهرڻ جوان برف جهڙا سفيد
 ڪهڙا پوري، مجموعا ڪيو، مهديع رڙڻ هٿن سان
 ڪلال اڏائيندا، گلن ڦٽن جون ورڪائون ڪندا، سوهي
 پاڻي جون ٻوڪاريون هڻندا، پاڻ جا ٻهڙا جهڙيندا،
 لپنگ ٿيا ڏيندا، ٿه ٿه ڪري ڪلندا ڪڍندا پئي آيا
 ويا. گهو گهو مان مڏا من موهيندڙ آلاپ پئي آيا. شاهي
 خاندان جا چڱي جوان ۽ غلامان زربشت جا لباس
 ڏڪيو، ٿورو والڪي ناز ٺهرا ڪندا، ٻه ٻه ٻه ٻه ڪٽندا
 ٽپ ٽپ ٿي پيهندا، رولشا ڪندا پئي ويا. اميرن ۽

نوان جي گاڏين، گهوڙن ۽ ٻالڪن جي ڌڻ لکي
 پيئي هئي. هر هنڌ هل ۽ هلا ڇو، کل ۽ چوڇو، شان
 ۽ شوڪت، لچل ۽ توانائي پئي نظر آئي. غياف بيگ
 چرڻ لڳو ته ”واه واه! هي ته ڪو عجب شهر آهي.
 ۽ ٿورو ڪهڙا نه آسودا ۽ خوش مزاج آهن!“ ملڪ مسعود
 ورائي ڏئي ته ”اڄ هولي ۽ نوروز پئي اچي ڪڏها
 آهن، ماڻهو خوشيون الهه سبب لا ڪن. پاڻ به هفت
 چڱي وقت تي اچي لکنا آهن. اڪبر بادشاهه سڀائي
 درٻار ڪندو، جتي آءٌ اٿس وٺي، هلي پيش
 خدمت ڪندس.“

ملڪ مسعود جي ٻوڇ جي خبر سندس گهر وڃي
 پهتي هئي، جنهن تي هندي مٿن مائٽن ۽ لوڪرن
 ڇاڪون جو هڪ وڏو البره هندي استقبال ۽ مرحبا
 لاءِ اچي ڪٺو ٿيو هو. اٺ لان لهي، سون سان
 ڪمڪاري، غياف بيگ ۽ زالس کي وٺي، گهر اندر
 گهڙيو، جتي دوا هڻا ۽ پاڻ روپاري هڪيا هئا.
 وڏي ٻائي پوي، لاڙا توانائي، ملڪ مسعود غياف بيگ
 ۽ زالس کي آڻي اچي هڪڙي ڪمادي سينگاريل
 ڪمري ۾ لالڪو ڪيو ۽ ڇهائين ته هي صندوٿون،
 جي هفت رکيل آهن، تن ۾ هر طرح جو اسباب نوان

لاءِ، مڙھوڙ وڪوڙ ويو آھي. لائڻ ڪري ھيٺ مڪان
 پھندو سمجھي، بنا حجاب ۽ ٻوٽن ڪريو. ائين
 چئي، ملڪ مسعود موڪلائي ٻاهر اڪيو. غياف بيگ
 پھتون ڪوئي ٿي. طرح طرح جي ريشم ۽ زونش
 جي پوشاڪن، مردانن توڙي زنانين سان ستھون پھتون
 آھن.

پئي صبح جو غياف بيگ ملڪ مسعود سان گڏجي،
 ھڪ عالیشان گاڏيءَ ۾ چڙهي، درٻار ڏانھن راھي ٿو.
 پھي کي لھافت عمدي ۽ جلويدار پوشاڪ پيل ھئي.
 غياف بيگ انهيءَ لباس ۾ اھڙو شالدار آي لڳو جو
 چا نہ ڪو امير يا نواب آھي. واٽ تي جي دڪان
 ۽ گھر ھئا، تن مٿان وائينھون پئي ٿي ٿيون. راجپوت
 راجا ۽ مغل مير پوٽ جي ٿي ھائين تي - وار ھو.
 انھن اکيان چوڻدار سولھون چوٿون ٿي ٿي، ”دور اس!
 دور باش!“ ڪندا پئي ھليا. مطلب نہ اھڙو لقاء لڳو
 پيو جو غياف بيگ ڪو ورلي ٿي ٿي ھو. پر
 شھر لنگھي، جڏھن شاھي قلعي ۾ پھتا، تڏھن نہ
 اھڙو چھتو نظر آيو جو بيان کان ٻاهر. قلعي کي
 کڻي ڪمھاب سان سھڪاريو ھئا، انھن تي وري
 جي - جي جا روشن ٿي پيا، سو نہ ھڪاري

پئي بهڪيو. هنڌ هنڌ سهڻا ٿيو ڪڙي ويا هئا، هن
هي سونهري فٽن سج وانگر پئي جهلڪا ڏنا. عيادت جيڪ
۽ منگ مسعود اڃان اندر گهڙائي ڪين. لؤست حالي
مان نگران جو آواز آيو، جنهن مان ائين ٿي معلوم ٿيو
تہ ڪنهن وڏي جلسي جو سعيو آهي.

اڪبر بادشاهه ٺهرايل وقت تي اچي، تخت تي چڙهي
ويٺو. هڪدم بندوقن جي ٿاڻا ۽ ٽوپن جو ڌڏڪو مڃي
ويو. درٻار عام جا دروازا کلي ويا ۽ سارو مجموعو اندر
لنگهي پيو. آءِمر ۽ امرا، نواب ۽ راجائون، ڪرلش
ڪري، پنهنجي پنهنجي مرتبي موافق جايون والاري ويٺا.
بادشاهه جي کاٻي هٿ شهزادو سليم ويٺل هو. اڃان
ورهن جي ڄمار جو مس هو؛ منهن جو موچارو،
دار بروي رنگ جا اکيون پٺون جهڙيون. ڪنن ۾ سونهون
واليون پيل هيس، چاڪاڻ جو شيخ سليم چشتيءَ جو
ڏنل هو. اهي واليون الهيءَ وليءَ جي الهه جون نشانين
هيون. تخت جي ساڄي پاسي عڪبر ابو الفضل وري
اعظم پيل هو ۽ سندس پاسي ۾ پائس ميصي شاعر.
لاڳيتو هنيلا راجپوت وانا ڪڙا هوا، جن هڪ هڪ سان
ڪن پئي مروڙيون ۽ ٻيو هڪ لور جي هٿي تي
پئي ٿورو. شڪل ۾ شون جهڙا شينهن، ۽ ائين پئي

لکابالون جو چڻ ۽ شڪار جي لاءِ آيا آهن. ٻئي
طرف دروازن جون صفون لڳيون پيئون هيون، جن
اڪبر جي گھڻي گھڻي ئي وڏي ڪندڙن ۽ ڏاڙهيءَ
لوڏ پئي ڪئي. تخت جي پٺيان، لقيب ۽ خدمتگار
بيٺل هئا، جن آمرون ۽ راجائن جا نالا ۽ لقب پئي
پڪاريا. جڏهن سهڻي عهدو ڪوي، تڏاڻا ڏيئي
رهيا، تڏهن ملڪ مسعود غياث بيگ کي وٺي، اڳرو
وڌيون ۽ تخت اڳيان گوڏا کوڙي، سلام ڪيائين.
جڏهن اڪبر جي مٿس نظر پئي، تڏهن گھڻي
قرب سان چيائينس ته ”بيگ موٽي آيو آهين؟“
تو کي ڏاڍو ياد پيا ڪندا هئاسين. هاڻ باڪل خوشي
ٿي اٿئون جو وري اچي گھر پيڙو ٿيو آهين. پر ٻڌاءِ
۽ هيءُ ڪم آهي؟“ ملڪ مسعود ورائي ڏئي ته
”حضور جو اقبال زياده هجي! اوهانجي هن غير خواه
غلام حجت رکي، هڪ ايراني آمير کي ساڻ آندو
آهي. نالو غياث بيگ الس ۽ مرزا محمد شريف، جو
شاھ طهماسب ايران جي شهنشاهه جو وڏو وزير هو،
تڏهن پٽ آهي. جڏهن حضور جي والد شريف
ايران کي پنهنجن مهارڪن قدامت سان مشرف ڪيو هو،
تڏهن مرزا محمد شريف هنجي خاص خدمتگاريءَ

لاه ملو ڪيو ويو هو. حضور مرحوم مڃهائينس ايترو
 تہ خوش ٿيو، جو مٿس گهٽي ڏاڪڻ اڪرام عطا
 ڪيائين؛ ۽ پڻ پنهنجون مبارڪ رهن سان پرواڻا لکي
 ڏنائينس. جڏهن پرواڻي کي شمع جي ڪشش ٿيندي
 آهي، تنهن هيءُ بہ حضور جن جي منور مهرباني،
 پاڻ ڏاڍا ڪوٺ آيو آهي. ”هي حرف ٻڌي، اڪبر
 ڏاڍو خوش ٿيو؛ ۽ غياف بيگ ڏي منهن ڪري، چيائين
 تہ ”جناب، ڀلي آيا. اوهانجي والد شريف جو اسانجي
 والد مرحوم تي مهربانيون ڪيون، سو اسان جو فرض
 آهي تہ اوهان سان چڱا پير پورين.“ انهن چئي،
 اُڀر اَلفضل ڏي اشارو ڪيائين، جنهن هڪڙي خدمتگار
 کي چيو تہ ”وڃي هڪ خلعت کڻي اچ.“ غياف بيگ
 کي خلعت ڏيئي، اُڀر اَلفضل چيو تہ ”حضور اعليٰ
 جي مرضي آهي تہ اوهين سندس خاص خدمتگارن
 جي سلسلي ۾ داخل ڪيا وڃو.“ غياف بيگ معرو
 ٽڙائي، گهڻي ادب سان چيو تہ ”اي رحمدل ۽ عادل
 شهزاده، بندي کي ڪهڙي طاقت آهي جو حضور
 جي مهربانيءَ جا شڪرا اٿي سگهي يا حضور
 جي تعريف ڪري سگهي؟ تہ ڏکڻ اسان، پر ملاڪ
 بہ اوهانجي مدح پيا ڪن؛ ۽ سچ بہ اوهانجي حڪم

هو مهتاج آهي. " انهن چئي، - جڏو ڪري، پنهنجي
جاء تي اچي ويندو.

نوري وقت ٻيو، اڪبر اٿي پو واري ڪمري
۾ آيو، جتي کيس ساهميءَ ۾ نور پاءُ. هڪڙي پڙ ۾ پاڻ
ويندو ۽ ٻئي پڙ ۾ سندس نور جيترو سون وڌو ويو.
اهو سون، ۽ جواهر جي آمون نذراني طور رکيا هئا،
سي مقابلس گهوري، غريبن کي خيرات ڏنا ويا. پوءِ
بادشاه پنهنجن مبارڪ هٿن سان سونن دونهن ڦٽن ۽
سواران جي ورکا ڪئي، جي سڀ دواڙي وڏي
چوچ سان چونڊڻ لڳا. الهيءَ بعد اڪبر ابو الفضل
جي پالهن تي نڪ ڏيندو، سيڙهي چڙهي، بالا خالي
۾ آيو ۽ اتي چنڊن جي لخت تي چڙهي ويندو.
ماڻهن جا حشام، جي سندس ديدار لاءِ هيٺ منتظر
بيٺا هئا، سي کيس ڏسي ٽڙيون وڇائڻ لڳا. پوءِ
پنجاه هزار هاڻي، ٻارهن هزار گهوڙا، اڪهچار شهين،
چيتا، ٻاگه، شڪاري ڪتا، باز وغيره، هڪ ٻئي
پٺيان قطارن ۾ لنگهيا. اتي شام ٿي ويئي. ٻچاڙي
۾ گهوڙي - وادن ۽ پيادن جو فواعد ٿيو. ڪن ساعت
بعد بادشاه محلات ڏي موٽيو.

پوءِ امير امرا، نواب راجائون ۽ ٻيا سڀ مهمان
هڪ ٻئي سان خوش خبرعافيت ڪرڻ ۽ حال احوال
وٺڻ لڳا. قسمن قسمن جا سرعا شربت پئي پيئائون،

طرح طرح جا ملو. انهن ٻنهي کاڌائون ۽ هڪ
ٻئي سان رهايون. انهن ٻنهي ملڪ مسعود غياث بيگ
کي مبارڪ ڏني ۽ چيائينس ته ”شايد انهيءَ عهدِي
لي وائڻ هجين!“ غياث بيگ وراڻي ڏني ته ”هراڻ
آءُ نه اچڙيءَ عزت جو لائق ڪين هوس. هي سڀ
لنهيئي ئي مهربانيءَ ڪري آهي.“ وائڻ اچي سهڙي
هئي. هاڻ وڌيڪ ترسڻا ۽ مداخلت سمجهي، غياث بيگ
۽ ملڪ مسعود ويهي گهر سمڙي ٿيا.

ٻئي ڏينهن صبح جو غائب ٿيڻ جي پنهنجي
نئي عهدي تي چڙهيو. نوري تي عرصي ۾، پيش ڪار
جي عهدي تي مقرر ڪيو ويو. هن جي چالاڪيءَ
۽ هوشياڪيءَ اڪبر تي اعزاز اُٿر پيدا ڪيو، جو
ٽن سالن بعد هڪ ڪار ڪهوڙي سوارن جو مهيندار
ڪيائينس. ۲ ٻين ٻن سالن اندر اعتماد الدوله جو
عهدو ۽ لڏپ عطا ڪيائينس. انهيءَ ريت غائب ٿيڻ
جو هولد ڏکڻ ڏوجهرن کان هڪ ٻيالهه رڻ ٻيٽ ۾
لاس ٿي وئي ها، سو مادڪ مسعود جي مهربانيءَ سان
اڄ هندوستان جي چنڊ ماڻهن مان ليڪڻ ۾ ٿي
آيو. اڪبر جو مٿس ارواح هو، نه رائيءَ جو وري
ايڪر سان بي حد پيار هو.

(۳)

لهن ٻندوھن ورھين ۾ مھراڻيا سولھن ۽ سويھا
 ۾ سري سري ويئي هئي. قدر بلند ۽ لڙاڪت دار
 مھن سرو سھيءَ جي. منھن چوڏس جي. چنڊ جهان
 گول ۽ سفيد، گل ڳاڙھا جھڙا گلاب جا گل، اکيون
 لوڪس والڪر لھي دار، لڪ ڊگھو جھڙو آمي جي ٿار،
 واک ٿڌو ۽ غيبي جھڙو، چپ سرخ لعل جھڙا،
 ٿڌ آڇا جھڙا موليٰ، مطلب نہ سندس هر هڪ
 عضوي مان لڳي لڳي قسم جو حسن پئي بکرو. وار
 آھڙا سڀا ۽ ڪارا هئس، جو چڻ نہ مھڪ جون
 ٿارون آهن، سي وري جو سندس سفيد سنگ مرمر
 جھڙن گلن تي پئي لڻڪيا، لھمان الھن پئي معلوم
 ٿيو نہ چڻ سچ مھان پاڇو پھو پوي. چوڙي اھڙي
 هئس جو چڻ نہ گلاب ۽ موليو پاڻ ۾ ڳٽا پيا آهن.
 آگري واري قلعي ۾، سمن برج مھلات جي لڙاڪ،
 هڪ جاءِ هلي جنھن کي مھتا بزار سڏيندا
 هئا. اھا اڄ ڏينھن لائين پئي آھي. اتي اڪبر
 ۽ سندس راتھون ڪڏھن ڪڏھن مھلا ڪنديون رھون.

اهڙن مولعن لي، شهزاد يون ۽ اميرالهيون روا جي
 سوداگرن والگر دڪان کولي، هر طرح جو مين جو
 سامان، هيرا، جواهر، موليٰ وغيره، وڪڻنديون هيون.
 بادشاهه ۽ رانهيون ساڻن سودا ڪنديون هيون، ۽ عام
 خريدارن والگر ذري ذري اي رڙهه پڙهه ڪري،
 پائيءَ پائيءَ تي چڙهيون مارينديون هيون. الهيءَ تي
 ناراضن سهڻيون سوداگرپاهيون گهٽ ملائي، ڏياريون
 هيون، ۽ چوڻديون هيون ته ”هل هل، مٿس جو مال
 نه ڪيندي. جتان سستي شيءِ ملهڻي آڻان وڃي رت،
 لاهه ڪوڙ.“ مطلب ته اهڙن ملن تي هميشه ڪل ڇڄي،
 نذراني ۽ مسخري ٿيندي هئي. هڪڙي ڏينهن صبح
 جو، اڪبر جي حرر خالي چون پيو، مٿي بازار واري
 چمن ۾ اچي گڏ ٿيون هيون، چاڪاڻ ۽ الهيءَ
 ڏينهن اهڙي قس جو ميلو لڳو هو. ان وقت سمن،
 جهنگي انگوري باغ ڪري ڇوڏا ڏنا، ۽ ۽
 زيب جي آيت هو. چمن تي پاسن کان جي ٻارا هڻس
 ان ۾ گلاب ۽ مولائي، سون ۽ چن، چمڪ ۽
 چمڪي جي جهڳ مڳ لڳي پئي پئي. انهن
 مان ڇا خوشبوءِ پئي لڪتي، تنهن دل ۽ دماغ کي
 ٽوٽ ۽ ٽوٽ ٿي پئي. سرد ۽ شمشاد جي نظارن ۾

سڀل هئا، تن ائين ئي ڏيکاري ڏني جو جهڻ لـ
 وليد و-د -زورون آهون آهن. گلاب جي چڪن
 مٿان بلبل هي لالت پئي پئي. وچ پاڇ ۾ جو خوش
 هو، نئون منجهان اوچل پاڙيءَ جا ٽوهارا ائين پئي
 لکندا جو جهڻ لـ بهشت اندران ڪوئلر جو چشمو ٿو
 وهي. اس پاس الڪور جا مينهن، ڊاڪ جا جهنگتا
 نازڪ تارين ۾ جهليو ايندا هوا. ڪنهن ڪنهن هنڌ
 وري جي آثار جا وڻ هوا، تن جي سوخ لعل جهڙن
 غنجن پئي مسڪيو ۽ ڪڪريو. مطلب نه چمن
 اهڙو خوش ماءُ ۽ نزاڪت دار هو نه رڳو مادر ۽
 لگارسنان کي شه ڏيئي ويو هو، پر عدن به شمس
 ويسون ئي ڪيون. هنڌ هنڌ دسترخوان وڄائي ويا
 هوا، جن تي عهدا ۽ لڏيد شريف ۽ ميوا رکيل هوا.
 چمن گهوڙي بهشت مثل هو، ۽ طعام ۽ لثما
 نهايت سهڪ ۽ سواڊي، پر پري پهڪر لازمين، جن
 پوين والڪي آئي جهورون پئي پالهيون، تن جي حسن
 ۽ خوبيءَ، رنگن ۽ روپن، خالن ۽ عطن، اهڙي رونق
 لائي ڏني هئي جو ايمان کان ٻاهر. هر طرف کان
 راڪب جو آواز پئي آيو. غروب صورت بهيون مجموعا
 ڪيو، پئي آيون ويون. ڪن هڪ پئي سان ڳالهائين

پتي ڪيون، ڪن مڙهي ڏسائي ٿا، خويديون پتي
ڪيون، ڪي پيڳهه پتي ٿڌيون، ڪن وري مٺا
موهيديز آلاپ پتي ڪيا. مهربانسا ۽ ماڻس به اتي
حاضر هيون. ماڻس اڪبر جي راڻيءَ جوڏ پاليءَ سان
گڻڪوڙهه ۾ مشغول هئي، ۽ مهربانسا حوض مان جو
ٺوهارو پتي لکتو، ٺهندڙي مٿان پير لوڏي پتي پاڻ
ولندارو. سندس نازڪ بدن تي نهايت سٺي ۽ سهڻي
پوشاڪ پيل هئي؛ مڙهي بهراڻ، آسماني رنگ جو
پيڳهو ۽ سفيد شينجا جو رڻو.

اوچتو شهزادو سليم هڪ چور دروازي کان چمن
الدر گهڙي آيو، ۽ هوري هلي اچي حوض وٽ
لکتو. شهزادو شڪل جو ٺاهوڪو هو؛ بدن ڊڙلائو،
چالي وڙڪري، چيلو، سنهي، چمڙي اچي، وار گهڻا،
اکيون وڏيون ۽ پيشاني ڪشادي هيس. اڃا ارڙهين
روهن جي ڄمار جو مس ٿي ٿورو. چيتوڻاڪ عمر ۾
لندو هو، ٿڌهن به عيش عشق جو ڪوڏيو هو.
شوين زبان ۽ خوش خلق، پر نهايت ٿن پرور هو.
ڪڏهن ڪڏهن نه رالهن جون رالهن ۽ ٿينهن جا
ٿينهن شرابوريءَ ۾ غرق هوندو هو. لباس سادو
سودو پيل هوس. مهربانسا کيس اوڏو ايندو ڏسي،

منهن تي پرغور وڃي، وڃي پاسيري تي پيلي. حوض
 جي ڪناري جي گل هرا، سي ڏسي شهزادي جي
 دل تي نه ۽ چار پيمان. پو هٿن ۾ هٿس ۽ ڪپوٽر،
 سي جڏهن ڪو جهلي لڏهن گل چئي سگهي. اوچتو
 مهربانسا تي وڃي نظر پيس. هنڪي ڏسي گهڻو خوش
 ٿيو ۽ اڳي وڌي، گهڻي ۽ ليار مڊي سان چيائينس
 ته ”اڏي! مهرباني ڪري هي ڪپوٽر نه جهلين، نه
 آءٌ به ٿي گل چئي ولان؟“ مهربانسا ڪنهن جواب
 ڏيڻ بدران، هٿ ڊگهوڙي، ڪپوٽر وٺي، مات ڪري
 پئي وڃي. جڏهن شهزادو گل چئي رهيو، تڏهن
 مهربانسا گهڻو ڪپوٽر ڏٺو، ڏٺو. شهزادي چيو
 ته ”هي جاءِ ۾ ڪپوٽر ڪٿي؟“ مهربانسا ڏاڍي
 ساي اڏي ۽ چيو ته ”سائو، اهو ڪپوٽر نه اڏامي
 ٿو.“ شهزادي اهو چيو ته ”ڪٿي؟“ مهربانسا پئي
 ڪپوٽر کڻي اڏائي، گهڻو ڪپوٽر سان جواب
 ڏنو ته ”سائو! اهو ڪپوٽر.“ ۽ ائين ڪرڻ سان،
 منهن ٿر ٿر ٿي وڃي، ۽ اهو ڪپوٽر جي مٿس
 نظر چڙهي ويٺو. هو اهو ڪپوٽر ڏٺو ۽ سڀني
 صورت ڏسي حيران ٿي ويو. ڪجهه وقت نه ٿي گذر
 ۾ن سان لڳي ويس ۽ ڳالهائڻ تي نه پيو اڪليس.

جڏهن ته ڪنهن جادو وڌو اٿس. مطلب ته مهربالن کي ڏسڻ شرط، عشق جي آوڙاهه ۾ غرق ٿي ويو. حيات کان مهربالن جو منهن ڳاڙهو ٿي ويو. ڪنڌ هيٺ ڪري ڇڏيائين ته ”سائين! مون ڪهڙو چاڻي بهي ڪن آڏاڻو.“ شهزادو، جو مورچا ٿي ويو هو، تنهن هي لفظ ٻڌي چيو ته ”ڇا؟ ڪهڙو؟ مون کي ته ڏسي ويو هو ته ڪو آدمي ويو. جي آدمي ويو، ته صدي ٿيو. پر ٻڌاهه ته سڀني، ته ٿون فرشتو آهن يا پري؟“ مهربالن چيو ته ”آءٌ مرزا غياث بيگ اعتماد الدوله جي ڌيءُ آهيان. سائين! مون کي معاف ڪريو، آءٌ وڃان ٿي، منهنجي ماءُ مولاهه نوسي وٺي هوندي.“

پر شهزادي سندس هٿ جهلي چيو ته ”اي سگدل! تو منهنجو ڪهڙو نه آڏاڻي ڇڏيو، مگر منهنجي دل پنهنجي دام ۾ ڦاسائي ڇڏي آهي. پلائي ڪري، ٿورو نرس ته سڀني.“ مهربالن هٿ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪري چيو ته ”سائين! ڇڏيو ته وڃان.“ پر شهزادي چيو ته ”اٿين بلڪل نه ٿيندو، مون کي ڦاسائي ٿو پاڻ ڪن ڪڍي ويندين؟“

مهربالن: ”نه، سائين! آءٌ ضرور وينديس. توهان جهڙي اڀرو ماڻهو وقت وڌيڪ نوسي ٿي سگهان.

مهربي ڪري، هاڻ ڇڏيو ۾ ۾ جان

سليم: ”منهنجو حڪم ضرور، منهنجي ڏاڏو ۽ نانا

۾ منهنجي ڏاڏو جي حاڪم ڇو نه آهي ۾ آهي.“

مهراڻسا: ”شهزادا! هي ڪهڙو ڏاڏو ۽ نانا ڏاڏو ۽ نانا

ڪريو؟ ڇو ته مفت سڌارو ڪريو؟ سڪين کي

هنن ستائڻ اوهان کي هرگز نه ڄاڻي.“

سليم: ”ستارو ۾ پاڻ تو مون کي آهي. انهن ٻنهي

اڪين جي لاءِ تو مون کي گهڻي وڌو آهي. آءٌ تو کي

ڇڏي ڏل سان پيار تو ڪريان. مهربي ڪري، مون

تي مهر جي نظر ڪر، ته ته منهنجو حال ڪونهي.“

مهراڻسا هن هٿي شهزادي کي منهنجي اڳيان

اهڙيءَ طرح ليڇ لڙائيندو ڏسي، ليک مٿي ڇو

۾ ”شهزادا! هاڻي گهڻي ٿولي ڪيو. شايد مون کي

ڀڙڙو ۽ اڻڄو سمجهو آڻو.“

سليم: ”تون اڻڄو ۽ ڀڙڙو؟ آءٌ ته تو کي ٻنهي

جي زندگيءَ جو نور تو سمجهان. همتو ستارو آئيئي،

وي تي شڪايت ڪرين ته مان تو اوسان ٺولهون ڪريان؟“

مهراڻسا: ”آءٌ غريب ماڻهن جي ڏي ڪئن

لوهان جي ٿاڻي شريڪ تي سگهندس؟ ڇڏيو ۾ ته

هاڻي وڃان.“

[illegible]

سليم: ”مڃال آهي ڪنهنڪي جو انهنجي ڪلام ڪري سگهي؟ جيستاءِ جيئرو هوندس نوسٽائين نه منهنجي رڳ رڳ پيئي توکي پيار ڪندي. اٺون آهين شمع، آءٌ آهيان پروانو. جيستاءِ پاڻ مٿان نه گهوريندس نوسٽاءِ آرام نه ايندو. محبت جي مڇر ۾ جليو ٿو موان.“
اهڙيءَ اڪثر مهربانن جو من موهي وڌو. هر ڀري به پرڪ لهن لاءِ چيائون ته ”سائين! هيءَ رڳو ۱۶ رٿون ٻڌل آهي.“

- پير: ٻي شادي آهي ته آڻ لوڪي دل و جان
 سان ٻياري ٿو ڪريان. آڻ نه سڀوان نه ايء ڪنهن زال
 سنڀاليءَ دل تي اهڙو اثر پيدا ڪيو جهڙو اڄ لو
 ڪيو آهي. سنڀاليءَ شڪل ڏيکارڻ سان اهڙي لـ
 همت اچي ويئي آهي جو ساري جهان ۽ ان جي
 اڇاڻ کي هڪ خاڪو مٽ پرايو آهي ته سڄي جهان.

نوراني زندگي آهي، تو بنان قيامت.“
 مهربانسا: ”شهزادا! هان مولڪي اصدابي آهي ته
 نوراني پيار صاف ۽ سچو آهي. اهڙيءَ محبت اڳين
 مولڪي نه هان جهڙو مشڪل آهي. پر شڪ اٿس.
 هيءَ محبت گهڻو جتان نه ڪندي. هي وڏو ڪڪ
 شاهانو خيال آهي.“

سليم: ”نه نه! منهنجو پيار بالڪل سچو آهي ۽
 هميشه جتان ڪندو. اڃا هيءَ اڻٽي آهي ثابت.“
 ائين چوڻدي ئي خنجر ڪڍي، سيني ۾ هڻڻ
 تي هو، پر مهربانسا اڃانگ ماري، خنجر کسي ورتس،
 ۽ گهڻي قرب سان چيائينس ته ”شهزادا! جيڪڏهن
 نوراني مولڪي سچيءَ دل سان پيار ٿا ڪريو، ته آءُ
 به اوهانکي ائين ئي پيار ٿي ڪريان. پر نوراني کي
 چڱيءَ پر معلوم آهي ته آءُ پيءُ ماءُ جي هڪ وسيلي
 آهيان، سو جيڪڏهن نوراني مڙسان لڪا ڪرڻ
 جي لبت آهي ته انهن کي ڇڏ ڇڏ ڪرايو. انهن
 ڪرڻ بنان نوراني اصد حاصل ٿي نه سگهندو.“

شهزادي جواب ڏنو ته ”انهيءَ جو آءُ جلد جوڳو
 آهيان ڪندس.“ انهن چئي وئي خوشيءَ وچان پاڪو
 پاڻائينس. مهربانسا چيو ته ”آءُ اوهانجي پاهي آهيان،

پر هانډ د پور لي گئي ۽ چډورم نه وڃان. شهزادي ليم
احازت نديس ۽ مهورالنسا موٽي ماء وٽ آئي ۽ وائي ۽
سان وهانډ ڪري. شام جو پٽي پالڪي ۽ ۾ ڇوڙهي،
گهر وٺائون آيون.

چالڊوڪي رات هئي: جيڏانهن نهار ٿيڏانهن چالڊي ۽
جا ڀڄ وڃايا پيا هوا. لادن آسمان ۾ جهلڪا پئي
ڏنا ۽ ٿڌيون فرحتي هيرون پئي لڳيون. غياف بيگ
۽ پٽي ۽ والا خالي لي هواخوري پئي ڪئي. هيٺان
جما لڏي گڙ گڙ ڪندي پئي وهي. غياف بيگ زال
ڏي منهن ڪري چيو ته ”ڪهڙي نه سهڻي رات آهي!
مولڪي چالڊوڪي ڏاڍي وڻندي آهي. پر، پياري!
اها رات ياد آئي جي جڏهن پاڻ ٽڪرين ۽ پياٺن ۾
پئي وليا-هن ۽ ٿڌهن به چالڊوڪي رات هئي، پر
ان وقت - پختين اسانڪي اهڙو سائي وڏو هو، جو
پالپوسن لي نه چنڊ به اسان سان جاڙون ٿو ڪري؟“
پر وائي ڏي نه ”انهن پختين جو چوڻا خيال
ڪريو؟ انهن لڳن ڏينهن جي يادگيري منهنجا سڃا
- پور لي آڻاري. ياد آڻو ته مهورالنسا کي ڪنهن به
پياٺن ۾ نٿو ڪيو هوند؟ پر عجب نه اهو آهي جو
مهورالنسا جو چوڻ ۽ اسانجو بخت بلند ٿيڻ. ڏاڍي

نصيب واري ٿي ٿي سڄي. اڃان پندرهن ورهين جي
 مس آهي، پر ٿاڍي سمجهو ۽ عئل واري آهي.
 اسان کان به وڌيڪ دنيا جو آزمودو اٿس. سولهن جي
 ۾ منجهس ڪمي ڪانهي، وڃي ٿي ٿي پنهنجي ٿي
 برڪ ٿيندي. هاڻا جيڪائي ۾ ڳولا ڪري، ڪو جهڙس
 لائق ڏر وٺي ٿي ٿي. ”غياف بيگ جواب ٿي ٿي ٿي
 ”آءُ ٻي آهيءَ خيال ۾ آهيان. هڪڙي ماڻهي سمجه
 جا ٻي ٿي ٿي ضرور پسند ايندي. علي قلي بيگ
 جي هاڪ ۾ ٻڌي هونديءَ: نهايت ليڪ اخلاق ۽
 دل ۾ دل آهي، پر وڏي ڳالهه ۾ ايراني آهي. منهن
 جي دل ٿي ٿي ٿي مهراڻا جي ڪٽي هن سان
 شادي ڪرائجي.“ بيگ، چيو ٿي. ”ملڪ مسعود ٿي
 پيشمنگولي ڪئي هئي ٿي اسانجي مهراڻا وٺي ٿيندي،
 ۾ اهڙو آڻار ٿي ڪو ٿي ٿي. شهزادو سليم ٿي
 اڳي ٿي شادي ڪيل آهي.“ غياث بيگ سليم جي
 نالي پڌر ۾ شرط ڳاڙهو لعل ٿي ويو، ۽ چوڻ لڳو ٿي
 ”ها! شهزادو سليم؟ شراڻي ۽ لاڙنڀيڙ؟ ڏي ٿي
 سگ ٿي ٿي. تنهن کان ڏي ٿي ڪي ڪي ماري ٿي
 ٿي ٿي؟“ بيگ چيو ٿي ”سچ! مهراڻا ڪي شهزادي
 جي سون ۽ ربي سان ڪو ٿي ٿي. پر سمجهو

ۛ هو هنکي دل و جان سان پيار لو ڪري، پوءِ پلا
 سائس سڱ ڪرڻ ۾ ڪهڙو عار آهي؟“ غياف بيگ
 لهي لوه تي ويو ۽ چيائين ته ”آءٌ سليمر کي چڱيءَ طرح
 سڃاڻان؛ منجهس ڪار لياقت ڪانهي. عيش عشرت
 جو ڪوڏيو، لهن ۾ سڄيءَ مهيت جو انگ ڪٿان
 آيو؟ پر مولڪي خاطري آهي ته علي علي بيگ جهڙو
 لائق شخص مهربانسا کي ضرور سڄيءَ دل سان پيار
 ڪندو. اميد آهي ته هو به کيس گهڻو پسند ڪندي.
 اڳچ عمر ۾ الهف وڌو آهي، پر اڃان جوان آهي.
 بهادريءَ ۽ جنگي فن ۾ نه جهڙس ڪو ڳولهو لهي.
 مهربانسا جيئن وينداس وڌيڪ پرکيندي، تنهن وينداس
 وڌيڪ پيار ڪندي. هو به اسان وانگر وطن چڏي،
 سفتيون وهي، اچي هندوستان ۾ عام سياهي لي
 لشڪر ۾ گهڙيو هو، پر لورينجي عرصي ۾ اهڙي بهادري
 ۽ چالاڪي ڏيکاريا، جو رفت رفت وڌي عهدي کي
 وڃي رسيو. هاڻ هو هڪ هزار گهروڙي سوار فوج جو
 مهتدار آهي.“ بيگم چيو ته ”پلا، تڏهن هاڻ کليو ڪلايو
 مڱڻو ڪري ڇڏجي نه چڱو. آءٌ وڃبو لي مهربانسا
 کي اها خوش خبري پڌايان. اهڙيءَ ڳالهه ۾ سندس
 به مرضي دل ٽپي ڪهرجي.“

(۴)

سالون جو مهنو هو: هنڌ هنڌ مينهن جا وسڪارا
 پئجي ويا هوا، رڻ پٽ ملڪ وچائجي ويا هوا. جيڏانهن
 نهار لڏيانهن زرد رنگ جا غاليچا وچائجي ويا هوا.
 بلبل گلاب جي گل کي ڏسي، مٺي من موهندڙ
 للڪار سان ڳائي، گدگد پئي ٿي. ڪٿي پيهي الب
 جي رڻ ٿي 'پيا ڪهان؟ پيا ڪهان؟' ڪري پئي ٻڪاريو.
 ڪٿي مور ٻيل سان پوي، سارنگ جي -هچ منجهان
 سولھري ڪپ ٽپي، پئي جھريون پالئون. جتان
 ڪٿان هڪڪار پئي آئي، جنهن جان کي فرحت ۽
 مفر کي تراوت ٿي ڏني. اهڙو خوش ماءُ ۽ سٺو
 نظارو لڳو ٻيو هو، جو هر ڪنهن جي دل خوشيءَ
 وچان ٽپا پئي ڏنا. غريب غربا جي اڙ جي ٽڪيءَ
 کان اڪثر ٽڪڙل ٺولدا آهن، سي به اڄ مڙج ۾
 اچي ويا هئا.

آرٽوار جو صبح هو. بادل جون بولڊون پئي پيون،
 ۽ ٿڌي فرحتي هور پئي لڳي. غماڻ ٻيڪ جي زال
 ۽ سٺي مھرالنسا -وليءَ پالڪيءَ ۾ چڙهي، شاهي

محلالت ذي روانون "هون. ائي اُج جوڏ ٻائيءَ تڏڙي
 پئي ملهائي. پئي وائيءَ سان ڪوڪاري، سندس ڀر ۾
 ٿي ويهيون. پر مهربانسا سٽت ٿي ائي وڃي سرهن
 ٻهري ٿي. سون ٺهنگ ٺها پئي ڏنا ۽ راڳ روپ
 پئي ڪيا. مهربانسا به موج ۾ اچي ويئي. ساهيڙين
 کان ستار وٺي، طرح طرح جا سر آلاهي، اوچتو ئي
 هڪ ٺهايت دردناڪ غزل ڳايائين، جو اهڙي خوش
 موقع تي بلڪل اڻ سهايندو پئي لڳو، پر تنهن
 هوندي به سڀني کان "واه! واه!" ٺڪري ويئي.
 مهربانسا جي ساهيڙين کانسواءِ، ان غزل جو ٻڌندڙ هڪ
 ٻيو شخص به هو، جو ٻي واري ڪمري ۾ چپ ڪير ويٺو
 هو. ٻاٻيوائتا نه اهو شخص ڪير هو؟ اهو هو شهزادو سليم.
 سندس روح راڳ جي ٺڪاڪ ٿي ويٺا ٿي ڏنا ۽ سندس
 رڳن سار جي آواز ٿي ننڍوري والڪي ٿي ننڍاڀرو. مهربانسا
 ستار ٿي وڃائي نه هو ڪڍ ڪڍ ٿي ٿيو، ۽ جي هن راڳ
 ٿي ڳارو نه شهزادي جي روح رقص ٿي ڪيو.
 مهربانسا غزل ڳائي رهي نه جوڏ ٻائيءَ ڳرائڙي
 ٻائي چيس نه "ڏي! تنهنجي راڳ نه منهنجو من
 موهي وڌو آهي. تنهنجو آواز به بلبل جهان شهرين
 ۽ گهاٽيندڙ آهي. تو جهڙي ڏي نه ڪنهن اختيارو

کي چي ۽ پر اچاڻان نه جهڙو ٺاهوڪو ۽ تار مليئي يا نه. ”مهراڻسا جي ماءُ منهن ورائي چيو ته ”راڻي! مڙس رات ڳالهه ٿي ڪئي ته مهراڻسا جو مڱڻو علي علي بيگ سان ڪهي نه چڱو. چئي ٿو ته هو ڏاڍو لائق ۽ ڀرو مڙس آهي.“ جوڌ پائيءَ مورا وڌي چيو ته ”علي عليءَ جهڙو اڻ گهڙيو ڪاٺ سر مهراڻسا جهڙيءَ من موهڻيءَ کي ڪٿان وٺندو؟ گهڻوئي ڪٿي لائق ۽ بهادر هجي، پر حسن ۽ لطافت جي ڪم ڪهڙي پرک يا قدر؟ آءٌ ٿئي پالڻان نه هيندو پاڻي نينهن ٿي سگهندو.“ بيمر چيو ته ”بيشڪ، پر مڙس سڀاڻو ۽ دوراندیش آهي ۽ جا ڳالهه ڪم سڀئي نظر اچي سا امانتي ڪرڻ حق آهي.“ راڻيءَ جواب ڏنو ته ”خير نه آهي ته چو، پر مولڪي اها مائٽي بلڪل پسند ٿئي اچي. خيال نه ڪر ته مهراڻسا جهڙي مهربوري علي علي بيگ جهڙي رڪي روح سان ڪٿن جالي سگهندي؟“

مهراڻسا، جا شهزادي سليم جي خيال ۾ مڃو هئي، نهن جو هيءَ مڱڻي جي ڳالهه ٻڌي سو سالي جهڙي پنگ ٿي ويئي ۽ سندس ڳاڙهن ڳن جو رنگ بدلي خاصه مثل ٿي پيو ۽ سندس سنڌو جهڙا چپ ٽيلا ٿي

ويا. بدن مان طاقت ڇڏائي ويس ۽ اکيون وجهي ڏسجن
۾ ڪٽمس ۽ ۽ انهن پئي ڏسڻ ۾ آئي جو چڻ ۾ مٽيءَ
جو پتلو آهي. نيڪ همت جهلي، آئي ۾ واري
ڪمري ۾ گهڙي ويئي. آئي پلنگ تي لٽي پئي ۽
اڏاموڏي جي اوڙاه ۾ غرق ٿي ويئي.

سليم مهرانسا جي مڱڻي جي ڳالهه لکي ويئي
پئي. الهه ۽ کيس اهڙو گهائي وڌو جو چڻ ۾ سڀي
۾ ٿيو جهي ويو اٿس. پر جڏهن مهرانسا کي ڪمري
الدر گهڙندو ڏٺائين، تڏهن سندس محبت درياهه مثل
اڻل ڪئي، ۽ پلڪن هنجي مڙي ڏکڻ کي اوڙي
ٿيو ڪيائين. پوءِ پريءَ کي پلنگ تي لٽيل ڏسي
گدگد ٿي ويو، ۽ آهستي آهستي واهو وجهي سندس
پهرن تي ڪري پيو. مهرانسا شهزادي کي ارچو
ايندو ڏسي، حيران ٿي ويئي ۽ آئي ٻاهر نڪرڻ
جي ڪيائين، پر شهزادي جي لپڙائين تي آئي تي
ويهي رهي. ڳچ وقت ٿاڻ ۾ اکيون اکين ۾ ڪٽيون
پيون هنن ۽ زبان مان ڳالهائڻ ۾ اڪلين. آخر
شهزادي چيو ته ”معاف ڪري، جو ارچو ليکي آيو
هيان. ڀلائي ڪري، منهنجو عرض آهي.“

مهرانسا: ”چراغ صبح سان هفت ٻيا ڏسڻ؟“

سلمیر: "جڏهاڪر لوڪي ڏاڍو اٿر، ٿڌهاڪو آرام
 ئي ڦٽي پيو اٿر؛ ۽ ايتن ٿڌ ۾ ڪٿي آهي. لوڪان
 جدا روح کي راحت نه آهي. ٿڌهجي ڏيڍار لاه
 يعني واجهائو اٿر. ليڪ اڄ ڪٿي خدا من جون مرادون
 پورين ڪيون اٿر."

مهرالنسا: "شهزادا! ڇو اچي منهن جي پٺيان
 پيا آهيو؟"

سلمیر: "لوڪي منهنجي درد جي چڱيءَ پوڄو
 آهي. ڏارون ۾ ڪوڙ ٿي ڪري، اٿلن عتاب ٿي
 ڪري، پلا، لو ڪو درد ڏاڍو هجي نه درد وٺڻ
 جو قدر پوئتي."

مهرالنسا: "آفسوس! منهنجون سڀ خوشيون ۽
 فرحتون هڪ ڀر ۾ لاس ٿي ويون! گوهرين وڃي عيش
 عشرون ڪريون مون اڳاڳي کي ڪٿي ڇڏيو. منهنجي
 مڱڻي جي نه ضرور گفتار ڪن پئي هونديون؟"

سلمیر: "مون ساري گهڻڪوڙ وٺي پڙي. انهيءَ
 ڪري نه پاڻ وڌيڪ پريشان آهيان. پر تون فقط
 زبان سان هي اکر ڪڇ ۾ مان لوڪي ٻياري ڪريان
 ٿي؟ نه پوءِ ڏس نه سڀ واپس ڪون ڪئن نه ٿو
 لاهي ڏيکارين."

مهراڻسا: ”سو له مون اوهان کي بهرڻ ڏانهن ئي چير هو له“ آءِ اوهانکي دل و جان سان پيار ڪريان ئي. رالون کي مردن والگر چلايون ڪين آهن. هڪ واريءَ پيار ڪيائون له يا عمر ڪين ٿرندون. مرد ئي آهن جي زالن کي گویا والديڪو ڪيو سمجهن. جئن له هڪڙو والديڪو ٿيو ڪري پئي ئي دل ٽپندي آهي، تن هڙ به هڪڙي زال ڇڏيو وري پيءُ ڏي لاڙو ڪن.“

سليم: ”لڏهن سچ لي چوڻ له تون مولڪي پيار ئي ڪران؟ منهنجي محبت رڳڙو وهر ڪينهي، منهن جو پيار بلڪل سچو ۽ ڳوڙهو ۽ هميشه جتا ڪرڻ وارو آهي. منهنجيءَ جان ۾ سچ مثل اهو هري، ۽ لهچ خود غرض حرص ۽ هوسن کي جلائي خاک ڪري ڇڏيو اٿس. قبول ٿو ڪريان له هميشه پاڪ دامن له رهيو آهيان. تنهنجو سبب اهو هو جو سڄي محبت کان غافل هوس. پر توکي ڏسڻ شرط منهنجي دل ۾ نهايت اعليٰ خيال آهن ٿيڻ لڳا آهن. بهرپاءِ پنهن کي منهن ڪندس، له تنهنجو مڱڻو رد ڪري، پر جيڪڏهن قبول له ڪما له بابي کي چئي اهو ڪم ڪئن به ڪرائيندس.“

لور جهان

مهرالنسا: ”نور کي باي جي طبيعت جي برابر
خبر نه آهي، ڪنهن کي به هو بلڪل مدد نه ڏئي
هوڏي آهي. هو کي نه ڏسي ٿو پر اتي آهي.“

سلير: ”پر انهن کي ڇڏيس ٿيندو؟ نوڪال سواءِ منهن
جي زندگي عيب آهي. ڪئن به ڪري توکي پنهن
جي هڪ آئيندس. هيءَ ساري سلطنت وڃي نه
وڃڻ ڏيس، پر توکي پاڻ کان پري ٿيڻ نه ڏيندس.
تو ساڻ دوزخ به پهت آهي، ڇو ته تون منهن جي
زندگيءَ جو لور ۽ جيءَ جو جهاڙو آهين.“

مهرالنسا: ”پر ڏسڻ ۾ ٿو اچي ته رضا بي ست
سٽي آهي، ڇو ته توهين جلدئي بادشاهه ٿيندا، ۽ پوءِ
شڪالو نه مولڪي وساري ڇڏيندا. پر آءٌ يقين سان
لي ڇوان نه آءٌ توهان کي مڙ نه وساريندس.“

سلير: ”ڇا؟ توکي وساري ڇڏيندس؟ جي وس
پهر نه دل کولي ڏيکارهان ته ڪئن نه تنهن جي
مروت اٿس اڪري پئي آهي.“

مهرالنسا وراڻي ڏيڻ تي هڻي نه اڀريو دروازو
کلي پيو، ۽ مائس ڏوڏو ڪندي اندر گهڙي آئي.
پنهني کي گڏ ويٺل ڏسي، اهڙو جڙان کڻي ويس
جو هڏ هڏ پئي ڏڪيس، ۽ اکين مان آلا پئي

نڪتس. ٿورو اڳ ۾ ئي چاءُ نه شهزادا! هاءِ افسوس!
 لهندجو مرض آهي تهن کي چڱو سال ٿيڻ ۽ سوان
 پاڻ ويندو آهي منهنجي ۽ پورڙي ۽ ٻي سان ٿيندو.
 ٿي جو هڪ چواند ڪرڻ! واہ! واہ! چڱو پنهن جو
 شان رکيو آهي! سليم چيو ته ”بيگم! مهرباني ڪري
 منهنجي ڳالهه نه ٻڌ.“ پر بيگم ورندي ٿي ته
 ”هڪ جي ڪنگڻ کي ڪهڙي آڙي؟ مهرباني
 ڪري، زبان بند رک. هن بهاءُ هڪ جو ڪوڊ عذر
 ٿيڻو سگهن.“

انهن چئي مهرباني کي ٻانهن کان گهٽندي، رائي،
 وٽ آئي ۽ زار زار روئي، چاءُ نه ”رائي! دلها ٻڌي،
 سان پري پئي آهي. اشراف ۽ پاڪدامنيءَ جو ڪو
 قدر ڪونهي. هن منهنجيءَ دوريءَ ٿي ۽ پڻ واري
 ڪمري ۾ آرام وٺي ڪيو ته شهزادو سليم وڃي
 اوچتو مٿاس ڪڙڪيو. آءُ وڃان ته ڏسان ته پئي
 هڪ پئي مان رهائين پيا ڪن. هي آهن پنهن ۽
 حال. هاڻ جيئن توکي سهڻي نظر اچي ٿي ڪر.“
 رائيءَ گهڻي افسوس سان جواب ڏنو ته ”منهن ۽
 سليم اڃا جوانيءَ جي آند ۾ آهي، پر هو وڏو وڏو
 ڪمڻي. پنهن چاٽج نه سندس انهيءَ بد حال ۽

جوڳو نڌارڪ ڪيو ويندو. پر پلائي ڪري، ڳالھ
ڪنهن سان نه ڪج. ”بيگم چيو ته ”مان ٺهنجيءُ
مريضه پتالڊر هلندس. ڳالھ ڪي ڳجهي رڪڻ مان
اٿلڻ منهنجيءُ ڏي، جو فالڊو آهي.“
پوءِ بيگم رائيءَ کان موڪلائي، اٿلڻ تي هئي
نه مهراڻسا رائيءَ جي پهرن تي ڪري، ليلائي چيو
نه ”رحمدل رائي! منهنجي وينتي ٻڌ. يقين آهي ته
ٺهنجي دل منهنجي مائٽن جهڙي سخت نه آهي.
سليم مولڪي دل و جان سان پيار ٿو ڪري، آءُ به
کيس اليڻ تي پيار ٿي ڪريان. خدا گواه آهي ته
مولسان ڪا به بيمار هلي نه ڪئي اٿس. معاف
ڪجهان جو هنن لڄ لاهي، پنهنيءَ مهبت جو اظهار
ڪيو آهي. پر لاچارِيءَ ۾ ڪي به روا آهي. آءُ وري
وري ٿي چوان ته شهزادي کي آءُ سڄيءَ دل سان
پيار ٿي ڪريان. آءُ توکي ڳجهيءَ ۾ پلاڻ ٻائي، منهنجي
ٿي ڪريان نه هيءُ ڪهنڪور جو منهنجي مائٽن مولاءِ
سترو آهي، تنهنڪان مولڪي آيو ڪر. علي قلي بيگ
سان منهنجي آفت موڙاهين نه ٿيندي. او به هميشه
سڳيءَ ماءُ جيان منهنجي سار لڏي آهي. هيءُ واهو
جي ويل اٿئي. همت ڪري هن اوڙاه مان ڪڍيس.“

هي حرف ٻڌي مائٽس جا ڏند چنن سان لڳي
 ويا. ڏيڻ کي ٻولندو ڏيئي چيائون ته ”چوري ٿي وئي!
 اهيءَ کان نه هوند ايمان ۾ مري وڃي ها ته چڱو.“
 پوءِ مھراڻسا جي ليلڙائين وائيءَ جي دل ٻڃائي وڌي؛
 هڪل ڪري چيائون ته ”بيگم! هر ديو وڃي ڪا وڙ؟
 جي ويڃاريءَ مھراڻسا پنهنجي اندر جو حال مٿس
 اوريو ته اهيءَ ۾ ڪهڙي اربع خطا ڪيائين؟ جو،
 پنهنجي ڏيڻ نه آهي؟ لوڪي ٻلا ڪهڙي سڌ نه مڃي
 مھرب ڪهڙي شيءِ آهي؟ هاڻ ڇڏ اهيءَ قصي کي.
 مٿي نه ڏس ته سڀ چڱي ٿي ٻولدي. مھراڻسا!
 ان دل نه لوڙهه. آءٌ ٽنهنجو ڪم پنهنجو ڪري
 سمجهندس. پنهنجي سڱ لاءِ توبه آيا ڪندس.“
 پوءِ مھراڻسا ۽ مائٽس وائيءَ کان موڪلائي گھر
 روانيون ٿيون.

شام جي وقت، شاهي مھتاب ۾ شمع ۽ هڏين
 جي جهر ۾ لڳي ويئي. انهنجي وڻشائيءَ تي مفيد
 سنگ مرمر جي پٽ جهلڪا پئي ڏنا. آس پاس ۾
 ۽ لوڻان مڇرن ۾ پئي پريا، جنهن سڳند ۽ سرهاڻ
 مغز کي تراوت ٿي ڏني. اڪير اڇ ڏاڍو سرهو ٿي
 ڏٺو. سڀني سان ڪيڪاري، جوڌ پاليءَ جي لور ۾ ٿي

ويلو. پر رائيءَ کي مابوس ڏسي، پڇيانهن ۾ ”پرو ۾
مڙيوئي خبر آهي؟“

جوڏ ٻائي: ”هائو، مڙيوئي خبر آهي، پر دل تي
هڪ ڳالهه اتر جنهن مٿيون ئي منجهائي ڇڏيون اٿس.“
اڪبر: ”ڪهڙي آهي اها ڳالهه؟ جلد ٻڌاءِ.
لوڪي مابوس ڏسي، مولڪي الائي ڇا ٿو ٿئي.“

جوڏ ٻائي: ”مهراڻسا، سرڙا غياف بيگ جي
لياڻي، ۾ ڏاڻي هوندو. قصو ڪونه، ۾ اسانجو سليقو
مفس عاشق ٿي پيو آهي.“

اڪبر: ”الهيءَ ۾ ڪهڙو عجب؟ مهراڻسا اهڙي
موهڻي آهي جو جيڪر ملاڪ به مفس عاشق ٿي
پون. رائي ٿي، راج ڪرڻ جي هوءَ هر طرح لائق
آهي. لوڪي ۾ پاڻ خوشي ۽ فخر ڪرڻ گهرجي، جو
اهڙي ٻنهن ئي مليئي. مولڪي اها ڳالهه بلڪل پسند
آهي، ۽ هڪ اٿس ۾ لوڪي به وٺي ٿي.“

جوڏ ٻائي: ”هٿ فقط اسان جي پسنديءَ جي
ڳالهه ڪانهي. ٻين ڪيترين ڳالهين جو خيال ڪرڻو آهي.“
اڪبر: ”سچيءَ موجب اڳيان سڀ ڳالهيون آسان
آهن. عشق اهڙي عجب ڇهڙو آهي، جو رڪ ڪي به
ڳارو ٻائيءَ جهڙو اٿس ڪيو ڇڏي. ياد اٿئي ۾

جڏهن مان پنهنجي دامر ۾ گرفتار ٿيو هوس، انهن
ڪنهن ئي ڄاڻو ته پنهنجا مائٽ مون سان انهن جي
شادي ڪرائيندا؟ پر ڏٺا ته پيار جي آڳوڻو ڪرڻ نه
هڪ ڪيو مان به. اميد نه سليم به اهڙيءَ ريت مهربانسا
کي پنهنجي وس آڻي سگهندو. پر مولڪي نه سليم
۾ ٽهڙ ڏسڻ ۾ ڪونه ٿو اچي. عيش عشرت جو سو
ڪوڏيو گهڙوئي آهي، ٻائي پيو ٿيو پلو.

چوڏ ٻائي: ”حواليءَ جي جوش ۾ آهي، ٻوڊل
ٻيڙي نه اٿس. مولڪي وڏي اميد آهي ته مهربانسا
مان شادي ڪرڻ ڪري سندس حياتيءَ ۾ گهڻي
ابديل ٿيندي.“

اڪبر: ”اهليق، مهبت هڪ عجيب ڇهر آهي.
مهبت جي ڪيمپا ٿامي کي زرين ۽ لکي ۽ کي شهرين،
ٿاهيءَ کي اخڻ ۽ آهيءَ کي بخت، ٿار کي نور ۽
ٿار کي دُور، بيماريءَ کي صحت ۽ مهر کي رحمت،
مردن کي زندو ۽ شاه کي بندو بنايو ڇڏي.“

چوڏ ٻائي: ”سچ، پر سليم لوهان وانگر نه آهي،
جو هڻي وڃي هنڌ ڪندو. اسين جي مدد نه
ڪندا سولس، نه مڪلاون هڻي منجهان رکندس.“
اڪبر: ”مولڪي نه ڪابه مڪلاٺ نظر ڪانه

ئي اچي . مهرانسا ڪنهن پئي هي محبت ۾ ڦاٿل آهي ڇا؟ جي ائين آهي، ته آڻ ڪئي به ڪري نه سگهندس. پر سمجهائڻو ته مهرانسا سليم کي ٻيڙ ڪرڻ کان باز روڪي ڪين سگهندي ۽ ڇو نه هو به جهڙس ئي سهڻو ۽ من موهڻو آهي. آهڻ سي پئي هڪ پئي ها لائق. ”چوڻ ٻائي: ”مهرانسا نه سليم جي نالي تي لڙال ڪري آهي. ماءُ اڳيان پڙهندي، محبت جو منجهه مون سان ڪوليون اٿس. اڃا اڄ سليم سان ڳڻهون وهائون ڪيون اٿس. آڻ سمجهان ٿي ته هن کان اڳ به ضرور پاڻ ۾ گڏيا هوندا.“

اڪبر: ”جي ائين آهي، ته پوءِ ڪهڙي مشڪلات درپيش آهي؟ مونکي پئين آهي ته مرزا غياث بيگ کي ڪو اعتراض ڪونه هوندو.“

چوڻ ٻائي: ”نه، نه، غياث بيگ کي اعتراض آهي. هن مهرانسا جو مڱڻو علي علي بيگ سان ڪري ڇڏيو آهي، ۽ اهڙو هڙي آهي جو پنهنجو فيصو ڪنهن به صورت ۾ رد نه ڪندو.“

اڪبر: ”تڏهن پلا، پنهنجي ڪهڙي صلاح آهي؟“

چوڻ ٻائي: ”مرزا غياث بيگ کي ٽوهين قبول

ڪرايو.“

اجبر: "آء مرزا عیادت دهمک کا۔ بی۔
 کور کم نہ کرانہندس۔ نہ فقط انہن آء مرزا
 اہا پلہ بہ سائس نہ چورہندس۔ پر لہندھی ہے۔
 ہرورور مرضی آہی۔ لہ کٹی کچھریء پر اہرور
 اشارو کندس جنہن مان معلوم ٹیدو نہ جیکڈہن
 سلمہء مہرالنسا پاٹ پر شادی کندا نہ آء ہلکل
 اڑھو نہ ٹہندس۔ پر ہاٹ چڈ الہیء گالہ کی۔ اچ
 نہ کو وقت فرحت ء خوشیء پر گذارہون۔"

(۵)

مهرالنسا ۽ مائس جڏهن شاهي محلات ۾ هڏي
 گهر روانيون ٿيون، تڏهن سليم کي انهن ڏسڻ ۾ آيو
 تہ چڻ نہ روشن بهشت مان نڪري اچي ڪاري ڪن
 ۾ پيو آهيان. اٿي ٻاهر وڃڻ جي ڪوشش ڪيائين،
 پر درد اهڙو جهوري وڌو هوس جو اٿڻ جي سگهه ئي
 ڪانه هيس. لاچار هلڪ لڏي لپتي پيو، ۽ کڄ وٽ
 لاءِ ڳوڙهيءَ ڪپڙيءَ ۾ گير وٺيو پيو هو، تان جو مٿان
 اچي لاشام لڏي. نيٺ اتان اٿي، رڙهندو رڙهندو
 اچي پنهنجي ڪمري ۾ داخل ٿيو. اٿي سندس ٻار
 دوستار اڳي ئي اچي ڪڍا ٿيا هوا، جن کيس گهڙيءَ
 اڪبر سان ڪڪار ڪئي، پر هن لکي ڪچرو لکي
 پيو، مات ڪري وڃي بستري تي سمهي رهيو.
 مرزا ابراهيم جو ساڻس گهڻو گهاٽل مائل هو، تنهن
 کيس مائوس ڏسي، ويجهو وڃي چيو تہ ”شراب ۽
 گانو حاضر آهن. حڪم ٿئي تہ پيالو پر ڪريان.“
 سليم: منهنجي سيني اندر اهڙي باه پيئي پوي،
 جو ساري جهان جا شراب ۽ انکي اجهائي نہ سگهندا.“

مرزا ابراهيم: ”جناب! آءِ نه اهڙيون ڳڙهيون
ڳجهارئون اٿو - مڃهان ڏان سان ڪٿي چئو نه ڇا
گهرجئو. آسمان مان چنڊ گهرجئون، نه آءِ اهو به هڪ
لغضي به ميسر ڪري ٿو ڏيندس.“

سليم: ”ڇڱو سهي ڪيو اٿئي. ڀارا مولڪي به
هڪ چنڊ جهڙي دلدار جي فراق جهوري وڌو آهي.“
مرزا ابراهيم: ”ڇو جناب! هوءَ اوهانجو ٻيار لئي
مونائي ڇا؟ مولڪي نه اعتبار ئي اٿو اچي نه ڪو
الهن هوندو.“

سليم: ”هوءَ نه مولڪي دل و جان سان ٻيار
ئي ڪري.“

مرزا ابراهيم: ”اڏهن ٻلا، حڪم لئي نه آئي
حاضر ڪرولس.“

سليم: ”ڪا لاه لڙندي يا ٿڪ ٿڪ ٿي ٿي
آئي ڪئن؟ هوءَ حياءَ ۽ مرم جي صورت، ۽ لوڪيءَ
۽ پاڪدامنيءَ جي صورت آهي، ۽ منهنجي مهبت
ڊگهو وهم يا خيال نه آهي، بلڪ هميشه جتان ڪرڻ
وارو جذبو آهي. آءِ ڪمڻ پنهنجي لڻ ۽ من، ٽن
۽ دولت جي ٽيائي ڪرڻ لڳو چاهيان.“

مرزا ابراهيم: ”جيڪڏهن توهانجي لبت آهي نه

سائس لڪاج وجهو، نه پلا پڌايو نه سهين، ڪنهن به ڏي،
آهي نه آڻو وڃي ڪو اهاڻ ڪريان.

سلمو: ”مرزا غياث بيگ جي.“

مرزا ابراهيم: ”مارا! مهربانن جي مهبت ۾

انڪيا آهيو!“

سلمو: ”هائو، پر لڪاج جي ڪا اميد نٿي

ڪانهي، ڇو نه مرزا غياث بيگ ڪمڻ علي قلي بيگ

سان پوئلڳن جو پڪو پڇ ڪيو آهي.“

مرزا ابراهيم: ”سا! مرزا غياث بيگ کي جي

خبر پوي نه مهربانن تي توهان خواهان آهيو، ته

هو نه جيڪو شادمانا ڪري ڇڏي.“

سلمو: ”نه، نه هو پنهنجي ڳالهه کان هڙڪي

ڦرڻ وارو نه آهي. پر وري به جي همٿ ڪري،

وڃي زور لائينس نه شايد قصو ٻنهي پوي.“

مرزا ابراهيم: ”ڏسو نه آڻو ڪڏهن ٿو ٻار آڻيائين.

اوهين ڪو انظار نه ڪريو. هاڻ ڏيو ٿيندي ٿي

وڃي، اچو نه پيالا پر ڪري، سڀ ڏوڏ ۽ غم

ميساري ڇڏيون.“

پوءِ نه سڀ سنگتي شراب، ٺاڄ ۽ گالي ۾ مڙو

ٿي ويا، کان جو اچي مٿان اڏوڪ ٿي.

صبح سان مرزا ابراهيم سهي سنهري، هڪ عهديءَ
 ڏيڻيءَ ۾ چڙهي مرزا غياث بيگ جي ڪرڻ ڏي
 راضي ٿيو. خوش خبر عافيت ڪري، ۱۰ راءِ غياث بيگ
 سان سليم جي مهجرت جو ذڪر چورايو. مرزا
 غياث بيگ واٽو ٿي ويو. اندر ۾ ڏاڍي منيان
 لڳيس، پر ٻاهران منهن بند ڪري چيائين ته ”مهراڻسا
 جو مڱڻو مون علي قلي بيگ سان اڳيئي ڪري چڏيو
 آهي، ۽ هڪ اٺ نه جڏهن شهزادي کي هن ڳالهه
 جي پوڙ پوندي، تڏهن پاڻمرادو مهراڻسا جو خيال
 لاهي ڦٽو ڪندو.“ مرزا ابراهيم جواب ڏنو ته ”کيس
 هن ڳالهه جي اڳيئي خبر هئي. انهيءَ ڪري نه
 هيڪاري عاجز ۽ پريشان آهي. سچ ڪري پڇو ته
 مهراڻسا کي ڏسڻ شرط، شهزادي جي دل ڪسي
 ڪباب ٿي ويئي آهي، انتظاري ۽ بيمراري وڪوڙي
 ويئي آهي.“ هنن ڳڻتن مرزا غياث بيگ کي ڪو
 اٽو ڪونه ڪيو. مرزا ابراهيم ٻار ٻار ستايس، پر هو
 نه مڙيو. آخر خفي ٿي چيائين ته ”نهائين، اومان الم
 جو هيءَ ڳالهه منهنجي وس کان ٻاهر لڪري ويئي
 آهي. علي قلي بيگ سان ڦڙل ڪري ويندو آهيان،
 سو لاچار پاڙو پوندو. البت جي علي قلي بيگ مهراڻسا

ٿان پاڻمرادو هڪ ڪميو، ۽ ٻيو مولڪي هڪ اعتدالي
۾ آهي. ”

مرزا ابراهيم خدا حافظ ڪري، سڌو آيو علي قلي بيگ
وٽ، جنهن سندس گهڻي مرحبا ڪري پڇو ته
”شهزادو ۾ خوش چڱو پلو آهي؟“

مرزا ابراهيم: ”شهزادو خوش چڱو پلو آهي. آءٌ
سندس ٻارن اڙهان وٽ آيو آهيان.“

علي قلي بيگ: ”شهزادي کي منهنجي ڪهڙي
درڪار آهي؟ آءٌ ته معائنن جان قربان ڪرڻ لاءِ
تيار آهيان.“

مرزا ابراهيم: ”توهانجي جان جي ڳالهه نه آهي،
جيتوڻيڪ شهزادي کي ان لاءِ گهڻو قدر آهي. هيءُ
نه عشق جو معاملو آهي. مهربانسا، جنهنسان توهان
جو مڱڻو ٿيل آهي، تنهن لي شهزادو عاشق آهي.
مولڪي موڪليو اٿس ته توهانکي هڪ ڪري، مهربانسا
ٿان دست بردار ڪرائيان.“

علي قلي بيگ ٻي لوه لي ويو، ۽ ڏاڍي خوش
سان وراڻي ڏنائين. ”مون پنهنجو سر وڪڙو آهي،
نه عزت، مون پنهنجو بدن وڪڙو آهي، نه روح.
مگر ٿان آءٌ مڙو هڪ نه ڪٽيندس.“

مرزا ابراهيم: ”پر، ساء! هي خود مهرانسا شهزادي
 جي محبت ۾ آڙيل هجي، ته پوءِ لوهالڪي سائس
 شادي ڪرڻ مان ڪهڙي راحت رسندي؟“
 علي قلي بيگ: ”بس! وڌيڪ زبان درازي
 نه ڪريو.“

مرزا ابراهيم: ”پاڻهن الهيءَ اڻهرائي، جو تنهنجو
 لور پيدا.“

علي قلي بيگ هي حرف سڏا آيا پيدا ڪري،
 مرزا ابراهيم کي عداوت پيدا ٿي، وڏو ڪيو.
 مرزا ابراهيم - سڌو موٽو شهزادي وٽ، جنهن
 پويان سندس لئل منهن مان معلوم ڪيو ته فتح
 ڪالهي. پوءِ مرزا ابراهيم - رستي ڳالھ ڪري پڏايس،
 ۽ صلاح ڏنائينس ته ”جيڪڏهن لوهالڪو پيءُ الهيءَ
 ڏس ۾ دل و جان سان ڪوشش ڪري، ته سڀ
 مشڪل آسان ٿي پون. بهتر آهي ته کيس هڪ خط
 لکو، جنهن ۾ بيان لاءِ چيو، سارو داستان پيش
 ڪريو.“

شهزادي کي هيءَ صلاح بلڪل پسند آئي، ۽
 ڪنڊي پئي ڪاغذ ۽ قلم هن ريت خط لکيائون:
 ”مهرانسا، مرزا غياث بيگ جي ڏيءَ، جنهن

..... ڏسڻ ۾ اچي ٿي، ۽ اهو به ٿي ٿاڻي ۽ ٿاڻي ۽
 ان آواز ۾ ڪاڏو. حال مباحشو مهمل ڪيو ويو،
 ۽ ابو الفضل کي خط جي گذارش ڪرڻ جو اشارو
 مليو. هن بلند آواز سان سارو مضمون پيش ڪيو.
 اڪبر ٻڌي چيو ته ”اڃان رات رات ۽ مون سان هن
 ٻيهر جو ذڪر ڪيو آهي. ٻيهرڪا! مهربان سونهن
 جي ڪاڻ آهي. شڪ نه آهي ته اهي اهو تسليم
 ڪي ڪيو جي ڪن مان ڪڍي، سئين مارڪ ٿي
 آهي. پر خبر نه آهي ته مرزا غياث بيگ جي ڪهڙي
 مرضي آهي. زبردستي ۽ آڇ هڪڙي ڪيو ته ڪراليندس،
 مگر جي پنهني رضا ۽ خوشيءَ سان مهربان ڪي تسليم
 سان پرتائي ڏيندو ته آڇ نهايت خوش ٿيندس.“
 ابو الفضل: ”حضور جن کي ليڪو روشن هجي
 ته هيءَ نهايت تازو مسٽر آهي. بهتر ائين آهي ته
 اوهين پاڻ مرزا غياث بيگ سان ذڪر چوريو.
 جيڪڏهن هو اها شڪي ڪان انڪار ڪري، ته
 پوءِ شهزادي کي ڪا تدبير ڪري آئي ٿان لاهيو ٻولندو.“
 اڪبر: ”سليم جو مهربان ٿي ڏاڍو اُوراج ٿو
 ڏسهي. مجاڻا جي مرزا غياث بيگ ٻار ٿو اچي ته
 ٽي سئو معان سليم ڪو اهو قدم نه کڻي.“

أبو الفضل: "المن چا سندن؟ سندس سپاه
 اهڙو چلولو آهي جو وري نه ڪو اهڙو آهي نه مهربان
 جي محبت من کان مهرباني وينديس."
 اڪبر: "لڏهن، اوهان کيس ڏورو نه پوءِ ڏاڏو،
 آهي. اڃان حواليءَ جي آڏو آهي، جنهن ڪري
 سندس اوچا خيال ۽ لوڪ ارادا جلد تي پوي ٿا
 رهن، پر مولڪي وڏي اميد آهي ته هو سندن
 پاڻ سڃاڻيندو. سرهان پاڻ مولڪي ٻار ٻار پئي چيو
 آهي ته منجهس ترجعائي ۽ پوءِ ٻاريءَ جي ڪمي ڪلهي."
 أبو الفضل: "بيگهه! مگر هڪ وڏي اوڻائي جا
 منجهس موجود آهي سا هيءَ آهي جو ڪم تي دل
 اصل ٿئي وڃي."
 اڪبر: "آخر اهڙو به زمانو ايندو جو مڙس
 تي ڪم ڪار کي منهن ڏيندو. شايد مهربان جي
 محبت الهيءَ ڏس ۾ هڻي وڃي هيند ڪري."
 أبو الفضل: "اچو مرزا غياث بيگ ۽ علي قلي بيگ
 به اها اچن. ڏاڍو خاصو. هاڻ ويهي، هڪ وار ڳالهه
 جي صفائي ڪري ڇڏجن."
 اڪبر: "بهر المن آهي نه اوهين ڳالهه چوري."
 مرزا غياث بيگ ۽ علي قلي بيگ سجدو ڪري،

وہی دیا۔ حال احوال ذیل بعد، ابو الفضل مرزا غیاث بیگ کی پاسپور وائی، سائس ذکر چور ہو۔ مرزا غیاث بیگ سائس مکاری ساری گالہ ہڈی، بادشاہ ڈی مہن قہرائی عرض کھو د "آء پھنچو لن ۴ دن، مال ۴ ملکیت حضور اعلیٰ جی خدمت پر قربان کرک لاء تیار آہیان، پر نہ عزت ۴ آہرو۔ افسوس! آء بیوس آہیان۔ علی قلی بیگ سان انجام مکاری وینو آہیان، جو هرگز نہ نور بندس۔ پر جو کڈھن علی قلی بیگ مولکی پھنچو انجام کان آجو مکاری، نہ پوء البت شہزادی سان سگ کرک مہن جی لاء فخر جو باعث لہندو۔"

ہی حرف ہڈند ہی علی قلی بیگ پکاری چو د "مگ کی ڈارئی سان شادی کرک جی منظوری ڈیان، مہن کان پالکی خیر ہٹی نہ پورو کران؟" اکبر: "لڈھن، لون پھنچو ارادی لی قائم آہون؟ مہنچی مرضی ہی ہٹی، پر لہو، وج، وجی حکم شادی مکاری چڈ۔"

مرزا غیاث بیگ: "بھلا! اسمن ہی جو ہن وین اوہانوت کھی آیا آہون، لہنچو خاص مطلب ہی۔ آہی جو اوہانکی عرض کرک لون القون نہ حضور جن

مهرالي ڪري شهزادي کي همائين ڪن ان منان
 مهرالنسا جي شاديءَ ۾ رڪاوٽ نه ڪري.“
 اڪبر: ”سلير کي مقدور نه آهي جو شين
 ڪري. وڃي شاديءَ جو ساليانو ڪري، پر جلد.“
 مرزا غياث بيگ ۽ علي قلي بيگ وخصت وٺي،
 روانا ٿيا. پوءِ اڪبر ابو الفضل کي چيو ته ”مون
 اڳيئي ئي سمجهو نه هو ته اڪار ڪندا. آءُ کين
 ڪوبه قصور نه ڏيئي ٿو سگهان. الهٽ، سڪرن کي
 ائين ئي سڃاڻي. پر هاڻ سوال آهي ته سلير کي ڪئن
 باز آڻجي. منهنجي صلاح آهي ته ڪڏهن هيلي نهائي
 آڱري کان ٻاهر ڪڍجي، ۽ اها اهڙي مشغولي
 مقابل ڪجي جو مهرالنسا من کان هٽجي وڃي. اڏيهو
 جي دائمي روي فساد ڪڙو ڪيو آهي. ڇو ته سلير کي
 سنيرائي نه وڃي اهو فساد بند ڪري؟ جنگ جي جوش
 وچان مهرالنسا ياد ئي ڪانه ٿو وٺي، ۽ جيئن لڙائي
 پوري ٿئي، تيئن سندس سڪا جهلي ويندي، ۽ وري
 جي موٽي اچي نه سگهيو. مهرالنسا جو اڪار هٽجي ويو
 آهي، نه هڪاري آسرو پلي ڇڏيندو. هاڻ، پلا، سلير
 کي منهنجي پاران لکي ته سچو ڪري اڏيهو
 ڏي جلد روانو ٿئي.“

(۶)

پيءُ جو خط پڙهي، سليم جا ڇهه ئي ڇڏي ٿي. سڀ آڻا اُڀرڻ لڳا. انهيءَ ساعت ڇٽ ٿي ويس. هڪدم هي ڪهاڙ نه ٻاڻي جي مراد آهي نه آڱري کان ٻاهر جهان، پر ٻيڙس هو، ڇو نه ڄاڻائين ٿي ته شاهي حڪم جي الزام جي ڪرڻ ڪا جهڙي تهڙي ڳالهه نه هئي. سندس حال اهڙو هو جهڙو ڪنهن ٻجري ۾ لال شينهن جو: جڪ پئي کاڌائين، مگر ڪري ڪي نٿي سگهيو. گهڻي اُدام پئي آيس. آخر اداس دل کي دلايو ڏيئي، ويچار ڪيائين ته ”جي مهربانسا مولڪي سڄو پيار ڪندي هوندي، ته ماڻس سندس مرضيءَ جي برخلاف پئي ڪنهن سان پرڻائي ڪنهن سگهندس، پر آڱري جهڙو کان اڳ، ڪهڙيءَ به ريت ساڻس هڪڙو ٻيو ملاقات ڪرڻ ضرور آهي. جي ٿئي سر خاطري ڏنائين ته منهنجي حق ۾ رهندي نه واه واه، نه نه نه حياءُ ۽ نان آسرو پلڙ پوندو.“ اڃان اهي خيال پئي پڄاڻا نه ڪن ٿي ڪنهن آواز جو پڙلاءُ ٻيس. منهن

ورائي ڏسي ته سندس ٻڌڻي ڌاڻي، فرينده، جنهن
 کيس ڳڻن تي ٺاهيو هو، سا وڏي واسي پيلي چري
 نه ”پٽڙا! نوسان ڪهڙي وڌڻ آهي؟ هي هندون جو
 هاريون آهي؟ مولڪي ته پنهنجو سؤر سل.“ فرينده
 کي ڏسي ساهر کي البت آلت آيو. چياليئس نه
 ”مادر مهربان! تون ئي منهن جي درد جو دارون
 ڪري سگهندين.“ هن مصيبت جي مهل ٻيو ڪم
 آهي جو منهنجي مدد ڪاري ڪندو؟ ٻڌ ته ٻڌايانءِ:
 مهربانسا جي موهڻيءَ موند ئي مفتون ٿي ٻيو آهيان
 ۽ آرزو الم ته سائس شادي ڪريان. پر ٻڌو الم ته
 پٽس سندس مڱڻو علي علي بيگ سان ڪري ڇڏيو
 آهي. ٻيو به هن ڳالھ ۾ مونسان پيلي نه آهي، اٽلو
 مولڪي آڱري کان ٻاهر ڪڍڻ جي ست مٽي اٿس
 انهيءَ مواد سان ته ٻل نه مهربانسا جي شادي منهن
 جي پريڪ ٿي وڃي. ڏاڍي هڪ الم ته آڱري ڇڏڻ
 کان اڳ هڪ واريءَ مهربانسا سان ملاقات ڪريان.“
 فرينده جواب ڏنو ته ”ٻاٻل! مهربانسا جي قبوليت
 بيان ملاقات ڪئن ٿي سگهندي؟ بروقت منجه
 ڏيهر ها ته اهو مڱڻو موند ڪرڻ ڏيان ها. ٻلا،
 مهربانسا به توکي ٻيڙ ڪري ٿي يا نه؟ اڳي ڪڏهن

ٻار ۾ مليا آهيون؟ جي ها، نه پر هان ملي ملاقات
 ڪرڻ ۾ ڪهڙي مشڪلات آهي. ”شهزادي وراڻي
 ڏيئي نه ”اسين ٻار ۾ ٻه ڇار پيرا گڏيا آهيون، ۽ ٻار
 پنهنجي ۽ شيرين زبان سان اقرار ڪيو اٿس ته ٻار ۾
 مولڪي پيار ڪري ٿي. تون فقط ايتري پلائي ڪر
 جو منهنجو رڻو رسائي، ڪاٿس اهو جواب آئي ڏي.“
 فریده جواب ڏنو ته ”هيءَ نه آسان ڳالهه آهي. پلا
 لک رڻو نه. اک چنپ ۾ جواب آئي ڏيان.“
 سليم ڪاغذ ٽڪر کڻي، هيٺن لکيو:

”حمائيءَ کان به وڌيڪ پياري مهربانسا! اوچتو شاهي
 فرمان مليو اٿم ته لشڪر سنبهرائي، اڏيڻ تي
 چڙهائي ڪر. لاچار حڪم مڃڻو پيو. جي سولارو ٿي،
 صحيح سلامت ماڳن تي موٽي آيس ۽ معلوم ٿيو ته
 منهنجي غم ۾ حاضريءَ جو وجهه وٺي، توکي علي علي بيگ
 سان پرتائي ڇڏيو اٿن ته خدا تُو ڇاڻي جو ناني جو
 اڪس اڏائي نرو ڪندس. پلائي ڪري، آءُ دڃان
 تنهن کان اک هڪ وار اچي مون سان مل.“

فریده رڻو وٺي، پالڪيءَ ۾ چڙهي، مرزا غياث بيگ
 جي گهر ڏانهن راهي ٿي. ڪن ساعت ۾ اچي اٿي
 پهتي. مهربانسا ۽ ماڻس سان ڪيڪاري، حال احوال

وئي، بيگم کي چاه لڙ "اڏهن مهورالنسا کي علي علي بيگ
سان شادي ڪرائڻ جو ٻڪو خيال ڪيو اٿس؟" بيگم
جواب ڏنو لڙ "مڙس جي اها مرضي آهي."

فریده: "پر مڙس کي ڏٺا ان قصي جي ڪهڙي خبر؟"
بيگم: "سچ، پر مڙس اسان جا مالڪ آهن.
اسان کي سندن مرضيءَ پتاندو ئي هلايو آهي."

فریده: "ا، ا، هاڻ کي پنهنجو ڏکو رکڻ گهرجي.
مردن کي ماڻهن جي ڪهڙي خبر؟ اهڙان ڳالهه
۾ لڙ اسان کي خود مختيار هئڻ گهرجي. عجب لڙ اڄ
وڃي مڙس جي آڻ مڃي آهي."

بيگم: "مان سمجهان ٿي لڙ اهيءَ ۾ اسان جي
ٻار جو پلو آهي."

فریده: "لهو، ڇڏ اهي قصي کي. مهورالنسا!
بلڙي! ڇو، تون اڄ سن ۾ آهين؟ ڇو، اڄ لکي
ٿي پنهنجو پوس ڏيکارين، لکي ٿي گل ۽ گل سنگهائين.
شايد ماڻهن ٿي لڙ فریده ٻڌي ٿي ويئي آهي، سو
انهن شهن مان ڪهڙو مزدو ايندس."

مهورالنسا: "اچو، ڪمري مان کڻي آڻي ٿي
ڏيکارين."

فریده: "مورو ڇو آڻو اسان کڏيو ٿي هلاو."

انھن ٻنهي فرزندن جي ڪٽي ۾ ۽ مهورالديا سان
 ٿيڻ جي سندس ڪمري ۾ ٿي. ان کيس اڪيلو
 ٿي، ساجد وارو ٻرو ڪٽي هٿ ۾ ٽي لائينس. مهورالديا
 ٿي ٿي وئي، ڇو ته ڪل ڪانه هيس ته فرينده
 جو مطالب ڪيو و آهي. پر پرزي پڙهڻ شرط اڪيل
 ۾ ٻوڙها ٻڙي، آيس. ليڪ ڪاغذ چٽي، ٿي ٿي
 رڳي، اني جو اني جواب لکيائين ته "شام جو باغ
 ۾ گڏ ٻاسون."

ڏاڍو گھڙي کن ڪاڇو، مھراڻسا ۽ ماڻس کان
 موڪلائي، اتي رواني ٿي. سڌي آئي شھزادي سليم
 وٽ، جو سندس موت لاءِ منتظر هو. مھراڻسا جو
 جواب پڙهي، خوشيءَ ۾ آيو. پر جيستائين شام اچي ٿي
 اچي، تيستائين دل ڊڪ ڊڪ پئي ڪيس، ۽ ٻل ٻل
 وڙهي. ٿي لنگھيس. ليڪ سمن جي ساعت اچي
 سھڙي. سليم سٺ ڪٽي اچي غواف ٻيگ جي بستاري
 وٽ پهتو. پر اتي ڪيس هڪ رڌي مھڪلاٺ ڏرھيش
 آئي. باغ جو حاظر اٽڪل پنج ڪز اوچو هو، ۽ دروازي
 کي اندران قلف چڙھيل هو. هيڏانهن هوڏانهن پئي
 ڦراو، نہ من اندر گھرج جو ڪو رستو هٿ لڳي.
 ليڪ هڪ اڙ جي وٺ جون ٿاڙيون حاٽي ٿي لھنديون

ڏٺا. ٽپ ڏيئي، الهن لي لنگي، جئن لئن ڪري
 حاطو چڙهي، هيٺ ٿو ڏٺا. مهورالسا، سندس لاءِ
 اڳيئي منتظر لي بيٺي هئي، سو کيس ڏسڻ شرط
 خوشيءَ وچان، بهوش ٿي ويئي. پر منتف لي ساهه
 ۾ آئي، ۽ پاڻڪي شهزادي جي پاڪو ۾ ڏٺا. شهزادي
 ڏاڍيءَ اڪو سان چيس اٿس. ”پياري! ڪهڙي لـ
 خوش نصيبي چئي جو وطن ڇڏي، ويون سان سامهون
 لڳڻ کان اڳ وري به هڪ وار منهن مقابل نه ٿياسين.“

مهورالسا جو جواب نه ڏنو. ڪجهه وقت پئي
 ٿي ۽ ۾ پئي ويا. سون، پاڪ هزارن سالن جا هيڄ
 رهي ۽ هڪڙيءَ پاڪ ۾ سويل هئا. آخر مهورالسا
 چيو ته ”منهنجا پيارا! مولڪي دشمنن جي وس ڇڏو،
 تون پاڻ هليو تو وڃين؟ تو جو مون سان ٽوڙ ڪيو
 هو لـ پاي کي بادشاهه کان چئو جاءِ ڪرائي باز
 آڻيندين، سو نه ڪونه پاڙيءَ؟ الهن آهي ها نه بادشاهه
 به ٿاوي واري آهي؟“

سليم: ”پياري! پاي کي گهڻائي آري ٿياري
 ڪم، پر ڪٿولي ڪمن. اٿلو شهر ليڪالي نصيب
 لي اٿر. هاڻ منهنجي زانگي ۽ مک، پئي ٿيندي
 هٿ آهن. جي حڪم ڪرين ته لڪ چوريءَ هلي،

ڪنهن ڏوراهين ڏيهه ۾ وطن اختيار ڪري، باقي
حياتيءَ جا ڏينهن هڪ ٻئي سان محبت وڌايون.“
مهرالنسا: ”اٺين آءُ مور نه ڪندس. اهڙي

ڪريبت ڪري، اٺائين کي ڪنهن لڄالهندس.“
سلمو: ”بي نه ڪار واه ڏسڻ ۾ ڪانه ٿي
اچي. اسانجو سهند نه ٺهندي ٿي ۽ کي ٿو آڙي، نه
منهنجي. ٻارو نه ڊڳو ”انصاف! انصاف!“ ٻيو ڪري.
جڏهن اسانجا پيٽر ٿي اسانجا دشمن ٿيا ٻيٽا آهن، تڏهن
نه ڏس ٿو ڏس ڪري، ڪنهن ڌارئين ملڪ ۾ هلي،
شادي ڪرڻ بيان ٻيو ڪهڙو ٻيو ٻيو آهي؟“

مهرالنسا: ”انصاف! انصاف! انصاف! جيڪي
بادشاهه کي انصاف نظر اچي ٿو، سو وڏو بي انصاف
آهي. اسين ٻئي هڪ ٻئي کي پيار ڪريون ٿا ۽ رب
به الهيءَ ۾ راضي آهي، پر بادشاهه اسانجي عمر ۾
عذاب کي ”انصاف“ ٿو سمجهي! جڏهن خدا مولڪي
مرضيءَ اختيار ڪندو آهي، تڏهن ڪهڙو حق آهي
ڪنهن کي، جو مولڪي ٻڌائي مال جهان ليڪال
ڪري؟ دل ٿي ڇو نه وڃي بادشاهه وقت هن تاحق
بسيبت فرهاد ڪريان.“

سلمو: ”منهنجي ٻڌ اها مرضي آهي. ڪوبه

عقل؟ وارو اسان لهندي، هجيت ڪي آڏو اچي ڪن
سگهندو. افسوس جو منهنجي پوي ٻيٽ توکي مڙهي
دشمن سان. اڪيلو چوٽ ڪاٽي ٻولي! پر نه، نه، نه،
آءُ توکي انهن بيوسيٽو ڇڏي نه ويندس. لاچار، شاهي
فرمان ٿورو پيو.“

مهرالنسا: ”انهن ڪو نهندو؟ هي نه ٿيو دشمن
ڪي هڪ وٺي هٿيار ڏيڻو. مٿس هو بادشاه ڪي پرغلاني،
اسانجي برخلاف ڪندا. پر جي مني نه مان، مني نه
مان ڪري، اڏيورو آهي، راجهون لي فتح ڪري، وري
وطن ڏي واپس واريندين، نه شڪ نه آهي نه بادشاه جي
دل پڇي پوي ۽ پوء اسان جو مهرانو ڪري وڃي.“
سليم: ”آءُ نه سوڍو نهندو تابعدار آهيان. انهن
حڪم ڪران، انهن ڪران. آءُ ٿو پاڻان نه منهن
جي پوي ٻيٽ، لهندي مرضي رهي، توکي پرڻائي ڇڏيندا.“
مهرالنسا: ”آءُ نه وڌائي ڪارون وس ڪنداس.
هاڻ دير ٿي وئي آهي، وڃان، ميان ڪو ڏس
نه وٺيون.“

سليم: ”مارا لڏهن، موڪان پاس، ٿيڻ لاء آئي
آهي؟ افسوس! تون نه ڇڏهن هتان علي ويندين،
لڏهن هيء ڇڏ جو هينئر هڙو صاف پيو جهڪي

سو هڪ ڪارڻن جو ڪڪو پيو نظر ايندو. اڃان
 گهڙي کن نه نرس. ڪا روح رهاڻ نه ڪر. پر پٽ
 وساري نه ڪين ڇڏيند پٽ؟“

مهرالنسا: ”وساريند پسان ڪئن؟ ٻار ٻار
 پنهنجي ٻار جو پورو ڏسو ٿي مان، پر توکي
 اڃان اعتبار نٿو اچي. پاڻهي پوء مهراڻون ڏيندي.“
 سليم: ”ٻاري مهرالنسا! ٽڙهن، مون کي هرگز
 نه وساريند پٽ؟“

مهرالنسا: ”ڇو ٿو اهڙا خيال ڪرين؟ پر هاڻ
 بهتر آهي نه جدا ٿيون ۽ چورن مانيءَ جي مهل اچي ٿي
 آهي ۽ سڀ منهنجي لاء پيا ٺهاريون ڏولدا.“
 سليم: ”اڃان سويل آهي. اڌ ڪلاڪ کن من
 رهاڻ ڪئي اٿئي.“

مهرالنسا: ”پر اهيءَ اڌ ڪلاڪ اندر پنهن
 جو ٽن من توکي اڏي ڇڏيو اٿم.“
 سليم: چڱو ٻلا، هاڻ خدا حافظ! وري الائي
 ڪڏهن مهڙاڻو ٿيندو؟“

مهرالنسا: ”جلد ئي، ۽ هميشه لاء، چورن وري
 هرگز جدا نه ٿينداسين.“

سليم: ”هائو! ڇڏهن وري ڪڏهن، ٽڙهن لڪ
 چوريءَ نه، پر ڪلهو ڪلايو. هاڻ خدا حافظ!“

(۷)

صبح جو وقت هو. آسمان ۾ ڪارا ڪڪر اچي
 هڪٻيا لپا هوا ۽ زمين تان هوا اڏامي ويئي هئي.
 گهٽ ۾ گهٽن جهڙي هئي: ماڻهو مالدو پئي ليو.
 شهزادو سليم شاهي حڪم موجب، هڪ وڏو لشڪر
 وٺي، ڪوملن جي ٽڪرين ڏانهن ڪاهيندو پئي
 ويو. مهربانسا اُس جو اٿي، ڪڏ لپي چڙهي، شهزادي
 کي آکري مان روانو ٿيندو ڏٺو. جڏهن سڄو ڊمبلو
 نظر کان غالب ٿي ويس، تڏهن سورج کان ڪاٺل
 گل جهان ڪومالهي ڪري پئي. اڏمادن ۾ اهڙو
 نه رهو ٿي ويئي، جو ڪنهن ڳالهه جي ڪل نه
 رهيس. ماڻس جا اٿي اچي جهڙي هئي، ٺهندو ۾
 ساءُ ڪولو پيس.

بيگم پئي ٺهري چيس ته ”ڏي! ڪهڙي نه ٿي“
 ۾ پئي ويئي آهين؟“ مهربانسا چوڪي ماري، جواب
 ڏنو ته ”اها! آءُ ڏاڍي ڪوڙهي ۽ ڳٽي ۾ گرفتار هيس.“
 بيگم: ”ڏي! هيءُ روش نه ٺهندو منهن ٿي ٿي
 لٿي پوي. تون جا اڳي ڪل خوشيءَ کانسواءِ ٻيو ڪو به“

نه رهندي همنه، ۴ - چو نه دهن پيئي لنگ نه
 مارېدي همنه، سو هان سلاسن جا سلاسه موي
 ۵ - مېه روزهل پيئي نه سچن، سو سېه سکوړو آهي؟
 كهږي ويښ آليي؟

مهرالنسا: "اما! كي كينهي. هيت ډايي
 گرمي ۶ كهت هتي، نهكړي هې هلي آيس، يو
 هې نه فرحت كاله ئي اچم. هوا صفا بند ئي
 ويئي آهي: وطن جا نه نه لقا چرن."

بيگم: "پهاري ډي! چله چتراني. من لي
 مږهاني كا ځاله آليي، جنون منجهاني لولا لولا
 كيو آليي."

مهرالنسا: "اهږي نه، ځاله ئي كالهې. البه
 گرمي سو منجهانو الم."

بيگم: "مار منجهان! نه دهن مولكي اهږي هي
 سمجهه آليي؟ نه، نه! مون نه كونهي سو اللها آهن.
 جيكي نه نهكوي الدر نه دهې وايي به، سو
 آه نهكوي مهن مان لي معلوم كړي سگهان لي.
 جدهالكر مكي آهن، اذعالكر پهرولي لري ورو
 آليي. ضرور چمت لي كا چمتا آليي، جنون
 اهږو مابوس ۶ اداس كيو آليي."

مهرالنسا: ”اما! اوکي ڪهڙي خبر؟ دل درياه
کان به اولهي آهي. ڪنهن کي مهال آهي جو اچي
اُٻار اُٻهائي مائي سگهي؟ ڇو ڪڏهن آڻ اڏاس آهيان،
و ان به نهن جو ڇا؟“

بيگم: ”بيگم، پر ان جي لهرن مان ان مي
اُٻهائيءَ جي پوک پڻجي سگهي ٿي. مونکي سمجهي
ڇو ان جي چڱيءَ طرح خبر آهي. پر اٿي عوڻيون
ڪر. اچو، مهي اندر پوئجي وينديون.“

مهرالنسا کي هي لفظ ٻڌي، نهن کان وٺي چوٽيءَ
تائين باه لڳي ويئي، سو اڇالڪ ماري، ماءُ کي واکو
ڪري چيائين ته ”اڏهن مونکي بهر وانگر مٽڙي سڙي
گهر کان ٻاهر ڪڍي ڏيو ڪوڙو ايتي ڇو؟“
پلائي ڪري، مونسان شاديءَ تائين نه ڳالهه ڪر.

بيگم: ”ڏس! مون ته اوکي اڳيئي ٿي جو
نه آهي ته دل پوکي رهي آهيان. ته پوءِ عرصي
آهي ته علي علي بيگ سان نه پوئجان. مون به مون
هو نه. ڏاڍي سمائيءَ ۽ غم ڏاڍي آهيان، پر
پلي هيس. مون به انهن غم ڏينهن ۾ ندر ڏهن جو ڪون
جهڙي آهيان. علي علي بيگ جهڙو آهي ته
ساري عمر اوکي پنهنجي اکين جو ڏرو ڪري ڪونه ڏو،

ٺهنجي لاءِ اهڙي افرات! پاڻي هڪ شهوت جي
 گولي جي ڪري ڪرڻ تي ڇا آهن؟ واہ ٺهنجو عقل!“
 مهربانسا: ”آيا! آءُ ڇا ڪريان؟ شهزادي تي
 هرڪ هارجي ويو آهي ۽ يقين آهي ته هو مولڪي سڄيءَ
 دل سان پيار ٿو ڪري.“

بيگم: ”اهي اڃا اڃا خيال ڇڏي ڏي. شهزادي
 جي ملن لفظن تي بيهجي نه وڃي. هڪ ئي ڏيان
 ته هو جلد ئي توهان ڪڪر تي ٻڌندو.“

مهربانسا: ”ڇا ٿيو جي مون مان ڪڪر تي پيو؟
 منهنجو هيٺيون نه هيرائي هڪ ڪري ڇڏيو آهي.“

الهيءَ مان ڇا فرحت ٿي اچي. سائي مٺلاءِ بس آهي...
 بيگم: ”مطلب ته هن ٺهنجو مٿو اهڙو نه

ٺهرائي وڌو آهي، جو هٿن لڇ لاهي ماءُ سان ويٺي
 آهن مڙهي جون ڳالهون ڪرڻ!“

مهربانسا: ”ڪيڏي ڪائي وهندي، ته اهو
 ڪڙڪ نه ڪري. پر هاڻ جي ٽن ڇوڻن تي نه منهن
 جو لٽو ٿي لهي پيو آهي، نه اڄ نه ڳالهه جي اڳڀرائي
 صفائي ڪري ڇڏيون. آيا! آءُ توکي اڪي لوهي
 تي چوان ته منهنجي دل شهزادي سان ٻڌي ويئي
 آهي، ۽ ڪاٺس - واہ پيو ڪو ڪاٺس نه ڪندس.“

لوڪي پاڻ مون دلڪير کي دلا سو ڏيڻ چڱائي. هي
 نو مشڪلات ۾ مدد نه ڪئي نه ٻيو ڪم ڪندو؟
 پاڻ اهاڻا لوڪ ڪٿي هئي ماءُ ڏي ٺهاريائين، پر ماڻس
 ڪاڻ ٿي آيس. ٺٽ ڪوڏن پر ڪري، عرضدارن وانگر
 هڪ جوڙي، ماءُ جي پيون ٿي ڪري پئي. اکين
 مان اجهل ڳوڙها ڳ—ڙي آيس، ۽ منهن زودو ٿي
 ويس. زبان مان ڳالهائڻ ٿي نه ٻيو اڪليس. آخر
 سڏڪا پويدي، ليڙائي ڪري چما نه ”اما! مون
 آيا ڪي، جو اجهو نه ٿو آهي، آسرو نه ٿو. مهرباني
 ڪري، مون تي ٻاجه ڪر. هن ويل مولڪي نه وسار.
 جنهن شخص کي منهنجو چپ ٿو چاهي، تنهن سان
 پوئائڻ جي ڳالهه ڪري، منهنجي دڪويل دل نه
 ڇڏي. پلائي ڪري، هن آفت کان رڪي وليم.
 هر دور اهڙي ڪا سائڻ نه ٿي. جي زور زور دسي
 ڪنديون، نه ڏک جي وڳهي مري وينديون.“
 بيمر جواب ڏنو ته ”چوري ٿوري! هي چڱو
 منڻ مهاڻو آهي! پلا، اچي پنهون نه ڳالهه ڪريائين.
 ڏسان چالو چري.“
 ✓ مردا غياف بيگ ٻاهر ڪڍي ۾ لڪو پيو هو ۽
 سڄي گشتگره وٺي پڙائين. هاڻ ظاهر ٿي چيائين ته

”مهرالنسا! اهي لائون جي ماء سان لٽيون اٿئي،
جي موٽي به نه پٺاء.“

مهرالنسا: ”بابا! آءُ علي قلي بيگ سان اڪيل
نه وجهندس.“

غياب بيگ: ”مهرالنسا! عجب آهي جو تو جهڙي
ڏوڪ ۽ دوراندېس جوڪري ڪوڙن دمن ڏاڻس تي
لڳي وڃي! تون وسهي ويئي آهين نه شهزادو سليم
تو کي سڄي دل سان پيار ٿو ڪري ۽ تون هن جي
پٺ رائي ڇڏين؟ ڳهيلي نه ٿي. شهزادي جو سڀاءُ
به بلبل جهڙو آهي: بلبل هڪ گل جو واس وٺي،
ان کي ڦٽو ڪري، وري ٻئي گل ڏانهن لاڙو ڪندي
آهي. شهزادي به ڪيترن اڻوجھ جوڪرن کي پڙي
ڇاڙهي، ٿڙهو لاڙو آهي. شايد هو توهان شادي ڪري
به کٽي، پر اهو ٿيندو چئن ڏينهن جو چٽڪو. ٿيندو
توهاري کٽي ڦٽو ڪندو. پوءِ عمر ٻيڙي هڪ
هفتدي. پر علي قلي بيگ ساري عمر توهان ڪهڙو
توهان پيو ويندو.“

مهرالنسا: ”بابا! توهانجي هدايت اڃا آهي.
آءُ شهزادي جي ڏوريءَ نه پڙجي ويئي آهيان؛
هينئر به ڪيائڻ محال آهي.“

غياث بيگ: ”وڏي ٻيڙي ۾ لي ڏسجن.
 علي علي بيگ توکي ٻين جي مٿي جو موڙ ڪري
 سڃهندو ۽ ڏاڍو آسودو ۽ خوش رکندو. پر شهزادو
 سليم اوري وقت کالھو ٺھاريندو به ڪن. هن جهڙي
 ھٽيلي ۽ شھوت پرست آدميءَ کي پيار جي ڪھڙي سڏ.“
 مھرالنسا! ”بابا! هي ڇاڻا ڇڏو؟ ڪنھن جي
 پر پٺ ڪلا ڪرڻ ڪرڻ جي شان وٽان نه آهي.“
 مرزا غياث بيگ کي ڏاڍي مٺيان لڳي ۽ شوخيءَ
 سان چيو ته ”لامراد! هي ڇاڻي ڳالھائين؟ آءٌ توکي ٻين
 سان گڏوڳوان لڏي شهزادي جي دل ٻڌي
 آهي ۽ توڙي نظر اٿس. اهي خام خيال ڪڍي
 ڦٽا ڪر، نه ته ڏاڍي پشيمان ٿيندين.“ مھرالنسا
 اٿامرو پئي، جواب ڏنو ته ”ڪتن منهن جا ڀاڳ!
 آهيءَ به اوهانجو ڇا؟ جي اوه زورائي ڪري، علي
 علي بيگ سان شادي ڪرائيندؤم، نه خدا کو چاڻي
 نه آءٌ پاڻ گھات ڪندس.“

مرزا غياث بيگ چيو ته ”بلي! بلي! تڏهن اسان
 کي اڳيئي پھري سجاڳ رھڻ گھرجي.“ ائين چوڻديئي
 ٿاڙي وڃاڻا، نه ڪڪڙ ڪڪڙ جهڙي غلام جي حاضر
 ٿيو. ان کي حڪم ڏنائين ته ”مھرالنسا کي وٺي وڃي

مهندس ڪمري ۾ نظر بند رک.

مهراڻسا از خود آئي، پنهنجي ڪمري ڏي هلي وئي ۽ هو ڪجهه مٿس پهرو رکڻ لڳو. هيءَ رولڻاڊ ڏسي، ٻيڪر جا آڻا اٽلڻ لڳا. مڙس کي جهاءُ نه ”توهين ڏاڍا اڻهرا آهيو. جيستون مهراڻسا کي سمجھ آهي، تيسين چوڻ ڪٿي شادي مهمل ڪهي؟“ مرزا غياث بيگ ڏهڙ ڏيئي چيس ته ”نڏهن، تون به پنهنجي نلر ڏي ۽ سان ملت آهين؟ شادي ٿيڻي آهي ۽ هڪدم نه اصل نه. ممڪن آهي ته شهزادو ڪنهن ٻي ويل موٽي آهي. پوءِ شادي ٿيڻ نا ممڪن آهي.“ ٻيڪر چيو ته ”جي شهزادو مهراڻسا کي سمجھ دل سان پيار ڪندو آهي، ته پوءِ چوڻ ڪري ٻنهي جي مرضي رکهي؟“

مرزا غياث بيگ ٽهي راه لي وٺو ۽ چيائين ته ”پروف | معان اهڙا بهودا خيال ڪيا اٿئي. زال ذات جو عقل. ڏيولي ڏاڻي ۽ ڪڙي ۽ آهي. ٻار ٻار سمجهايو لي مان، نه ٻه اڃان چوڻاڻي پئي ڪن. ڙري ڪڏهن جي اهڙي ڳالهه ڪئي اٿئي، ته ٻار لي چاٿين. هاڻ آءُ وڃان ٿو ڪچهريءَ جي مهل آهي.“

(۸)

سليم وڏي لشڪر سان گهندڙ شينهن والي
 راجپوتانا جا ميدان لغاڙيندو، شينهن وڃي ڪڪڙو پئي
 اڳتي وڌايو ۽ اڏيهوڙ جي هليلي والي کي ماري
 مات ڪرڻ جي خيال منجهه رهيو هو. انهيءَ بهادر
 والي کي اڪبر پنهنجيءَ آڻ مڃائڻ واسطي گهڻي
 حملا وس ڪيا هئا پر هو به ٻار نٿي آيو. هن سر
 ڪيون هو ته پنهنجيءَ رياست کي غير سرور جي
 ماڻهن کان بچائڻ لاءِ پڇنديءَ آهر ڪين گهٽائيندس
 بلڪه انهيءَ ڪوشش ۾ سر ڏيندس. پر اها ڪا
 هن لاءِ آسان ڳالهه نه هئي. خود اهي ماڻهو جنگ
 هن پنهنجي سر جو سالڳو نٿي ڪيون، سي به سندس
 دشمنن سان اندروني طور ملڪ ۾ هئا پر وڏي ڏکڻائيءَ
 ڳالهه هئي جو سندس متن ماڻهن مان نه ڪي
 سندس برخلاف ٿي پيا هئا. سندس سڳو ڀاءُ حملي
 ڪندڙ لشڪر سان همراه هو ۽ راجا مالسنگ جو
 سندس ويجهو عزيز هو پر انهيءَ لشڪر جو سڀ سالار
 هو. پر انهيءَ ڪري والي پرتاپسنگ جي ڪا اهم

ڪاڌ هارجي ويئي هئي : پاڻ ٿيون هوش آجي ۽
 هوس. لڙاڏلي جبلن جي ۽ ڇوڪر جا قريب چالو ڪند
 هر چورس مالو هئي، لنگهي پهندي پناه گاه ڪيو
 هٿانين. مالو جي چوگرد اوچن ارڏن ڏواڳون خون
 قطارون لڳيون پيون هيون، ۽ منجهه لنگهڻ جو پڇرو
 -وڙهن لڪن وڃون هو. الهيءَ هنڌ وائي ٿيو به هزار
 سار ۽ پادا آلي ڪنا ڪيا هوا، ۽ ايتري اوري
 لشڪر سان مغلن سان جنگ جوڻ جو ڪو ارادو
 ڪيو هٿانين.

سليم جي آرزو هئي تہ دشمن کي جلد جمعي،
 معصوق سان وڃي ملان، سو ڏوڪمندو مالو ڳهڙي
 آيو. راجپوتن سندس لشڪر تي نيرن جا وڪارا
 مچايا، پر شاهي اوبڙالي مغلن باه جي پلٽ پئي
 ڪئي. راجپوت فوجن هڪ ٻئي پٺيان مغلن سان
 سروبيج ٿي گهٽي چوٿون کاڌون، پر ڪن اڳتي وڌڻ
 کان بند روڪي نه سگهيا.

والو پرتاپ سنگ اوڏيءَ مهل سان پائي ڪري،
 پنهنجن ويهن هزارن چوٽي ٻاڪن سان گڏ نيرن ڪرڻ
 ويٺو هو. چورو جي ٿاڀڙ ٿي وڃڻ کانپوءِ هن لهر
 کڻي ڇڏيو هو تہ جهستاءَ راجپوتن جو مهٽ وري مٿي

نه ٺهندو، نه ساه نه سون نه چاڏي ۽ نه ٻئي ڪنهن
 نه ڏاڏو جي ٺوان ۾ ڏوٽي ڪاٺيندس، نه سچ ٻڌڪ
 ئي سمهندس. انهيءَ ڪري طعام ڪهڙي جي بدن
 ۾ پرڇڻو ويو هو. رات پي اڃان به چار گرهه ٿي ڪن
 ڪنهن، نه سندس اڳيان هڪ اوب جو گولو اچي
 ڪريو ۽ پوءِ هُو ڇريو ۽ ڪن ۽ ٺوڙ سان ٺهڻ ٻئي
 ڪهاڙ. ڪن ۾ پوءِ گولو سندس پو مان اڏامندو ويو
 ۽ هو صبر ۾ رهيو ۽ پوءِ واهيءَ سان وڃي ۽ هڪ
 گرهه ڪهاڙ. پوءِ انهيءَ ساعت ٺهڻ گولو سندس ٻٽل
 ۾ اچي ڪريو.

بس، هاڻ هنڪان وڌيڪ سٺو نه ٿيو. کاڌو چڻي
 آئي ڪڙو ٺوڙ ۽ هڪ مينهن ڏوٽي، پنهنجون سڙين
 کي هڪل ڪري ڇڏيو ۽ ”اي ٻلوان ۽ ٻلوان مٽرو،
 هن ٻڌ مان پاڻ بچائڻ مشڪل آهي. وطن جي آزاديءَ
 خاطر يا سوڀ ڪوٺي آڻ يا سر ڏيڻو آڻو. اسانجون
 ٺهڻون ۽ ٺهڻ ٿوڙيا ويا آهن. اسانجا گهر ٽڙ ٺهڻ،
 ويا آهن. اسانجا مندر ۽ مڙهون پڻ هڪ ڪهڙن ڏهڻ
 آهن. اسانجي مالي، مڪن مان ڪي ويهي آهي. آڻ
 اوهان کي ڀارت جي وکيا لاءِ ويهي ٿو ڪريان. شل
 سالن اوهان ۾ سگهه وجهندرا ڪهڙو راجهه هئ

سوار جي ڪٿا پنگ سکن لاءِ پنهنجو ذرو ڇڏيندو؟
 اسانجا من هينئر اسانجي وس نه آهن اسانجي راجائي
 ڇت ئي وڃي آهي. اسانجا گهر راز هنن ڪنور مڊلن
 جي ڇف آهي. پنهنجي ڄمڻ واريءَ ۾ ٻالھو تي رهي.
 نونڪان مٿس هٿو آهن ٻڌ ويلي جا آڳا آڇ اوهانڪي
 سدائين ڪندو آهيان، سا اڄ به تو ڪريان ۽ ڏيس
 جي مڪڻي ۽ ڇاڙڻ، ايتري جي سڀل امڪ، ۽
 سڏن ڏور جي رکيا آرم، اٿي سر سڀايو. وڏ ڀاڳي
 اهو ڪٿي آهي جو شتروءَ جي سامهون پئي ساه
 ڏئي. جي ڇف ئي نه پوڻيءَ جا پڌارڪ ماڻهندا
 جي هار ئي نه سورگ جا سڪ ماڻهندا. هائي هلو
 هلي جنگ ڪريو. جيڪو سامهون لڳي، تنهنڪي نوار
 منهن ۾ ڏيو، جيڪو سرن وٺي، تنهنڪي شام ڏيو.
 جهنڊا ڪڙا ڪريو، اولون ۽ جهاڙو ۽ چاڙو گهوڙن
 تي سوار ٿيو. شل ايسور اوهانڪي سوين ڏيندو!
 آلمن چئي، وائو پولايسنگ لانگ ورائي، پنهنجي
 عاليشان گهوڙي تي چڙهي سوار ٿيو، ۽ منهن جي
 خوفناڪ لوار جنهن ڪوٺن جون سڀيون گاه وانگر لڳيون
 هون، سا ڪپ مان ڪڍي ٿيرا لڳا لڳو. سندس
 ڳاڙهو جهنڊو هوا ۾ ٿڌ ٿڌ ڪري پئي ٿورو، ۽ سندس

سولھريء چٽريء مٿس چاڙهي ڪئي. اڃان اولھ
جو آواز اس تي ڪنن آيو، تہ سورھيہ راجپوت
دشمن جي فوج تي ڪوٽ واري وڃي ڪڍيس.
ملن ۾ ٽاڪوڙو وجهي ڏنائون. سڀيترا تہ پنھن ۾
هٿيار ڦٽا ڪري اٿي پڳا. سارو لشڪر پوءِ ئي هٿ
لڳو. راڻو ۽ سندس چوڻڊ راجپوت رت جون نديون
چرويندا، ڀولڻ جا ڀيرو لٽيندا، وڌندي وڌي
پائيندا، يعني اڳتي وڌيا. جيڪو بہ مغل هڪ ئي
چڙھين، تنھنکي قتل ڪندا يعني ويا.

راڻو هاڻ سلیم کي اوڏو اچي رسيو هو. سلیم
هاليءَ تي سوار هو ۽ بهلوان چوڌاري بهرو يعني ڏس
پر راڻي لڪا ڪئي هر لڪا ۾ اوچتو آسري اچي
شهزادي جي ڪنڌ تي ڪڙڪيو. ڪنڌ ڏيئي ٻالو
ڪيائين مارو بهلوان جي هٿي تي، جو هڪدم سا
ئي ڪري پيو. پر راڻي جي گھوڙي جو سبب هئڻ
کي اهڙو زور سان وڃي لڳو، جو هو رڪڻ ماري
شهزادي سوڌو اٿي پڳو. جيڪو الھن ۾ اٿي ها، تہ
اڄ اڪبر پٽ جو مام ڪري ها. سوارديءَ ڪا
ٻاهر ئي رهي هئي. ملن شهرادي کي اهڙيءَ جو کائڻي
حالت ۾ ڏسي، راڻي ئي اڳ ڪئي. پر راڻي ڪها

دري وري هډائي پټي پري ڪيو. پريان راجا مانسڪ
 پنهنجي گهوڙي سوارن سميت راڻي اي نون جون
 درڪانون پٽي ڪيون ۽ پر هو بههرواه رهيو. اڃان به
 سندس ڏڙهو جهنڊو هوا ۾ پٽي ڦڙڪيو ۽ لڪيءَ ٿرڻ
 وڃ والڪي پٽي جهلڪا ڏنا ۽ سندس بهادر گهوڙو
 راج والڪي پٽي اڏاڻو. ڪنهن کي به ساڻس سرويچ
 ٿيڻ جي همب نٿي ٿي. چئن هو بڪايل شينهن
 مثل مغلن وڃون رات ڪندو پٽي وڌو، نئن هاڪارو
 هڻي پٽي چيائون: ”ڪٿي آهي مانسڪ؟ ڪٿي
 آهي اهو لمڪهه رام دشت؟ ڇو نٿو اچي دو ٻڌو ٿئي؟“
 اوچتو پٺيان اواز ٻڌا: ”يهي، اول مون سان
 مقابلو ڪر، پوءِ مانسڪ کي ڳول.“

راڻي للڪاري چيو ته ”ٿري ڀاسي ٿي، ڇورا!
 منهنجي سامهون نه اچ. آءٌ پنهنجي ڀاءُ کي نه ماريندس.“
 اهو هر سندس ڀاءُ شڪتسنگ، جو وڃي مغلن
 سان ملي ٿيو هو. شڪتسنگ جواب ڏنو ته ”لو
 منهنجي عورت وڙائي هڻي، تنهنڪري لاچار مون
 وڃي مغلن جو ڀاءُ ٿرڻ. هان ڀائري وري ڪهڙي؟
 ايشڪ ڏيڪ هئا.“

راڻي ٿرڻ ڪپ پر وڃي چيو ته ”جهڪڙهن لوڪي

پاڻهيءَ جو احاطو ڪوڊ آر پويءَ لاءِ اٺون ٻيڻو ڏک
 هئا. آڏو پنهنجا ڪم ۽ ٻيا جي دست ۾ آڻي رکيائين.
 ٻاڻ جي اهڙي لڙايت ۽ مروت ڏسي، شڪستڪ
 کي اڇاڪ رانچ اچي ويو ۽ هتي پري ئي پهتو.
 رانچو ڏوڪهندو وڃي مائينگ جي مٿان ڪڙڪيو.
 مائينگ ڌري گهٽ مٿو هو، پر سندس گهوڙي سوار
 رانچي کي وڪوڙي ويا. هانچ خود سندس جيءَ جوڪي
 ۾ هو. راجپوت گهوڙي پيوڙوئي، رانچي تي پتنگ چڻ پئي
 پيا، پر وري ئي ڪين. پوشاڪ پورا پورا ئي ويئي هيس
 ۽ زخمن مان خون پئي چڪيس، پر گهرايوئي ڪين.
 اهو ڳاڙهو جهنڊو هڪ ۾ جهليو، مٿن تي هٿان ڪري،
 پئي هٿن کي پٽ تي هٿيائين. پر هو وري وري
 گهرو ڪري ئي ويس. راجپوت سردار گهڻي تعداد ۾
 مارجي ويا هئا. هڪ کن جهنڊا جي اڃان سلامت
 هئا، تن سورهن والڪر سو ڏيئي، رانچي کي ۽ ٻار
 دفعا دشمن جي چنبي کان بچايو، مگر مٿس هڪ غالب
 پئي ويا. هن زال جي وقت جي جهلا جو - ورهه
 سردار پنهنجو سو ڏاڍا ڪري، رانچي کي ۽ ٻيڻي هانچ
 لاءِ راجستان ۾ اڃا مائينگ وڃي هانچي رانچي کي واکو
 ڪري چيا، ته ”بس، هانچي ڪا به اميد ڏسڻ ۾ ڪانه

ٺي اچي. ” پر رائي جواب ڏنو ته ” جيستائين رڳن ۾
 رايءَ جيترو ساه اٿس، تيستائين اميد لاهڻ نه گهرجي. “
 جهلا جي سردار چيو ته ” ٻشڪا! ملڪ جي بهنجري
 اوهانتي ئي منحصر آهي. پاڻ کي بچايو ته راجستان
 جي اجهيل جوش اڃان به جاڳائي سگهو ٿا. اڃان به
 پڇي پاڻ بچائڻ جي ريل نه ويهي آهي. “

رائي گهڻي جوش سان جواب ڏنو ته ” پر لابسنگ
 رڻ ۾ ويءَ مان مٿي مارائي بنان مور نه موندندو.
 اهڙي ڪاٺيڙي جي مٿ ۾ موليٰ پلائي ڪري نه آهي. “
 جهلا جي سردار ليلائي عرض ڪيو ته ” آءُ نه
 لوهان کي رڳو دٻس جي رکيا ڪرڻ جي دٻتي لڙ
 ڪريان. اوهان ڪاٺيءَ وانگر اڻڄو ڪهڙو آڌار آهي؟ “

رائي جواب ڏنو ته ” اڃان به هڪ ڪري دشمن
 کي هڪائي سگهون ٿا. اوڪان سواءِ جي ٻيو ڪو هن
 کي ٻي وڃڻ جي صلاح ڏئي ها، ته هوند هڪدم
 سسي لاهي وجهائس ها. “

جهلا جي سردار چيو ته ” ٻهڻجي لشڪر ڏي
 نه پهاريو. ڏسو ته صبح جو جيڪي ويهه هزار سورما
 ساڻ آندا هئو، ان مان باقي گهڻا وڃي رهيا آهن؛
 ۽ هيءُ پريست جهڙو لشڪر جو چؤگرد ورائي وڌو اٿو

نهن ڏي ۽ نه نگاه ڪراو. ٻيلا، اسان شهزادي
 سليم کي ڪين لڙائي ۽ هي ميدان مان ڀڄائي ڪڍيو؟
 بالڏو ڪين پهريائين رڻ ڏسي ۽ مان ڀڄي ويا. ٻيو
 وري جڏهن موٽي آيا، تڏهن سندن جڏهه ئي؟
 مهرباني ڪري، راجستان تي رحم آڻيو. نهن جي ۽
 رعيت جي صدي، پنهنجن زالن جي عزت ڀڄائي
 لا ۽ پنهنجي قوم جي پالنا خاطر پنهنجي ۽ حياتي ۽
 جو خير گهرو. ڀڄي وڃڻ ۾ ڪهڙو اهم آهي؟ خود
 شري ڪرڻ ڪين ڪو ڪشيتر مان ڀڄي وڃي هو،
 پر ٻو موٽي آيو؟

واڻي وراڻي ڏي نه ”اهيقي! حال حياتي
 ڀڄائي پئي. اميد نه جلد ئي وجهه وٺي، دشمن
 سان منهن مقابل ٿيندس.“

انهن چئي، جهلا جي سردار کان مونڪلاني، وٺي
 گهڙي کي ميدان ڏنائين.

جهلا جو سردار وريامن والڪر ٿي وڙهيو، سندس
 لار پاڻ چڱي طرح موڪيو. پر هر جي سمڪ هيڏي
 اڪيچار لشڪر سان پوري پوڻا پئي نه هئي. ليڪ
 مارجي ويو.

رالو پرتاسنگ مٿان جي لشڪر وڃڻ وقت ڪڍيو

پئي ويو. ڳوٺن تي پيادن ۽ ڳهوڙي سوارن کيس روڪڻ جي ڪوشش ڪئي، پر هن جي ڳهوڙي جو ذهن ئي ٻيو نه ٿي ڪتو: واڃ وانگر چڻ لشڪر مٿان اڏامندو پئي وارو. پر ٿورو پئي عرصي ۾ ساڻو ئي ڪري ٻيو ۽ مري ويو. اڃان راتلي هيٺ لٿڙي پنهنجي واپار رهنمائي ڪي چمي ڏيئي ٿي ڪين، نه ٻاٽس شڪتسنگ جو پريان بهنو هو تنهن ست ڏيئي. مثال ڳهوڙي تان سنج لاهي، پنهنجي ڳهوڙي اي رکي، راتلي کي چيو ته ”هلائي ڪري، هن لي چڙهي، هڪدم بند پئو. منهنجا اُٻاڙو ڪهڙو آهي اوهانجي درگتيءَ جو ڪارڻ آهيان. انڌ وڃون مٿان سان ملي، اوهان سان ڏوهه ڪري، هنن کي مائو جو منهن مون ڏيکارايو. جي اهڙي ڪميٽائي نه ڪريان ها، نه اڄ انڌوڙ جي راتلي کي هنن اُڪيلو پڇڙ ڪين پوي ها.“

راتلي دلايو ڏيئي چيس ته ”هٽ! لهي، پر تنهن جو ڪهڙو ڏوهه؟ ڪهڙو ڏينهن نه ڏيکڻ ٿي! پر الهيءَ ۾ به ڪو پاڻ آهي. مونکي پاڻ مهلت ملي. پاڻ نه وري جذبه ڏينداسين.“

شڪتسنگ جواب ڏنو ته ”شال انڌوڙ اوهانکي سوارو ڪندو! جڏهن موٽي ميدان لي لهندڙ، لڏهن

مونکي باطنسان بٽ ٿي وڙهندو ڏسندو.
 ٻيءَ راڻي وٺي گهوڙو هڪليو اڃان ٿورو وڏو ٿي
 ڪين، ته شهزادو سليم ۽ راجا مانسنگ اچي ڪن
 شهزادي شڪتسنگ کان پڇيو ته ”راڻو ڪٿي؟ ڪٿي،
 پري وڏو هوندو؟“

شڪتسنگ سوند هائ جواب ڏنو ته ”نوعا آهي
 بهرحال کان ناهي. مون کي يقين آهي ته اوهين ڪس
 وٽي ڪين گهوندا.“ شهزادي بههه ته ”ڪوڙو
 ڳالهائين: راڻي جي گهوڙي بههه ڏي هٿ پيو آهي،
 جنهن مان ٽٽي آهي ته. ٻڌ ڳوٺور پري نه هوندو.
 ڪر-چي. آءٌ معافيءَ جو اُتاهام ٿو ڏيان.“

شڪتسنگ وراڻي ڏني ته ”شهزادا! آءٌ ضرر
 سان ٿو چوان ته راڻي کي پنهنجي گهوڙي تي سوار
 ڪري هتان رهاو ڪيو اٿم. واجستان جو سارو مدار
 هن جي ئي مٿي تي آهي. کيس جوکي به ڏسي، آءٌ
 واهر ڪرڻ کانسواءِ رهي نه سگهيس. نه فقط ايترو،
 پر جن جن کيس پڪڙڻ جي ڪوشش ٿي ڪئي،
 تن مڙني جا ڪند ڪهڙا اٿم.“

شهزادي چيو ته ”عدالانقي ڪئي اٿئي، مگر
 جنهن صورت ۾ مون توکي معافي ڏيڻ جو اُتاهام

ڪهڙو آهي، تنهن صورت ۾ توکي ڪابه سڌا ٿيڻو
 ڏيان. هاڻ تڙ هتان. وڃي. ٻاءُ بهڙو آهي.“
 شڪستنگ جواب ڏنو ته ”مولڪي بهو ڪي ڪمن
 ٺهرجي.“ انهن چئي، هڪ گهرڙي ئي سڌار ٿي،
 ڏولڪرن ۾ غالب ٿي ويو.

سليم مالننگ سان صلاح ڪئي ته راڻي جي
 ڪڍ پئجي يا نه. مالننگ جنهنجي دل هن سورمي
 ڪي جوکي ۾ ڏسي، پڇي پڇي هئي، تنهن چيو ته
 ”راڻي جي پنهان پوڻ مڪمل آهي، ڇو نه جن
 لکن مان هو لنگهيو هوندو، سي نهايت اڻاڻڪا
 آهن. هاڻ هيءَ فتح ٿي اسانجي لاءِ اس آهي.“
 سليم جو عيش عشرت ۽ ان آسائيءَ جو طالعو هو،
 تنهن ڪي نه گهرائي ٿي اهڙي صلاح هئي، سو راڻي
 جي ڪڍ پوڻ جو خيال لاهي ڦٽو ڪيائين. سڀهڻي مونيا
 هالوڻيءَ ٿي، جتي شاد مانا ۽ شغل ٿي ويا.

(۹)

محببت جي ماري مهرانسا پنهنجي ڪمري جي
هڪ ڪنڊ ۾ ڪومايل ڪنول جيان ڏيوي ٿي پئي
هئي. ڪي به ٿئي اجهيس. فڪر جي لهرن سندس
تنبيل دل کي پئي ٽٽڪايو. اوچتو ڪن ٿي آواز ٻيس
نه ”منڙي! توکي ڪهڙي جهوريءَ جهٽيو آهي؟“
مهرانسا چوڪ ماري پڪاريو نه ”فریده! تون آهين؟“
آءٌ نه ڳڻئين ۾ اهڙو غلطان هيس، جو توکي اندر
اندو نه ڏٺو. هن وقت تنهن جو هڪ حاضر ٿيڻ
مولڪي ٿين اُميد ٿو ڏئي. ”فریده چيو نه“ مولڪي
نه تنهنجي شاديءَ جي ساجاهي جي بد اڳهڙو مثال
پئي، سو پڇندي آئي آهيان ته من اچي ڪا
مدد ڪريان. تو نه پنهنجي قبوليت هرگز نه ڏئي
هولدي؟“ مهرانسا هن جو هڪ چمي جواب ڏنو نه
”ڏاڍا لائق ڪيا اٿئي جو هن مهل مون وٽ آئي
آهين. مولڪي نه هڪ بدباليءَ والڪي بد ڪري
چڏيو آهي، سو منهنجي نسبت چوڪي به وهي
واپري پيو، تنهنجي ڪل ٿي ڪاڏو آهي. تڏهن مولڪي

هڪدم پوڻائڻ جو هڪو به پڇايو اٿس؟“
 فریده: ”آٿار نه اهڙا ٿا ڏسجن. پر شاديءَ کي
 روڪڻ جو مڙيوئي ڪو دستو ڳولڻ گهرجي. ٻنهي طرفن
 سرانجامي ڪري ڇڏي آهي. سانءِ سون نه اڳيئي
 شروع ٿي ويا آهن، شادي به ان ئن ڏينهن ۾ ٿي ويندي.“
 مهرانسا: ”ها خدا!“ ائين چوڻ لڏيئي بهوش
 ٿي ويئي.

فریده هڪدم اٿي منهن تي گلاب جو پاڻي
 چٽڪارس ۽ پهرن تي ٿڌڙا ڪڍيائينس. ٿوري وقت
 ۾ وري سامع ۾ آئي. ٻره فریده دلداري ڏيئي،
 چيس ته ”ڏي! دلچاه ڪو. رڌي ڪئي به يا لصب.
 ڪهڙو عجب نه شهزادو اڃان به ويل نه وڃائي؟“
 مهرانسا: ”لڏهن پلا سيگهه ڪو، وڃي شهزادي
 ڏي ڪو قاصد روانو ڪو. ٻيو نه آڻ ڏانهن خط لکي
 ڏيان. قاصد کي چئج ته وڃي هيون هڪ رسائينس.“
 هڪ ٻئي ڏٺس، پر چئن لئن ڪري غيبن لکيائ: ”
 پيارا شهزادا! منهنجيءَ شاديءَ جي سرانجامي
 ٿي ويئي آهي. ان ئن ڏينهن ۾ قصو ختم ٿي ويندو.
 جي مهلائير اچي وٺن، نه واه، نه به عمر منهنجو
 آسرو لاهي نٿو ڪڍي.“

فریده خط ولی چہو نہ ”اچھو ئی قاصد سہرائی
روانو کویان.“

فریده پوسن هئي، پر همت پري هئي. ڪو ڪر
هڪ پر ڪيائين، نہ اُورچ ئي واس ڪندي هئي.
ويندي شرت، هڪ سوار ڳولي ڪڍيائين، جنهن کي
خط ڏيئي، چيائ ”لنڊ آرام ٿنائي، رات ڏينهن
مسافري ڪري، هيءُ خط شهزادي کي وڃي پهچاء.“

فریده پٽ ڏيئي ٿي ڪين نہ. غياف بهڪ جي
محلات وقت پالڪين جي ڌم مڇي ويئي، ۽ دهلن
ڊما من جا وڇوٽ وڃي ويا. زالون جي پالڪين ۾
هيون، سي لهي اندر ويون. مهورالنسا جي ماءُ سندن
مرحبا ڪئي، ۽ وڏي چوچ سان ڏيئي جي ڪمري
ڏي وٺي ويا. هي گهوڙنهيون هيون، جنکي علي علي بهڪ
جي ڀيٽ سڀرا بهڪر ساڻ وٺي، ساڄي، يعني سڳڙي
ڪرڻ آئي هئي. سڀرا بهڪر مهورالنسا جي سولهن
ڏسي حيران ٿي ويئي، ۽ اڇاڪ ٻڪاري چيائ نہ.
”سبحان الله! ههڙو حسن!“ ٻڌو اڳوڻو وڏي مهورالنسا
کي چيائ نہ ”آدي! چهن کي چو چو لڳايل آهي؟
ڪي ڳالهائ نہ سهن.“ مهورالنسا جي ماءُ وچ ۾ جواب
ڏنو نہ ”منهنجي مهورالنسا لڄاري آهي. اوهان ساهه

هرندي مرندي، نه با ائمرادو رهائون ڪندي. هار
اچو نه سائ سوڻ ڪريون.

سهررا بيمر چيو ته ”سچ! ڏاڍي لڄاري آئي ڏسجي.
آءُ نه ڏاڍو خوش آئي آهيان جو اهڙي پاڇائي ملي اٿس.“
مهراڻسا جو ڪمر واپس ۽ ٻالهن سان سڄي
پيو هو. ازانسواءِ هار سينگار، ويس وڳا، زر زبور،
نيل ڦليل، عطر عنبير، اچي ڪٺا ٿيا هئا. گهرنيتين
مهراڻسا کي ڳڻي ۽ ڳڙها هار وڌا ۽ ڪن به سولا
دو پائوناس. ڪنوارنيتين به گهرنيتين سان گهڻي
سهج ڪيا: ڳلاب جو پاڻي چٽيانون، طرح طرح جا
شربت پياريانون، ۽ ميوا مٺاڻون ڪارايائون. چوڌاري گل
خوشي ۽ مبارڪبادي مڃي ويئي. پر مهراڻسا ڏاڍي
ماپوس ۽ اداس هئي. دل ۾ پئي چيائ ته ”جهڙو
هار ۽ در لاهي ڦٽا ڪريان ۽ ڏالن کي چڙب ڏيئي
ٻاهر هڪالي ڪڍان“ پر چيائ کان خاموش رهي.
هي سڳن سائ سندس لاءِ مٺس مٺ هئا. لپڪ
جڏهن به موڪلائي رهايون ٿيون، تڏهن البت
آرام آيس.

پئي ڏينهن وڌيڪ موجب گهوت کي ڪنوار طرفان
ميددي موڪلي ويئي. ٿئي ڏينهن گهوت کي گهوڙيءَ

لي جاڙهي، وڏي ڇچ سان ڪري، ڏهل ۽ شرابون
وڃائيندا، گهوڻيٽا اچي مرزا غياث بيگ جي گهر
پهتا. علي، علي بيگ کي گهوڙي ۽ ٽان لاهي، ڪندوار
واري ڪمري ۾ وٺي ويا.

مهراڻسا سان ماڻهن گهڻي معا مولا هنيان هئا
۽ لڪاج مهل علي علي بيگ کي مڙس ڪري مڃڻ
جي قبوليت ڏج، پر هن صفا انڪار ڪئي هئي.
لاچار مرزا غياث بيگ لڪاج کان لورو اک کيس
ڏرو آخري جو کاڌي ۾ ملائي ڪاراهو هو، انهيءَ مراد
سان ۽ من گهراڻيءَ ڪري مات ۾ وهي ۽ لڪاج وٺل
انڪار ۽ ڪري، قاضيءَ لڪاج پڙهي پورو ڪيو.
جڏهن گهوٽ ڪندوار جي قبوليت ڏيڻ جو وقت
آيو، تڏهن هن علي علي بيگ کي ڏي منهن ڪري پيو
۽ ”تو کي مهراڻسا قبول آهي؟“ هن جواب ڏنو ته
”تو کي قبول آهي.“ پوءِ ساڳيو سوال مهراڻسا کان
پڇيو ويو، مگر ٽن دفعن ۾ پڇڻ سان به جواب ڪونه
مليو. آخر مرزا غياث بيگ ٻڪاري پيو ته ”مهراڻسا
کي علي علي بيگ قبول آهي. آهي لچاري، سواديون
جي اڳيان ڳالهائڻ لڳو ٿيس. سندس سن قبوليت
برابر آهي.“ قاضي شامل راج پڇي ٿيو، ۽ باقي رهيل

ڪم لاهي، روائو ٿيو.

پوءِ مهورالنسا کي ڪيرائيءَ جي حالت ۾ ئي ڀالڪيءَ ۾ کڻي، علي قلي بيگ سان گڏ روائو ڪيائون. علي قلي بيگ گهر پهچڻ شرط مهورالنسا جي منهن تان برقعو لاهي سندس شڪل ڏسي چريو ٿي پيو. سائيس ڳالهائڻ جي ڪوشش ڪيائين، پر هوءَ اڃان گهري هئي. جڏهن اهم جو اثر ٿيو، هوءَ هوش ۾ آئي، تڏهن وائڙي ٿي هيڏانهن هوڏانهن نهارڻ لڳي. ليمت واکو ڪري چيائين ته ”آءُ ڪٿي اچي پئي آهيان؟ هي خواب نه ڪين ٿي لھان؟“

علي قلي بيگ اڳيرو ٿي چيو ته ”بياري! تنهن جي گهر آهين. آءُ تنهنجو مڙس آهيان.“ مهورالنسا ٽپ ڏيئي، اٿي دروازي ڏي ڊوڙي ۽ رڙ ڪري چيائين ته ”مڙس ڇا جو؟“

علي قلي بيگ وڌي، لومائيءَ سان هڪ کان جهلي چيس ته ”بياري! ٿورو ڏيرج ڪو.“ پر مهورالنسا مڙس ڏي گهور ڪري، نهارڻ لڳي. جوش وڃان اڪيون باهه جا آلا پئجي پيا هئس، ۽ ڳا، ڪروڇيءَ جهڙا ڳاڙها، هڪل ڪري چيائين ته ”مولڪي ڇڏ نه وڃان. تنهنجي شڪل ڪهڙي نه پالڪ آهي!“

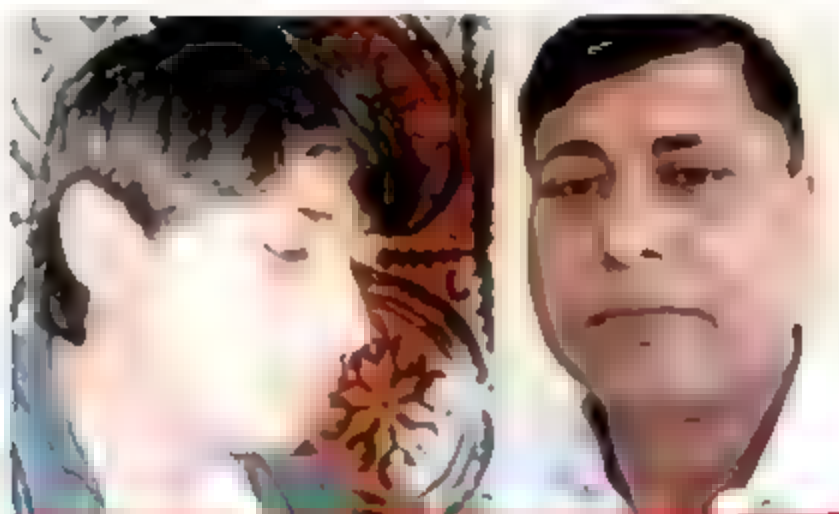
علي ٻلي بيگ ايلائي چيس ته ”تون پاڻ نه سهڻي
 آهين؟ هاڻ اچ ته آرام ڪريون.“
 مهربانسا خنجر ڪڍي، جواب ڏنو ته ”جي هڪ
 انهندي ٿي، ته سڀني ۾ خنجر هڻائي پاڻ گهاٽ ڪندس.“
 علي ٻلي بيگ چيو ته ”مون کي خون ڪوٺان،
 ته ال ٿي. پر لوڪي منهنجي وار جو به نالو ڳڻهڻ
 نه ڏيندس.“ اتي مهربانسا کي هڪ اوچتو خيال
 آيو، سو ويٺائينس ته ”ٻلي جي منهنجي ماءُ بهار
 انهيءَ، ته ٻنهن ٻنهن جي هٿ ڏيندس: الهيءَ عرصي
 ۾ ته مولڪي زال ڪري سگهجي، ۽ نه آءُ لوڪي ٻنهن
 جو مڙس ڪري سگهندس. هڪ ٻئي سان فقط
 دوستيءَ جو نالو رکنداسين.“

عشق ۾ ٻڌل علي ٻلي بيگ جواب ڏنو ته ”هيءُ
 ته ظلم ٿي ڪوٺن. پر لاچار ٿيندجو چيو ته مون انهنديس.
 جهڪڻ منهنجي حياتي طلبين ها، ته آها به
 خوشيءَ سان ڏيان ها.“

مهربانسا چيو ته ”مهرباني ڪري، هڪو انجام
 ڏي ۽ ٽٽ ڪٽ.“

علي ٻلي بيگ انهن ڪيو. پوءِ مهربانسا شڪر گذاري
 وڃان مڙس جو هڪ چيو. الهيءَ اي علي ٻلي بيگ

گي اهڙي نراوت اچي وئي هو جيڪو ان سميءَ
۾ آب حيات سمائل ۾.

سوره سنڌي ادب

صاحبا خان سوره ميراني

Cell No. 0344-3919786

0300-3404488

(۱۰)

سلمير سنگمن سان چالوئيءَ ۾ شغل پئي ڪما.
 صبح جو جا همڏي خولريزي ئي هئي، تنهن جي
 ڪونهي ڏري يادگيري ۾ ڪا به هئي. شيرازي شراب
 جون پائونڊون کلي ويون هيون. گالو ۽ لاج ۾ موجود هئا. پر
 سلمير کي جو سواد مهربانسا جي خيال مان ئي آيو،
 سو شراب مان پئي نه. ۽ ئي پت پي جڏهن وڃ ۾ آيو،
 تڏهن چيائين ته ”واه! مڙا مهر ڪيڏه جو سوچي
 سوچ ٿي. ليکي ال نه ڪوڊ هو.“ اهي ئي سنگمن
 مان هڪڙي چيو ته ”رستم ۽ سهراب مفت ملڪان
 ملڪ مشهور ٿي ويا آهن. اوهانهي پت ۾ پئي گڏ
 آهن.“

سلمير جواب ڏنو ته ”گهڻائي وائي پوئاسنگ ۾ نه
 ڪانهي. شير مڙس آهي. ڏٺو ڪمن نه ڪهڙي بهادريءَ
 سان وڙهيو. آڏو جيڪر هڪي پنهجو رنڍ سڏائي ۾
 نظر سمجهان.“

پر سڳتي: ”استغفر الله! ڪسري جي ڪافر
 کي اڏو شرف! ڪاٿس پل پلرا پهلوان پيا آهن، جي

هولند سائينجن جي مبارڪ قدمن جي حمايت ڇوڪر ۽ ٻڌڻ
جو فخر سمجهن. اوهانسان سميت ساهڻ جو رڳو ڪمال آي
هن مندر جي لسوري ناداني آهي.

نيون سنگتي: ”هو هٽيلو هار جي پشيماني سهي
ڪين سگهندو، سو ضرور وڃي پاڻ کي گنگا نديءَ
۾ ٻوڙي ڇڏيندو.“

هڪ مولوي جو مجلس ۾ حاضر هو، تنهن چيو ته
”آمين! شال خدا کيس دوزخ جي باه ۾ ڄلائيندو!“
سليم وراڻي ڏيڻ لڳو ته اوهتو هڪ خدمتگار
اندر گهڙي آيو، جنهن سر جهڪائي عرض ڪيو ته
”حضور! آڱري کان هڪ قاصد ڪٿي آيو آهي جو
دم به نٿو اوسي. چوي ٿو ته سائين جن لاءِ هڪ نهايت
نازڪ لپاڻو آندو آهي. جو کيس روپو پيش ڪرڻو آهي.“
سليم جواب ڏنو ته ”وڃي جهنڊ ۾ پوي. هن غوشيءَ
جي وقت اسان کي شاهي حڪمناما ۽ فرمان نه گهرجن.
نعم لڳي رهي آهي، هاڻ اهي سڀ اڃا آهي. پئريس
۾ سهائي لاءِ اوسي.“

خدمتگار چيو ته ”پوءِ حضور! هو ڇو پيو ته آءُ
ڪو شاهي فرمان ڪونه ڪٽي آيو آهيان، مگر هڪ
ضعفا جو ضروري پيغام.“

سليم جي فريادنن تي سندس رفيق اندر لنگهي آيا. سليم چيو ته ”مهراڻسا کي ٿا علي علي بيگ سان پوڻائين! آءٌ سمجهائون ته ٻاٻو به ساڻن شامل آهي. پر آءٌ خدا جو قسم ڪئي ٿو چوان ته جي مهراڻسا پنهنجي قبضي ۾ نه آنديم، ته منهن جو نالو مني ڪري به وڌڪو.“

مرزا ابراهيم ٺاهري پڇيس ته ”اوهان کي ڪهڙي خبر ته شادي ٿيڻي آهي؟ ازالسواءِ مون ٻڌو آهي ته بادشاهه آڱري ۾ ڪونهي.“

سليم: ”اچو، هيءُ خط ڏس. مهراڻسا پاڻ لکيو آهي ته شادي ڪڏهن مهل به ڪئي وڃي. شڪ نه آهي ته هيلٽائين ٿي ويئي هجي.“
مرزا ابراهيم: ”آءٌ اهو پائيان ڇو نه بادشاهه کي فائدو موڪلي مهل ڪرائي؟“

سليم: ”اهڙيون صلاحون وڙهي وڃ. جن ته ٻين کي خبر ئي ڪانهي ته آءٌ مهراڻسا تي عاشق آهيان؟ هيءُ سڀ هنجي ئي حرفت آهي. آءٌ به هاڻ سندس سلطنت پر باد ڪرڻ بنان ڪم نه ڏسڻ. ها، وڃي لکڻ لپار ڪر ته هڪدم آڱري ٿي هڙهائي ڪريون.“

مرزا ابراهيم: ”حضور! الهیء مان ڪهڙو ٿي؟
 ڏڏو ڪير ڪو ٿي؟ ڇي مهورالنسا جي شادي
 ٿي وئي هوندي، ٿي وري ٿي اوهانڪي ٿي ملي؟
 سلطنت ٿي اڳي پوءِ اوهان جي ماڻه آهي. پوءِ هروڀرو
 فساد ڪري، بادشاهه کي پيريءَ ۾ دلچسپي مان ڇا
 حاصل ٿيندو؟“

سليم: ”آءٌ اهڙن پنڌن ۾ نه پڌيس. آڳري ٿي
 ضرور چڙهائي ڪجي. الهیءَ ٿي ديت مهورالنسا کي
 آزاد ڪري، سائس شادي ڪري، ڪهنديس. پر سڳهه
 ڪونهي، نه ٻي ڇي. وٺڻ کان اڳ هلي آڳري ٿي ڪڙڪڻ.“
 مرزا ابراهيم: ”پوءِ راجا مالسنگ جو ڪي منجهه
 ورتو اٿو؟ آءٌ ٿي پالمان نه هو اسان سان شامل ٿيندو.
 منهنجي صلاح آهي ته کيس ڏم ڏلايو ڏيئي هٿ
 ڇڏي هليون، ته پاڻ نه منهنجي دين پالڻ کي پوءِ ڏيڻ ڪري.“
 سليم: ”ڇڏو، راجا مالسنگ کي سڏائي وٺ.“
 راجا مالسنگ جلد ئي اچي حاضر ٿيو. سليم حرميت
 سان ملي چيس ته: ”اوهانڪي ڪا ڪليف نه ٿي هٿ
 ٿي؟ لاءِ گهرائڻ نه اوهانڪي ڪا ڪليف نه هٿ ڇي.
 مبارڪ ڏيان. پوءِ نه منهنجي مرضي آهي ته اوهان
 ڪو وقت هٿ ٿي؟ باقي رهيل باغن کي سڙا

ڏيو. هينئر منهنجو هٿ هٿڻ. اڃا به آهي.”

راجا مالسنگ کي تسليم ٿي سٺ جي ڳڙهه ٺاهي وٺي هئي، سو جواب ڏنائين ته ”اوهان کانسواءِ راڻي سان مقابلو ڪرڻ ڏاڍو مشڪل آهي. پر جي اوهين هر ڀيرو وڃڻ ٿا چاهيو، ته اول بادشاهه کي اطلاع ڪريو، نه ته تهايت ناراض ٿيندو.“

سليم ڀڄيو ته ”ڪڏهن ئي ناراض ٿيندو؟“ اوهان ئي يا مون ئي؟“ راجا مالسنگ جواب ڏنو ته ”اوهين پاڻ امين ٿيو. آءٌ اوهان کي وري نه ڏوختي ڪريان ته چيئي قدم کڻو.“ سليم چوه مان چيو ته ”مهراڻي ڪري معاف ڪيو. جڏهن آءٌ اوهان کي چوان ٿو، ائين ئي ڪريو. هاڻ خدا حافظ!“

راجا مالسنگ هٿو ٿي، موٽي پنهنجي غمي ڏي آيو. پنهنجي ڀائٽي سورجسنگ کي سڏي چاه ته ”اڄ وڏي مشڪلات منهن آئي آهي. مير ڪاه ٿي پري نه ڇڏي ٿو. معلوم آيو آهي ته شهزادو مهراڻي ٿي مڻتون آهي ۽ سٺ سٺي آهي ته مون کي وساهي، هٿ وهاري، پاڻ وڃي آڱري ٿي ڪاه ڪري.“ سورجسنگ جواب ڏنو ته ”ڇو نه کيس نظر بند ڪري، بادشاهه وقت وٺي هاجي؟“ راجا مالسنگ چيو

”اچو مهال آهي، چو نه شهزادي جي هڪ هيت جو لشڪر آهي، سو اسانجي لشڪر کان بهتر آهي. ازانسواءِ خان جنگي ۽ غولبرزي بادشاهه کي پاڪل پسند نه ايندي. هن جو چوڻ آهي ته فسادِي ماڻهو کي جيئن لاءِ صبر ۽ ٻار جهڙو ٻيو ڪو عمدو هٿيار ڪونهي. بهتر ائين آهي ته کيس اطلاع ڪجي ۽ جيستائين حڪم ڪري، تيستائين هڪ لرسڻ گهرجي.“ ائين چئي هڪ قاصد سيراڻي، هڪدم بادشاهه ڏي روانو ڪيائين.

سليم ستون ڏيندو سگهون ئي اچي آگري سهڙيو. پر ڏسي ته شهر جا سڀ دروازا بند ٿيا ٻيا آهن، ۽ ديوارين تي ٻورو ٻورو آهي. ٻيو ڪو چارو نه ڏسي، لشڪر کي هڪل ڪيائين ته ”هڪدم ڄاڻ ڪري، در ۽ ديواريون پڇي، اندر گهڙو.“ ٻيو لڄ خان جو بهرپدار فوج جو مهتدار هو، تنهن هي حڪم ٻڌي هاڪاري چيو ته ”خبردار! بادشاهه لاهور ويل آهي ۽ اسان کي حڪم مليل آهي ته ڪنهن به ماڻهو کي برق يا هٿيار هٿ نه ڏيو ته ان کي شهر اندر گهڙڻ کان روڪ ڪبو. جيڪڏهن شهزادي کي اندر اچڻو آهي، ته اول لشڪر کي هٿائي پاسيرو ڪري.“

سليم هي حرف ٻڌي، ڪاوڙجي باه آئي ويو
 ۽ واکو ڪري چيائون ته ”جهڙو ڪڏهن دروازا نه کوليندائين،
 نه هڪدم ذبح ڪيو ويندين.“ پر قبول ڪرڻ کان پوءِ ئي
 ڪا به ڪئي. آخر شهزادي لشڪر کي حڪم ڪيو ته
 ”دروازا پڇو.“ - پاهين اڃان اڳتي وڌي جڳهه ڪئي ئي
 ڪنهن نه متان ٻين دؤن جي گولين جا وسڪارا
 آئي ويا. گوري عرصي ۾ ئي همڪ هاري، آلي پوتئي
 پڳا، لشڪر جو هٿو هٿو حال ڏسي، سليم همڪي
 ويو. نيٺ سڳهين سان مقابل ويهي، ٻه ڪيائين ته
 ڇا ڪجي. ڪن جي راءِ هئي ته لاهور آئي چڙهي
 ڪجي، ڪن جي صلاح هئي ته چلڪيون آئي، شهر
 ۾ صلح سالت سان گهڙي، پوءِ وري وڏو ميڙ ڪري،
 شهر تي هلائ ڪجي. سليم کي ٻئي صلاحون نه
 آئيون. چيائون ته ”آءٌ ڪو چور ڪون آهيان جو شهر
 اندر اهڙيءَ ريت گهڙان ۽ جي آڱري هڪ ڪرڻ
 جي آئي هڪ ساري لڳا سگهون، نه لاهور وري ڪنهن
 قبضي ۾ آئي سگهندا سين؟ ازالسواءِ، مهربالنسا جي
 مدد ڪرڻ لاءِ پنهنجي اعائتي واجب آهي ته ڪنهن
 ويجهيءَ جيڪو ۾ هڪڙا لکيا هون.“
 اڃان پاڻ ۾ رڌ بدل پئي ڪيائون ته شهر مان

هه ماڻهو ٻاهر ايندو ٽ لاٽون، جنهن مان معلوم ٿين
 ت مهرالنسا جي شادي علي علي بيگ سان ٿي وئي
 هئي. هيءُ خبر سٽي، سليم ساڻو ٿي ويو، ۽ ٽاڏي
 ٽڪ ٻريل آواز سان پڪارنائين ته ”چا! شادي ٿي
 چڪي؟ مهرالنسا ڪو به اعتراض ڪونه ورتو؟ هاڻ ڪي
 ٻيا هنن ظالمن کي لنگهونار ڪرڻ جي به ڪوشش
 ڪانه ڪيائين؟“ هن ماڻهوءَ جواب ٽاڏو ته ”مون به
 اهڙي ڳالهه ڪانه ٻڌي. اها سا خبر اٿم ت مهرالنسا
 مڙس وٽ رهندي آهي.“ سليم چيو ته ”زال ذات
 تي ويساهه وڪڻي محض مورڪائي آهي. هنن جا انجام
 سڀ اڃا به آهن. ٽڙي ڪاٺ ته سندن مرڪه آهي.
 سڃاڻڻ سچ چيو آهي ت مٿن ايترو موهه وڪهي، جهٽوڙ
 ڪونه ڏاندڪي ٿي.“

مرزا ابراهيم: ”ساهه! آڪيو سچ ٿا. ٻلا، ٽڙهن
 هاڻ آڪري هڪ ڪرڻ مان ڪهڙو ڪڙ ٿيل ٺڪرندو؟
 هلو، ت هلي عيش عشرت ڪريون.“

سليم: ”هاڻ هڪ رهڻ اڃا به آهي. هلو ته

هلون الله آباد.“

الهي ٿي ٽينهن شهزادو لشڪر سميت ٻيڙين ۽
 چڙهي الله آباد روانو ٿيو. اتي پهچڻ شرط شاهي ٺاهه

هڪ ڪيائين ۽ سارو ڇراو ڪشي ۾ آئي، ڪو ۽
خطبو پنهنجي نالي ڪرايائين.

اڪبر کي هن روزداد جي سربرستي - ماچار رهي
چڪي هئي، پر ڏيرج پئي ڪيائون. ماضي هينس ل
پنهنجي اڙبنگ پٽ کي مهبت سان موهي، موٽائي
سٺين مارڪ تي آڻيان. الهيءَ ڪري سليم کي سيڪڻ
ڏيڻ بدوان، اٽل ٿورن تي ڏينهن ۾ بنگالي
جو اواب مقرر ڪيائينس ۽ دغوت ڏياري موڪليائينس
ل اچي دربار ۾ حاضر ٿي.

سليم کي مهرانسا جي وچوڙي ۽ هوري وڌو هو، سو سارو
ڏينهن رات شرابخوري ڪري، پئي درد دمع ڪيائين.
جڏهن قاصد شاهي پروانو کڻي اچي الله آباد پهتو،
۽ سليم کي معلوم ٿيو ته بادشاه ڪيس نتيجو ڪرڻ
بدوان اٽل مٿس هڪ وڏو عهدو عطا ڪيو آهي،
لڏهن سندس من ڀرجي آيو، ۽ پيءُ سان ڀرپڻ جو
ڀڪو پڌ ڪيائين. الهيءَ مددگار ٿي، بادشاه کي هڪ
خط لکيائين، جنهن ۾ پنهنجي پيڏهي ثابت ڪري،
دوبار ڏي جلد رواني ٿيڻ جي اون ڏيکاريا. اڪبر
سليم کي پالڻهندو ۽ ڏاڍو هو، پر مٿس گهڻو ڀرو-
ل رکندو هو، سو جڏهن سندس خط پڙهيا، لڏهن

سندس سڄائيءَ ۾ اليڪ گمان پيس. اهيءَ جتري
 کيس لپاڻو ڏياري موڪليا. ”جيڪڏهن تنهن جي
 اليڪ صاف آهي، ته درٻار ۾ اڪيلو اچ ۽ پنهنجن
 رفيقن کي ملڪ روانو ڪر.“

سليم، جنهنجي من ۾ لڳي هئي، سو هيءَ حڪم
 ٻڌي ڪهڙاڻو ۽ پر انهي الهامي ڪرڻ کان به ڊڄ
 ئي نيس. سندس سنگتي ۾ اڳيئي وطن وڃڻ ڪاڻ
 آيا هئا، سو صاف سنڀرائي، سڀئي گڏجي الله آباد
 مان روانا ٿيا. اڃان به ئي منزلون مس مارياڻيون
 ته سنڌ پڻ ۾ ابو الفضل دکن کان درٻار ڏي رهي
 آهي. سليم اول ۾ حيرانيءَ ۾ پئجي ويو. اليڪ سنگتي
 کي چما ۾ ”مولڪي خاطري هئي ته، پاڻو منهن جو
 تصور ڏوڳڙو ڪندو ۽ پر هاڻ هيءَ ڪميٽو ابو الفضل
 مولتي راجدو هيءَ جي اهم ۾ رهن جي اوس ڪوشش
 ڪندو. هو چشم پوشيءَ کي وڏي غلطي سمجهندو ۽
 معافيءَ کي گهٽ ڀڳو ڀڳندو. اليڪ اهڙي صلاح ڏيڻو
 جو پرچاءُ ناممڪن ڪري ڇڏيندو.“

مرزا ابوالهيم چيو ته ”ڇو ته ڪا اهڙي ادب ڪهي
 جو ابو الفضل درٻار ۾ پهچي انهي لهندڪان اڳ
 کيس ڀورو ڪري، سڌو اليڪ روانو ڪيس. هـ“

لور جهان

هميشه د لږا جي اي بلاليءَ بابت لږا چوڙا وعظ ڪندو آهي ۽ هميشه هار هڻندو آهي ته فيلسوف کي موت جي بيه پرواه نه آهي. سندس اعتقاد موجب کيس بدلي پڇري مان آزاد ڪرڻ نه پاڻ سندس خدمت ادائي آهي.

سليم پڇيو ته ”هٿ ڪو اهڙو هٿڪو ماڻهو ملندو جو هوند هن ڪم جي سرانجامي ڪري؟“
اير سنگ ڏيو، جو هڪ ڦرون جي ٽوليءَ جو سردار هو، تنهن چيو ته ”آءٌ اهو ڪم ڪندس. يا نه پنهن جو سر ڏيندس، يا نه دشمن جو سر ڀالي جي ٽوڪ ۾ لٽڪائي، آڻي پيش ڪندس.“ سليم چيو ته ”واه! واه! هي اءِ ورهين جا وڃن ٻوليا اٿئي!“
شال سڄو ڏٺي لوڪي سوچ ڏيندو!

پوءِ اير سنگ ڏيو خدا حافظ ڪري، دڪن ڏي راهي ٿيو. سليم سولهون مڙاون هڻندو، اچي آڪري پهتو ۽ پوءِ جي پهن اي ڪري، معافي ورتائين. اڪبر چوڄو ڪري چيس ته ”اڪڙ نه ڪر، ساري سلطنت پس پيش لوڪي ئي ملڻي آهي.“

ابو الفضل، جو اڪبر کي موٽي ملڻ لاءِ منتظر هو، سو ساڻيه ڏي ستهندو پئي آيو. هڪ ڏينهن

صبح جو سوڀر اچي گواليار جي سرحد تي پهتو.
 ٿورو دم دم، جهڙو لانگ ورائي وري گهوڙي
 تي ئي چڙهيو، لهڙو قسورن جي ٿوليءَ اچي
 گهوڙو ڪيس، ۽ لارين ۽ پالن سان هڻي پورو ڪري
 ڇڏيائونس. پوءِ پير سنگ ڏي و هنجي سسي ڪهي،
 رومال ۾ ويڙهي، پالي جي ٺوڪ ۾ لڌڪائي، ۽
 گهوڙي تي چڙهي، روانو ٿيو.

هن حادثي جي خبر حڏن آڱري پهتي، لڏهن
 ڪنهنڪي همب نه ڪري هو وڃي اڪبر کي آگاهه
 ڪري. آخر ابو الفضل جو منشي هٿن کي ڪارو
 رومال ويڙهي درٻار ۾ ويو. جڏهن اڪبر جي منس
 نظر چڙهي، لڏهن دل ڌار بندڙ آواز ۾ ٻڪاري پڇيائ،
 ”ههجي معنيٰ ڇا آهي؟ منهنجو پيارو شيخ
 نه سر سلامت آهي؟“ منشيءَ عرض ڪيو ته ”شيخ صاحب
 شهيد ٿي ويو. ڪن رهنلن هڻي ماري وڌس.“

اڪبر جي اکين مان امالڪ لڙڪ لڙي پيا ۽
 ”هاه! هاه!“ ڪري چوڻ لڳو ته ”جهڪڏهن سلير
 کي سلطنت جي لوڙ هڻي، نه مولڪي چو نه ئي
 ماريائين! منهنجي پياري شيخ کي نه جپيدان ڏئي ها!
 ها! انسوس! منهنجو پيارو دوست، جو منهن جيءَ

ملاقات جو مشتاق هو، سو سليم جي شامت
 ڪري، صدف جي ڪريءَ وانگر ڪنو ويو!“
 ساري درٻار ۾ مائر مڃي وارو ۽ اڪبر گوشه نشيني ۾
 گذارڻ لڳو. ڪيترا ڏينهن نه ڪڍون سان گذارو،
 نه حرف ڳالهائين. پنهنجي بهاري دوست جي طراقي ۾
 والو ڏينهن بهو وڻندو هو ۽ ستم ئي پاڻ به اچي
 عزرائيل کي اوڏو ليو.

(۱۱)

اَبو اَلْعَل جي مڙس ڪالهيءَ، اڪبر مڙئي اڪبر،
 ڪڙي ۽ ئي نه آيو. سندس سگهه آهسته آهسته گهٽجي
 وئي، ٿان جو اهڙو لستو ۽ لڄر ٿي پيو، هو بدڪ
 ٿان پيو به پٽ ٿي رکي لٿي سگهيو. ڪو وقت ۽
 جو هُو غيل مستن سان زور آزمائي ڪندو هو،
 رڳو ئي رڻ گهڙي، وٽس سورهيڻ سامهون پوندو هو.
 هاڻ وياڪل ۽ ويچارو ٿيو، بستري ٿي پيو هو. اهيءَ
 خال هوندي به، ملڪ ۽ رعيت جي بهبودي ۽
 وڌو اولو هوس. پرون پئي پيس له مڙس اچي ڪن
 ئي ڪڙڪيو آهي. هولتن هميشه سندس لٽ جي
 چوڌاري جي دانه، دؤراند پيش، ۽ فاصل زير ۽ امير
 ڪم ڪشيو، پيدا هوندا هئا، ان مان مالي هڪي ٿور
 وڃي بچيا هئا، راجا اوڏر مل، گهڙي، پيرال ۽ اَبو اَلْعَل
 وفات ڪري ويا هئا، ۽ سندن عهدن تي اچي
 ٿي ۽ وارا عملدار مقرر ڪيل هئا: انهن کي اڪبر
 پورو سڃاڻندو به ڪين هو. سليم مان سڀ آرا
 آمهون لاهي وٺو هو. هڪ هيس له سندس وفات

ڪالھو ۽ مڇي هڪڙي ڪڙه لھي پوندي. رات ڏينھن
 عدا ڪي پئي پاڏاڻا آهن ۽ سلير جون مڊايون مڇي،
 کيس منجهن ۽ واھ لي آڻ. سلير جو پٽ، خسرو، سالر
 ۽ صالح هو، ۽ هر طرح اٽڪ جو لائق هو، پر سلير
 پاڻ ويٺي، پٽ جي لاجپوشي قبول ڪرڻ وارو نه
 هو. جهڪڻ هن (پر دستي ڪري، خسرو کي بادشاه
 بنايو وڃي ها، ۽ جنگيون ۽ جهيڙا جڙي وڃن ها ۽
 ملڪ ۾ وڳوڙ مڇي پوي ها.

سلير کي ۽ ڪا پٽ واھ ۽ ڪا هئي. الهيلوئي،
 پئي مڙا ماڻهائين ۽ ڌارون ۽ جا دلڪ لڻائين. دل
 ۾ پئي چيائين ۽ ”ڪهڙا آهن ٻار جلد پاسو ڪوڙي،
 ۽ سلطاني ۽ جون سڪون لاهيان. پر ٻائي جو چر
 آهي جهڙو لوه، سو عجب ڪولهي نه وري آئي
 ڪڙو لقي. اها ۽ منهنجي لاءِ وڏي جف ٿيندي،
 ڇو ته منهنجو ناخلف پٽ منهنجو دادار آهي، ۽ شڪ
 نه آهي ته اٽڪ سندس تائيني ڪري ڇڏي. شال
 خدا ائين نه ڪندو!“ اهڙيون آسون اچيون ۽ شڪ
 مڃا هن دلي بادلي ظاهر پئي ڪيا.

اڪير ويوئي ڏينھن ڏينھن ڏينھن ڏينھن. هند جا
 حاڪارا حڪيم ۽ ويڇ اچي حاضر ٿيا هئا، جن گهڻي

مٿا مولا ڏٺا، گهٽي جي جند پٽن سان هٿيان، هر
 لڏپلاڻ اڳيان سندن لڏپلاڻ بهي نه سگهي. ٻيوڪو،
 قضا هڪ عجيب چيز آهي! ڪو جو ان جي امر
 کي آڏو اچي؟ جڏهن ڪڪ ۽ ٻن واپوڙي اڳيان عاجز
 ۽ عليل آهن، تڏهن انسان قضا اڳيان هائڻ ۽ حيران
 آهن. ڏکڻ ۽ مٿين مان وائڻ وائڻي جي ماڳ
 اٿلن مرض وٺو غالب ٻولڻو. اهوئي، قضا طبيب کي
 به پڇي ٿو: ڇا ٿي ٿو؟

وفات کان ٻه ڏينهن اڳ اڪبر سائده غشيءَ
 ۾ هو. قضا جي ڏينهن صبح جو البت سڌو ٿيو.
 لڏپلاڻ ڪئي، مالنڪ کي اوڏو اچڻ لاءِ اشارو
 ڪيو، ۽ جهڙي آواز ۾ چيائينس: ”اچهو! ملڪ الموت
 اچي سوڙبو آهي. هاڻ پنهنجا سڀ ڪم ڪارون خدا
 کي سپرد ٿو ڪريان. هو بهرواه بادشاهه آهي. جڏهن
 کيس وٺي ٿو، انهن ڪري ٿو. آءٌ ساهر کي پنهنجو
 وصي، وارث ۽ گادي ٺهين ٿو ڪريان ٿو. دل بهي
 چور نه خسرو کي سلطان چون واکون سواهي وڃان، مگر
 انهن ڪري، منهنجي مٿي اڇاڻان، خاڪه چٽي ۽
 ساد ٿي ٻولدا. هاڻ سڳو ڪوٺو، منهن کي ڪوٺو
 نه کائڻ آخريءَ موڪلائي ڪريان.“

مالسنگ، جنهنجي ڪومايل اکين مان ڳوڙهن جون ڳاڙون پئي ڳڙيون، تنهن جواب ڏنو ته ”جئن حضور اعليٰ جي وصيت آهي، انهن ئي ڪهرو ويندو، مگر اوهانڪا لوهه اسان هن جهان ۾ ڪئن جي سگهنداسين؟“ اڪبر ٿڌو سا هه ڪٿي چيو ته ”منهنجا همدرا دل نه لوڙهه. خدا لوهانڪي لوفيق بخشيندو، جو منهن جي وٺي پهاڻان، ملڪ ۽ رعيت جي بهبودي ۽ سڌاري لاءِ اوج لڳي پاڻ پتوڙيندا رهندا. اي به جيڪا مالڪه جي مرضي.“

انٿري ۾ سليم ۽ پٽس خسرو، امير ۽ امرا، راجا ۽ راجائون اچي حاضر ٿيا. اڪبر وري به پنهنجا اچڻ مٿي ڪري، سڀني کي نماز ۽ ٺڳڻ سان سلام ڪيو ۽ فرمايائين ته ”منهنجا پيارا دوستو! جيڪڏهن مولڪان ڪا پل چوڪ ٿي ويئي هجي، يا جيڪڏهن مون اوهان مان ڪنهن کي ڪو ايذاء يا اهڃ رساو هجي، ته مون کي مهرباني ڪري معاف ڪندا.“

سليم هي درد پورا لفظ ٻڌي، پاڻ روڪي نه سگهيو ۽ اوچنگارون ڏيئي، پيءُ جي قدم تي ڪري، ڪاٿس پنهنجن ڪڏن ڪراولن جي معافي مڃيائين. اڪبر مالسنگ کي اشارو ڪيو ته ”هاڻ سليم جي مٿي

ئى مېھنجى دستار وڪو ۽ مون وارو چوڻو پهرائي، مېھن
 جي ٿرار سندس ڪمر تي ٻڌو. ”حڪمر جي بجاوڙي
 هڪدم ڪئي ويئي. پوءِ اڪبر ڪنڌ لڙائي سلهم ڪي
 سلام ڪيو. ائين ۽ هاڻ کيس پڏهندو سائين سمجهي،
 وڏي اوضاع سان سندس اڳيان تسليم ڪئي. ان بعد
 پل کن ۾ اڪبر دم ڏاڍو. سليم ۽ اُٺي کڙو ٿيو، ٻائي
 وڃي رهيا مالننگ ۽ ٻيا اُهو امرا، جي شاهي بستري
 جي چؤگرد پڏهندجي سائين ۽ سردار جي جدائيءَ ۾ روح
 ۽ راڙو ڪوڙ لڳا. شاهي حويليءَ جا دروازا کلي پيا،
 جتان ضعفائن جو وڏو ٻوڙ اندر گهڙي آيو. جن ۽
 وار چڙيل هوا. مٿن ئي مٽيءَ جا ٻڪ پئي وسايائون. ڪلهن
 تي چنل ڦاٿل ڪندڙا هڻن ۽ گلن لان بولدن بس ئي
 لٽي ڪهن. سندن آهڻ ۽ صدائن آسمان تي ڌارو. اڪبر
 جي ڀٽ رائيءَ، جوڌ ٻائيءَ، لاش جي سهرانديءَ کان
 بهي، اوساري پئي چور ۽ ”اي مېھنجا پيارا پٽار“
 اي مېھنجا مٽي جا مور! مولڪي هڻن هڪلو ٻڌي،
 لون ڪڍي ٿو وڃهن؟ او بيان هن جهان ۾ مېهن جو
 جمڻا اڃا آهي. اجهو، آڇ ۽ لڏهندجي ڪڍ آيس،
 ڪي آيس. پوءِ وري، مور ۽ جدا لڏنداسون. او کان
 سواءِ هڪ پل ۽ مڪمل آهي. اجهو آيس، ڪي آيس.“

ائين ڪاربندي، محالڪ ڏي ڊوڙي، ۽ سهيلين
 کي سڏي ڇڏيا. ڏي مهندي ساري ساه مولڪي آئي
 ڏي ۽ سڀ کان عمدو وڳو ڊ ڪڍي اچوڙ. هيءُ مهن
 جو آخري ڏينهن آهي. جلد چڪيا نيار ڪرايو. وڏو
 ڊ وجهو. پوءِ اتي گنگا جل سان سان ڪري، هڪ
 ٽئين ۽ پوئين ڪنوار وانگر سيند سرمون ۽ هار سونگار
 ڪري، اڪبر جي نوار هنج ۾ جهلي، چڪيا تي
 چڙهي پئي. ست ٽي سندن ڊ بهي جلي، وڃي
 خاڪ سان خاڪ ٿي، ۽ سندن آتما اڏامي، وڃي
 جوت ۾ سمائي.

اڪبر جي لاش اڳيان ان ٽن مولين نران شريف
 مان - ورتون پڙهي، کيس ختما پئي بخشيا. درٻارن
 ۽ آميرن ڊ واهون پئي واهيون ڊ ٽئين بادشاه وقت
 ڪن سرخرو ٿي. جهتوٺيڪ ڏي ۽ ڪن سڀڪجه
 ڏو هو ۽ هر طرح سانو ۽ سڪي هوا، ٽڏهن ڊ
 طمع جهان سليم جي مٿان ائين پئي پاڻ ڪهوريائون
 جئن پروانا شمع تي. خود سليم ڊ سلطنت لاءِ گهڻي
 وقت کان سڪايل هو، سو پنهنجيءَ لاجوشيءَ لاءِ
 هڪدم مالباهه ڪرڻ لڳو.

ان چئن خدمتگارن اڪبر جي لاش کي آخري

غسل ڏيئي، ڪفن پهرائي، ااروت ۾ بند ڪيو. پوءِ
 لاپوت کي ڪر-م-خ-اب سان ڀڙڪي ڀڙمي،
 شاهي محلات جي لواڻوي دروازن مان لنگهائي، آڱري
 کان پنج ميل پري سڪندرا وٽ جو بهشت باغ
 آهي، تنهن ڏانهن کڻي ويا. جنازي جي پويان هر ڪنهن
 نذر جي ماڻهن جون جماعتون اڪين مان لار وهائينديون،
 پئي هليون. بهشت باغ وٽ پهچڻ بعد، لاش کي لحد ۾
 داخل ڪيو ويو ۽ انجو منهن سچ سامهون ڪيو ويو.
 اڪبر پنهنجي مزار پنهنجي حمائيءَ جي ئي ڏينهن
 ۾ ٺهرائڻ شروع ڪئي هئي، پر ڪن سببن ڪري اڃان
 سڄي ٺهي راس نه ٿي هئي ۽ ٽنهنڪري رهيل ڪم سلسل
 پورو ڪرايو. مزار جي ارد گرد هڪ وڏو باغ آهي،
 جنهن ۾ رنگارنگي وڻ، گلن جا ٻوٽا ۽ پارا، ۽ فرحتي
 ٿوهارا آهن. الهيءَ من موهيندڙ مڪان ئي بلبلون
 گلاب جي مٿان هر دم پنهنجون منيون لاهيون پيئون
 نئون، ۽ پاريوار شاهي اوت ۾ جي سفيد سنگمرمر تي اڙي
 مهبت جو آلاپ ڪيو، وڃ ۾ ٻيا جهولن. سچ نه
 اهڙي آستان تي دفن ٿيڻ جو خيال ئي سوريءَ کي
 سچ ۽ مرڻ کي مشاهدو بنايو ٿو.
 هندن پنهنجيءَ ريت موجب رڻي جو ڪرنا ڪرڻ

ڪم ۽ مسلمان پنهنجي رسم رواج موجب ڪارروائي ڪئي. هڪ مولوي ۽ هڪ پندت مزار جا مجاور ئي رهڻ لڳا. انهنجا پويان اڄتائين الهيءَ مزار جي ٺهل ٽڪور ڪندا اچن.

اڪبر جي فوت ٿي وڃڻ جي خبر ساري ملڪ ۾ باهه مثل پکڙجي وئي. سندس ماتم ۾ ڪڙميءَ پنهنجو هر ڪري اڇلايو ۽ واڻشي پنهنجي دستان تي ڪڙا ڇاڙهي ڇڏيا. بهراڙيءَ مان ماڻهن جا مجموعا اچي ڪنا ٿيا، جن وٽن همنان ويهي پنهنجي بيماري بادشاهه جون ڳالهيون ياد ڪري زار زار پئي رنو. منجهانئن هڪ ٻڌڙي ڪڙميءَ چيو ته ”اڪبر وڃي ڪي پنهنجن ٻچن وانگر پائيندو هو. سندس زماني ۾ امن ۽ ايمان، صلح ۽ سالم هوندي هئي. سرڪاري ڍل نه واهي ۽ هلڪي رڪي هڻائين. قسمت سانگي جي فصل ڍارو ٿي پوندو هو، نه فقط ڍل اڳاڙو بند ڪندو هو، پر اسان جهڙن مسڪينن کي نه گهر وٺي خوراڪ پوشاڪ وقت بوقت پهچائڻي ڏيندو هو.“ ٻئي ڪڙميءَ ورايو ته ”ارار. ٿيو ورهيه جڏهن اسان کي ڏڪر سخت ڏهڪايو هو، تڏهن هن ان جا گدار ڪري کوليا ۽ هرڪنهن کي گهرج ۽ لياقت

پٽالڊو مهنن جا مهنا فوت پئي پهتو

هڪ برهمڻ چيو ته ”راجا آهي پرچا جو رکڪڪ

۽ پتا. پنهنجي پرچا جي پالنا ڪرڻ ۾ اڪبر نه رڳو

پنهنجو ڌرم لي سڏياليو. هاڻ نه خبر ته آهي ته

اسان سان ڪهڙي ورڻا ٿيندي.“

اڃان ماڻهن پنهنجي پياري بادشاه جو مالم لي

پئي ڪيو، نه آڱري ۾ لاجپوشيءَ جا ساڃاها پئي ٿيا.

سليم مالم جي مدي ٿاء به نه لڙيو. پيء جي فضلي

پڇاڻان ٿوري پئي عرصي ۾ ٽائوسي تخت لي لي ويٺو.

جا ساعت جوشمين سڳوري لهرائي هئي، تنهن لي

لاجپوشيءَ جو جلسو ملهارو ويو. سليم تخت لي پر

رڪيو ٿي ڪمن، نه لوڀن جي اڪالوڪي ٿي، ۽ لغزن

۽ شولان جي ڌرم ڌمان مڇي ويئي. امير ۽ وزير جي

صفون ٻڌاو پيا هوا، ٽن پڙيني ٺٽڙي ڪرلشون اڃاء

آنديون. ٻڌ هڪ چوڊار اڳتي وڌي، وڏي آواز سان

پڪاري چيو ته ”اڄ شهنشاہ نورالدين جهانگير، يعني

اسلام جو سوجهرو ۽ عالم جو سولارو سردار، تخت ڏئي

ٿاڻو ويو آهي. هي اوهو صاحبقران آهي، جنهنجو رحل

دريان آهي ۽ آسمان آستان. ٺهر سندس پيام

رسالهندڙ آهي ۽ ڏهر وڙاڳهندڙ. اضا سندس لکجهان

اهي ۽ قدر ثنا خولن تجمل ۽ توانائيءَ جو مايو اهي ۽ شان ۽ شوڪت جو پايو سجا جو بحر اهي
۽ عطا جو ڪڪر سندس دولت ۽ ديهي بهشت کي سي رونق بڻائي ڇڏيو اهي امير اصل اهي ۽

امير نسل ملائڪ رو اهي ۽ ملائڪ خور شال جهان هميشه سندس پانهن ٻڌ ٻانهو هجي شال
سندس حياتي قائم ۽ دائر رهي.

ائين چئي چوڻدار پوئتي هٽيو ۽ وري امير ۽ راجائن سوغاتون سان هڪري تخت وٽ نذرانو رکڻ
لڳا. انهيءَ جي بدلي ۾ جهانگير پنهنجن مبارڪ هٿن سان مٿن باقتون ۽ سونن روپن قلن جون
ورڪائون ڪيون. هن هڪ حادر ميون ۽ مٺاين سان تڪرار ٿيل ٽالھ ڪلهي تي کڻي آيو. جهانگير
پاڻ ۽ فقط هڪ صوف نوشهان ڪيو باقي ٻيو سڀ مال حاضرين تي عنايت ڪيائين. جن ليکي
ڏاڍو ڪو روح روان نصيب ٿيو ائين.

ان بعد جهانگير جي اشاري تي هڪڙي خدمتگار آڳوڻي وڏي هڪاريءَ ۾ حضور اعليٰ فرمايائين ٿا ۽
”آڃ اسين پنهنجي تاجپوشيءَ جي يادگار لاءِ پٿرو ٿا ڪريون ته اسانجي سلطنت ۾ هڪ لک نوان
ڪوه کوتاريا وڃن. پنجاه هزار مسافر خانا رستن تي تيار ڪيا وڃن ۽ آئينده لاءِ واپارين تان سڀ
محصول معاف ڪيا وڃن. ٻيو ڏهن سال سرڪاري ٻل وصول ڪرڻ ۾ نه اچي. ٽيون ته هر لسم
جي مريضن لاءِ هنڌ هنڌ شفاخانا بريا ڪيا وڃن. چوٿون ته سڀني نشيدار شين جو وڪرو بنه بند
رهي. پنهنجن ڏهنهه جي خواهش هجي سو ڇهن مهينن تاءِ شاهي اٽارين مان کلا خوراڪ وٺي
سگهي. تنهن ڏهنهه جي ماهرون هڪ سونو زنجير ٽنگيو ويو اهي ان ۾ ست سونيون
گهٽڻيون ٻڌل آهن جيڪڏهن ڪنهن ستر جي ستايل کي ڏانهن کڻي اچي هجي ته انهيءَ زنجير
کي چڪ ڏيئي گهٽڻي وڃائي ته اسين توت سندس داد رسي ڪنداسين.“

اها منادي ڏيئي خدمتگار وڃي پنهنجي جاءِ ورتي ۽ حاضرين ۾ خوشيءَ وڃان واپا واپا جو هڪڙو
پنجي ويو. هن جهانگير، شريف خان نشين وزيراعظم جو هٿ وٺي تخت تان هيٺ لٿو ۽ ڏيري ڏيري
دريارين جي صفن وچون لنگهي. دربار عام جي ڌالان ۾ آيو اتي هڪ شاندار هاڻي سينگاري
بيهاريل هو. جنهن جهانگير کي ڏسي سونڊ ملي کڻي سلام ڪيو.

۽ پوءِ گوڙن ۾ رهي ۽ هاڻي ۽ هاڻي ۽ هاڻي کان هڪدم
 هڪ سري ڏاڪڻ ڏي وڌي، جنهنجي وسيلي جهانگير
 هاڻي ۽ اي رکيل تحت مٿان - وار ٿيو. اُهو اهو به
 پنهنجن پنهنجن هاڻين تي چڙهي ويسا. هاڻي ته هڪ
 وڏو سرگس ٺهي ويو. اڳيان ڏهين ڏهاڙن جا دس
 پئي لڳا ۽ ساري مجموعي شاعري مسجد ڏانهن رخ رکيو
 جڏهن جڏهن مجموعو اڳتي وڌندو پئي ويو، ائين ئي
 جهانگير مٿان سون ۽ جواهرات جي ڳهر پئي ٿي
 مسجد جي وڏي دروازي وٽ بادشاهه هاڻي ۽ ان
 هيٺ لهي پيو ۽ اهو وزير ساڻ ڪري، اندر داخل
 ٿيو. شيخ الاسلام سندس آسمان لاءِ اڳتي وڌي آيو
 ۽ کيس هٿ مان وٺي، مسجد جي ٻاٻ وٽ آڻي
 پهرائائين. پوءِ سندس حسب حسب نمان ڪري،
 کيس هندستان جو شهنشاد پهرائائين، ۽ سندس نورالدين
 يعني اسلام جي سرجهري جو لقب ڏنائين. ان پٺوڪي
 موقع تي ملهائڻ لاءِ، جهانگير پنجاه هزار اشرافين
 جي خوراڪ ڪئي. انهن بعد، وري ساڻهي سان شوڪت
 سان محلات ڏي موٽيو.

شام جو محلات ۾ هڪ وڏي مجلس ڪئي ويئي،
 جنهن جهڙي اڳي ڪڏهن به آڳري ۾ يا ٻئي ڪنهن

هند ۽ ڏي هئي. فرش فروش ۽ گلر عالمجا وڃايا ويا
 هوا ۽ هزارها لڏڙيون پتھون ٻارون واپون هيون.
 انهن پتھن صڻي جي سنگمرمر وارن ٿين تي اهڙو نه
 ٿيو پئي ڪيو، جو انهن پتي پالھون نه چٽڪ آهي
 بدخشان جي لعلن جا ٺھل ھوا. ساڳين پتھن سولھري
 چٽ ڪي نه وري اهڙي روي ٿي ڏي، جو پاڻ
 آھا جواھرن سان چڙيل هئي. گلاب، لال، گلاب،
 لڙڪس، سون ۽ سمن جا گلدستا ھند ھند رکيا ويا
 ھو: انهن جي رنگ روپ ڪري زمين زبھائي ٿي
 پيئي هئي ۽ ھو دلڪش. شاھي نصيب جي پنھن
 طرفن کان ٻالھان ۽ ٻالھون ٻالھون ٻڏيو ھڪٻا ھوار
 پيا ھو. امير امرا، وٽيس راجاڻن سمھن سمھن
 ويس پوري، حضور پر حاضر ھو. الڪنڊ، فرانس،
 ۽ ايران مان به ايلچي آيل ھو.

جھانگير اهڙين درٻارن ۽ مجلسن جو تھمل نه
 ڪوٺائے. گھرا ڏسي ڇڏيو ھو، سو اچوڪو اظهار
 سندس لاءِ ڪا انھن ڳالھ نه هئي. پر نه سندس
 من وڌي ويو. نه فقط انھن، مگر پنھنجي مرامي ۽
 مقصد جي جو بوجو به محسوس ڪرڻ لڳو.

شھزادو خسرو، خان عظيم، ۽ راجا مانسنگ جي

سندس انجمن لشکر، لی دل ۾ دلچ هرا ۽ پڻ
 کيس بادشاهي، ان ريتن جو دستور بند ۽ هٽائون،
 سي به هن موقع لي اچي حاضر ٿيا هرا. باهران
 انين پڻ لکائون ۽ جهانگير سندن اکس جو تار
 آهي، ۽ جان ۾ جڪ پڻ ماريائون. جهانگير
 ۽ راجاڻي سکن سهاڻو ۽ سباجهو ڪري وڌو ۽
 سو ۽ فقط هنن جي مدائي دل تان ميني ڇڏيائون،
 ۽ اٿلن کين وڏا مرڻا عطا ڪيائين. غسرو کي پنجاب
 جو حاکم ٺهرائين، خان عظيم کي دکن جو نظام
 مقرر ڪيائين، ۽ مالسنگ کي بنگالي جو سرور ٺهرائين.
 مجلس برحسب ٿيڻ بعد، مالسنگ ۽ خان عظيم
 جهانگير جي دستبوسي ڪري روانا ٿيا. رستي تي
 مالسنگ خان عظيم کي چيو ته ”ڪهڙو عجب هو
 هو اڃان به سڌري صالح ٿي پوي ۽ پاڻ موکي پئي
 چون سڪون لاهي؟“

خان عظيم: ”انين ٿئي ته ٻيو ڇا گهرجي؟ مگر
 اهڙو اهڃاڻ ۽ ڪردار ڏسجي. اٿلن آثار به اهڙا
 ٻيا سڃن جو شايد هيڪاري وڻالڊ وڃي. جنهن
 مهل جهولن يارن سان ويو اڪون پڻ، تنهن مهل
 وري اهڙي گڏهه، اهڙي اثر.“

(۱۲)

جهانگیر کی سلطنت ہی نوعی ھاڻ گھڻو ڪي
 سياڻو ڪري وڌو هو. هوئن هو سارو ڏينهن نشي
 جشي ۾ گهڙائي ٻڌندو هو، سو هيٺو هر دور ۾
 وقت رعبت جي اچي اٿان جي دماغ ڪرڻ ۾
 صرف ڪرڻ لڳو. انهيءَ عوامي ۾، مسڪينن جي
 دادرس، مشڪل نديءَ جي، ڇو، ارشونور ڪاهورن
 جي بهالازي ڪري، انهن کي مهلات واري زاجير
 کي ڇوڻ هو، رفق تي هڪ ئي آيو. هڪ ڏينهن هن
 جهانگیر بنهه ڪچهريءَ جي ڪاروبار ۾ مشغول
 هو، انهن اوچتوئي گهند ٿي، جو آواز ڪن تي ايس،
 دربان کي هڪدم حڪم ڏنائين ته، ”گهو وٺي
 ڏس نه ڪير نو گهند ٿي وڃائي، ۽ کيس آڻي هڪ
 حاضر ڪر.“

فرمان موجب، دربان جلد ئي هڪ پير مرد کي سندس
 ٻڌڻي زال سميت آڻي حاضر ڪيو. کين چيل ٿاڻل
 ڪيڙا نه ڪيل هئا. ڪچهريءَ ۾ گھڙڻ شرط، لٽڙي
 شاهي آداب بچاءُ آڻي، اکين مان آب وهائي، بڪارڻ

لڳا ۽ ”اِصاف اِ شاه جا شاه اِ اِصاف اِ“
 جهانگير فرمايو ته ”دلچاه ڪريو. موٽي پنهنجي
 دڪ درد جو دل ڪولي سرستو احوال سڻايو. آءُ
 اوهانجو پاڻهه اجهو ٿو داد ڪريان.“
 ڪمبدي ڪمبدي پير مرد ڪچهو اه ”حضور
 جو شال اقبال زياده هجي!“
 انهن چئي هڪي بهي رهيو، تنهنجي وزير اعظم
 دلداري ڏئي چيس ته ”خوف خسرو نه ڪو، ۽
 بيان ڪنهن حجاب ۽ شرم جي چئيءَ طرح حضور
 اعليٰ جي اڳيان احوال عرض رک.“
 پوءِ پير مرد کان وڌيڪ اکر نه اُڪاريو. آخر ڪار
 زالس همٿ جهلي، ڏکي ڏکي چيو ته ”جئدا، هلا!
 اسين مصيبت جا ماريل لٽا سور سهي سگهون، ۽ اٿا
 پالون وڏن جي شڪايت ڪري سگهون.“
 هي لفظ ٻڌي، جهانگير کي ڏاڍو رحم آيو، ۽
 فرمائين ته ”خاطر جمع ڪريو. ٿوڻي ڪٽي منهن جي
 پٽ اوهانکي سڻايو هوندو، ته به آءُ اوهانکي اِصاف
 ٻڌو وجهندس. هاڻي بيان ڏپ ڏاءِ جي پنهنجي
 ماجر ا بيان ڪريو.“
 ٻڌڻيءَ جي اکين مان نه ڳولها پسي نه ڪن.

ٻيٽ عرصي ڪيائين ته ”اي اسان جا سردار! مان ۽
 منهنجي ٻيو ڪو به ڀاءُ ڀيڻ ڪونه ٿو. ڏورانهن ڏيڻ کان
 مهينن جا مهينا ڪهڙي ڪهڙي سن سن ڪري
 پهتا آهيون. رات ئي ٻي ڏينھن ٿيڻي ڪيو
 اٿئون. حضور جي در اها آميد پائي آيا آهيون ته
 اسانجو پورو پورو داد ٿيندو. آهيون هي ضعيف ۽
 مڪين، نه به هيل ٿا ڪنهن اڳيان هڪ نه ٽڪو
 اٿئون. رب جي رضا ئي راضي رهي، ڏکيو ڪيو وقت
 پئي ڪاٽيو اٿئون. خدا جي فضل سان هڪ ٽيڙي
 رهڻ جي جاءِ ۽ پنيءَ جو ٽڪر به هئوسين. سڪي
 سڪي، پيريءَ ۾ پٿر ڇاڙوسين، جنهنڪي لاڏڪوڻ
 سان لهائي، پئي لپٽ ٿاڙياسين. رضا سان اسان جي
 دادلي رستي تي والد پئي ڪٽي. اوڏي مهل اُهو
 سيف الله به ڪو هاڻيءَ تي چڙهيو، اچي اٿان لانگهائو
 ٿيو. سندس پهر واهيءَ کان، اسان جو اُهو هاڻيءَ
 لتاڙي اُٿت ماري وڌو. هن ماجرا جي جڏهن اسان
 کي خبر وئي، ته جڏهن اسان هاڻيءَ پٺيان ڪاهي
 پيا-سين ۽ انصاف ڪهڙو-سين. پر انصاف نه انصاف
 جي ماڳ، موڪلائي سرڪاري ڪامورن جي ٿٽ لٽ
 منهنون. الهيءَ تي آءُ پاڻ جهلي نه سگهيس، سو

وای کهن وین وراهر، ۴ حاکم کی پیا به چار حوت
پتی حکمیر، اس، پره چی اسان سان وین وراهر،
انچر کھڙو بیان کرابون، اسانچو سارو مال ملڪهت
۵ تہڙ ٺاڙي حاکم جي حکم سان ضبط ڪيا ويا
۶ پيا اسانکی شهر لیکالی ڏلی وڻی.

انہن چئی، وپجاري درد جي ماريل ٻڌڙي ساڻي
لي ڪري پيئي ۴ ڏندڻ پڻجي ويس.
هي رونداد ڏسي، جھانگیر کی ڏاڍو ارمان
پهترو، رڙ ڪري چيائين، ”آهي اهو ڪير جو اسان
جي ملڪ ۾ اهڙا الذیر ٿو وهائي؟ آءُ خدا کی حاضر
ناظر ڄاڻي ٿو چوان ته هندن ستايلن کی پوري داد
ملا کان اڳ آءُ سک ٿي له - مهندس.“ انهن
پڪاري، منهيءَ تي اشارو ڪيائين ته سگهو هنن
مسکينن کی اول شاهي خزالي مان ڏه اشرفيون
آڻي ڏي ۴ پره ڪاغذ قلم کڻي اچ ته الهیءَ آڏو لکي
حاکم کی سبق سکايون.

منهي ’جي حضور‘ چئي اٿي ڪڙو ٿيو ۴ فرمان
موجب ڏه اشرفيون آڻي پهر مرد جي اڳيان رکيائين.
پر پهر مرد نه اشرفين کی هٿ به نه لائي، جي
اسانکی داد گهرجي نه پئسا. آخر وڏي زور بعد

مس مس اشرفیون بہت لان کافی، مٹی لی (کی،
کٹی، گندہ، ہڈاٹن۔ پرہ نہ مٹی علم ہفہ، کافی،
شاہی فرمان لکڑ لاہ بادشاہ کی وجہ ہو۔

جهانگير فرمايس ته هاڻ لک ته ” بنگالي جي
حڪم سيف الله کي سڏائي ڏجي ته سندس ڪڏهن
ڪولون جي اسان کي پوري پرورڻ پئجي وڃي آهي.
هن تارو هڪ مسڪين ٻڌي ۽ ٻيڙي جو ڪوڏن
جهڙو ڪاٺيو پٽ لاهي هائي هتان لتاڙائي ماري
وڌو آهي. انصاف ووه ته اهڙي ڪنڀار جو بدلو
کيس هڪدم ملڻ گهرجي ۽ پر هن دفع اسين سندس
خطا تي غور ڪري ٿا ڪريون. باقي کيس حڪم ٿا
ڪريون ته پهلوان کي سخت ٽٽا ڏئي ۽ هنن
آڏينهن کي سندن جاء ۽ پني موٽائي ڏئي ۽ انهن
لقصائن عيوض کين هڪ وڏي رقم پوري ڏئي. جي
هيءُ اسانجو فرمان هڪدم بچاءُ نه آندو ويو، ته اوه
سندس حياتيءَ جو غم نه آهي.“

الهيءَ وقتي ئي جهانگير مهر ڪري، ٻيڙيءَ
کي هٿ ۾ ڏٺو ۽ چيائينس ته: ”هيءَ وڃي پنهن
جي حاڪم اڳيان پيش ڪريو، اُميد آهي ته اوهان جا
دو دُ ڄلد دور ٿيندا.“

زال مژس الهی، لی البت سوها لیا، ۽ وري
مزلون ماربندا، اچی بودوان ر اوتار، ۽ شاهی فرمان
سوف الله جی خدمت ر آلی حاضر کیمائون.

سیف الله هی فرمان پڑھی، لھی لود لی دیو، ۽
ان کی پورا پورا ککری کٹی بت لی اچلا پائین.
وتو حکم کد پائین نہ ”هنن باغین کی پکڑی،
لظربند رکوع ۽ جیسین پندھی خطا ل۔ مچین ۽
منہجو فیصلو قبول نہ کن، لیسین پل نہ قید ر
پا کنا لین.“

بس، وچان لاء نہ دہل دھی ویا۔ هک اولداهیء
کولیء ر وچی ہدیانون۔ روز صبح جو هک داروغو
اچل ویدو ہون نہ ”جا، اچان نہ حاکم جو حکم
اوالکی قبول نہ آھی؟“ کیتون نہ ہون لائین نہ
وچان آٹ مچل کان الکار پئی کھو، پر لیم
نانا کدی کدی ۽ عذاب مھی سوی، لاچار
کلی ہار کیمائون۔ نڈھین مس مس لی جیدڑی
آزاد لین۔ بند بھالی مان جتی، رڑھی رڑھی وچی
هک وسیء پیرا لیا، جتی گولاٹن معن دیا آلی،
نکر پور اچی کارائین۔ جڈھن البت بت ر وریا
۽ هلل چلچ جھڑا لیا، نہ اھا وسی جڈی وري

آگري ڏي روانا ٿيا. ٲوڊي گهٽي ڏينهن چارن وڃي
 سٺ الله کي خبر ڏني ۽ پر هو هاڻي اڪڙو
 کان پري هو. سٺ الله کي سڏهي آيو ته اهو وري
 ٲو مڙو وڃي ۽ سو آگري ۾ ڪن دوستن کي لکي
 موڪليائين ته ”خبر ڏيو، مٿان هي صيف وري نه
 ڪو ظلم ڪن.“

ڏال مڙس نه پنڌ کي پڙهندا، اچي آگري کان اڪتا
 پر ڇا ڏسن ته گهندڻن واري زنجير تي سهاهي پيا
 پورو ڏين. ويچارون هون ته نه وڃون، ڇهه نه وڃون.
 هر روز صبح ڪالوئي شام تاءِ محلات جي چوڌاري پيا
 لامارا ڏيندا هئا پر محل نه ٿين جو زنجير جي اوڏو وڃي
 ڪهن. جي بادشاهه شڪار تي نڪرندو هو، ته هي نه
 سندس پويان لڳندا هئا ۽ جي وري شهر مان گذر
 ڪندو هو، ته هي نه هڪ نه ڇڏيندا هئس. بس ويچارن
 کي ائين ڪندي مهين جا مهينا لنگهي ويا، پر مراد
 حاصل ٿي نه ٿي. نيٺ هڪ ڏينهن جيئن بادشاهه
 بهڙيءَ ۾ چڙهي ۽ جمنالديءَ تي شمل شڪار پئي ڪيا،
 تنهن پر مرد پاڻيءَ ۾ ٽوڙ ڏيئي، بهڙيءَ جو ڳرو جهلي،
 وڏي دانهن ڪئي ته ”شاهن جا شاهه! انصاف! اي
 شاهن جا شاهه! انصاف!“ هيءُ فرياد ٻڌي، جهانگير

اڀرڻ ۾ پئجي ويو. جان لاهاري نه هڪ ٻيو مرد ٻيڙيءَ
جي پاسي ۾ ٻيو اڙڙي ۽ اڙڙي. هڪدم حڪم ڏنائين
نه ٻوڙهيءَ کي پاڻيءَ مان ڪڍي، ٻيڙيءَ ۾ چاڙهيڙو.
انهن ڪهڙو وڏو. پوءِ نه ٻوڙهيءَ کي چڱيءَ طرح سڃاڻاءِ،
۽ کائڻس حال جي حقيقت پڇيائين. احوال ٻڌي،
ڏاڍو غم ٿيس. ۽ سيف الله تي ڏاڍا چوه چنڊ پائين.
ٻيو مرد ۽ سندس زال کي لاکڙڪو ڪري، سيف الله
ڏي قاصد روانو ڪيائين ته ”دروار ۾ هڪدم اچي
حاضر ٿي.“

سيف الله کي نه خواب ۾ به ڪو نه ٿي سمجهيو نه
سندس لاءِ ڪا مصيبت نه ٿي آئي آهي، سو شاهي
فرمان جي اهم طلب ٻيروي ڪيائين، ۽ لشڪر سان
ڪري. اچي جمنا آڏيءَ جي ٻئي ڪپ تي خيما
ڪرڙيائين. سندس وارد ٿيڻ جي خبر وڃي بادشاهه جي ڪن
ٻهتي. انهيءَ ئي ڏينهن جهانگير حڪم ڪيو ته ”منهنجو
هڪ مسٽ هائي صبح جو سڀو ٿيڻ رهي.“

ٻيڙي ۽ ٻيڙيءَ کي ٻيٺا امر ڪيائين ته ”سڀاڻي
اچي درٻار ۾ حاضر ٿيو.“ مگر جو زال مڙس کي
کي هائيءَ تي سوار ڪري، سائڻ گڏجي جمنا لڏي
لنگهي پار ٿيو. سيف الله اڃان ننڊ جي خمار ۾ ئي

هيو. جهانگور حڪم ڪيو ته ”ڪيس چؤڪيو ٻڌي،
هائيءَ جي اڳيان آئي ٿي ٿي ڪرايو. اک چپ ۾
انهن تي ڪيو وارو. ٻيو ته هائيءَ هٿي سيف الله کي
چهي جهڙائي، جهڙون جهڙون ڪري ڇڏيو. پنهنجي
جهولي دوست جو اهڙو درد ٻيو موت ٿي،
جهانگور جي دل پوڄي آئي ۽ حڪم ڪيائين ته
”ڪيس وڌي مان ۽ طومان سان لهي دٻن ڪرايو
۽ ساري ڪچهري ٻيو ۽ مهيا مالم ۾ وهي.“
الهيءَ ڏينهن هٿن ۾ درٻار ۾ ظاهر ڪيا ته
”لو ٿي سيف الله مولڪي ڏاڍو پيارو هو، پر ته ۽
انصاف هن کان وڌيڪ پيارو لڳو. ڇا به ٿي پوي،
ته به بادشاهه کي ضرور پوري عدالت ڪرڻ گهرجي،
۽ سندس سلطنت ۾ هر ڪنهن انسان کي خواه
غريب هجي خواه غني، پنهنجا پورا پورا حق ٻله
پوڻ گهرجن.“

(۱۳)

اهر مسند ای رهځ کان اکې، جهانگير پاليون
 ای نه سالي سلاه په ستي سل نعمتون - مایل
 آځن او اچن نعمت ای پورې کين جهانگير، نه
 پوره بس نه اهر سندس خام خيال هو، چوله جيذا
 اب نهځا لوځا، تاجپوشي، کان اکې نه البيلو لي،
 شتي نعمت مه ماڻيائين. هار نه قسمين قسمين جوابدارين
 وسوځي وړانس. کيس امت لي خالي چنچي ډکچي
 کور وهڅو هو، اکي ستي ډک ډک ويک واريون
 سهرورون عالم کړليون هيس. اول نه کيس ملکه
 م صلح سلامت وکړي هئي. کيترن لي پوره يادوان رئيس
 نه يوان باغي لي، تر لت مچائي ډلي هئي، رعيت
 په بلوي ستي نه پتي څوځي. پيا نه نهو، پر خود
 سندس جان جگر شهزادي خسرو نه فتني، فساد
 جا دليل نه دوزاها. سو انهن مڙني کي ستمين
 پور لي آلي، ان مچائي هيس.

انهن مشکلاتن کي منهن ډيځا لاء جهانگير نه
 برس ماڼور هو. نوري لي عرصي په باغين کي ماري

مات ڪيائ. نه فقط ايترو، پر پٽس جا هيڏي ساري
سلطنت ترها ڪئي هئي، نهن پر امن امان ۽ عدل
انصاف جو ذراڪو وڃائي ڇڏيائين. پنهنجي نفس
سان پڻ خوب جنگيون جوڻيندو پئي آيو، ۽ هوائن
جو حرص هوا ۾ غلطان هوندو هو، سو هاڻ سڌري صالح
ٿي پيو.

مهراڻسا جي پرڻجي وڃڻ کي ۲ ٽي سال ٿي ويا
هئا، مگر جهانگير جو ان لاءِ اڃان به ڏيڻ پئي
ڏکيو، ۽ سندس دل ۾ محبت جو هجڻ متولي پيو
هو. رالين جون رالين پنهنجي مهلتا جي منهن ڏيڻ
لاءِ انتظار ۽ بيقراريءَ ۾ پيو ڪاٽيندو هو. ڪڏهن
نه کيس اکين اڳيان اوڏو سمجهي، مٿس بيوفائيءَ جا
الزام مڙهيندو هو، ۽ ڪڏهن نه سندس منو الو
لڪاري، کيس وصل لاءِ وڌ لاپ ڪندو هو.

مهراڻسا جي مڙ ۾ هي مغرور مغل شهنشاه پنه
جي لمر وشمي لوشڪن ۽ اکين تي لپندي اعڙا عذاب
پيو سهندو هو، جهڙا ٿيندي هون ۽ ات ۾. سندس دل
دائما آدمي پئي کاڌا ۽ مهراڻسا کي جهڪو پنهنجي
پٽائي ڪري باقي حماليءَ جا ڏيندڙا سندس خدمت
۾ گولو ٿي گذاريان. مهراڻسا جي مليءَ لاءِ جو پري

کان پڙلاءِ اڃان به سندس ڪنهن تي پئي پيو ۽ ڏهندي
 من موچي مورت اڃان به سندس دل تي اڪريل
 هئي. وڏائي وس هلائين ٿا. ڪنهن اهي خيال چيف
 ٿان لاهي، عشق جي بند مان پاڻ آڇو ڪريان، پر
 ڪجهه نه ورتس. نيٺ لاچار ٿي، سئون سئون لڳو
 به علي قلي بيگ کي هڙڪائي، يا دڙڪا ٿاڻ ڏيئي،
 کائڻس مهورالنسا کي سڀني ڏياري، پنهنجي من جي
 مراد حاصل ڪريان. سو بهائي ڪهاڻي علي قلي بيگ
 کي پاڻ وقت گهرائي ورتائين. اول به سندس وڏي
 آڇيان ڪيائين. پوءِ ساڻس اواراون لهواراون ڳالههون
 ڪرڻ لڳو. فتح وقت بعد کيس چيائون ته ”هاري مولائي
 هڪ آهي ته تون به هن جهان ۾ ئي جنم جا مڙا
 پيو ماڻيندو هوندان. ننڍپڻ جي ڳالهه اڃان مولڪان
 نه وري وڻي آهي ته ڪنهن مون هڪ دفعي تنهن
 جي گهر واريءَ کي ڏٺو. سندس سولهن، سمجهه ۽
 سوڀا انوقت منهنجيءَ دل تي واھ جو اثر وڌو.“
 علي قلي بيگ جواب ڏنو ته ”هائو سائين! ايشڪ
 هن بندي کي الله تعالى نوازيو آهي. هو به منهنجي
 اکين جو ٺار ۽ ڳچيءَ جو هار آهي. آءُ خدا جا ڏاڍا
 شڪر ادا ٿو ڪريان جو منهنجيءَ غريبائيءَ اولداھيءَ

مڙهيءَ کي هندي چمڪندڙ چوري سان چمڪايو اٿس.“
هي لفظ ٻڌي، جهانگير کي جان کان چوس آيو،
سو کيس چيائين ته ”البت چند وانگر فقط دورانهينءَ
کان نولي چمڪي ٿي؛ باقي هيٺ لهي اچڻ کان نه،
مان پائينٿو، نه اڃان اوڪان عار ڪندي هوندي.“
علي قلي بيگ جواب ڏنو ته ”سائين! گناه معاف،
پر مون به هٿس ۾، ساه ٻڌا ڪري ٻڌيو آهي، ۽
هوءَ به موان سان اهڙي ئي سڃي آهي.“

جهانگير پاڻ وڌيڪ جهلي نه سگهيو، سو زور
مان هڪل ڪري چيائينس ته ”اڙي! آهين اُن ڪير؟
سمجهين ڇاڻو؟ مهربالنسا تو جهڙي جي دام ۾ ڦاسجڻ
واري نه آهي؟“

علي قلي بيگ به البت غصي ٿي ورايو ته ”هاڻو،
قبلا! پر منهنجي صحبت جي لاءِ هندي به دل ۾
والڪي رچائي، نور ڪوي وڌي آهي؛ ۽ اسن ٻئي
هال اڪچر آهيون.“

جهانگير گھٽ پائي چيو ته ”بيوقوف! هوش رک.
خبر اٿئي ته ڪو وقت هو جو مهربالنسا ۽ مان
هڪ ٻئي تي ليلي مجنون وانگي هواسين.“
علي قلي بيگ به الغرضائيءَ سان جواب ڏنو ته

”مورکي نه ڪا خبر ناهي. هوءَ هميشه منهنجي
 ڪاڄ ٻڌي زال آهي، ۽ ڪڏهن به ٻئي بشر کي
 ملامت ناهي جو کيس مولڪان جدا ڪري سگهي.“
 جهانگير چٽ ٻڌي چيس ته ”يار! ڪي سمجهه.
 هوءَ ۽ آءٌ هڪ ٻئي جي عشق ۾ اڙيل آهيون، سو
 منهنجي صلاح ائيني نه ڪري کيس طلاق ڏي.“
 علي قلي بيگ هي حرف ٻڌي، ڪاوڙ ۾ ٻي
 لعل ٿي ويو ۽ شوخيءَ سان چيائين ته ”جهڙو سر
 سلامت آهي، تيسين آءٌ هن کي ڇڏڻ وارو نه آهيان.“
 جهانگير وري به منجهائين ۽ چيائينس ته ”نڏهن،
 تون اڃان بهرالنسا تان هڪ ڪٽڻ لاءِ تيار نه آهين؟
 بالي آءٌ اوکي ٻڌايائين ته جيڪڏهن تون منهنجو چيو
 مڃيندين، ته آءٌ ڏاڍو خوش ٿيندس.“
 علي قلي بيگ جواب ڏنو ته ”ائين نه ڪڏهن
 به نه ٿيندو.“

تنهنجي جهانگير چيس ته ”جي آءٌ اوکي اهڙو
 حڪم ڪريان، ته به انڪار ڪيندين؟ تورو خيال
 ڪري، جواب ڏي.“

علي قلي بيگ وراڻي ڏني ته ”اها خيال ڪرڻ
 جي ڳالهه ئي ڪانهي. جي حضور جن انهيءَ ڳالهه تي

هونڊ ڏيڻو ڏنا آهي. نه روءِ آڻ نه معنيٰ مارائي ٿا.
 سراءِ نه رهندس. مولڪي به پنهنجي اک کي نه
 لائڻي آهي. جيڪڏهن اڄ سائين جن کانسواءِ ڪو
 ٻيو اهڙي مثال ڪري ها، ته پاڻي بهي ڪل پوئس ها.
 ائين چئي، اُتي ڪڙو ٿيو. ۽ سڌو گهر ڏي روانو ٿيو.
 جهانگير کي علي قلي بيگ جي اهڙيءَ روش
 تي ڏاڍو صدمو پهتو، سو آرام تي نه اچيس. هتان
 اُتي پيو هڪ وهي. عشق جي اند ۾ ڇا جو ڇا پئي
 بگهه. نيٺ دل ۾ هڪو بهر پڄاڀاءُ نه ”مهراڻسا
 کي ڪئن به هڪ ۾ آڻيندس. مولڪي خاطري آهي
 نه هن جي اڃان به مون سان لڻ لڳل آهي، سو
 آخر ٿيندي به منهنجي. هن هٺيلي ايراني - چاهيءَ
 کي هن بهرحال جي بدلي ۾ ضرور سر ڏيڻو
 ڀوندو. مهراڻسا ڪنهن به صورت ۾ منهنجي ٻڌڻ
 ۾ نه ٻڌي هوندي. لائق ئي منهنجي آهي، سو ضرور
 منهنجي پٽائي ٿي. ٿڪ هجي ههڙي نصرت
 کي جنهن مولڪي همٿو وقت کائڻس غافل رکيو آهي.“
 اهڙا خيال پڄائي پڄائي، ٿاڙي وڃايائين، جنهن
 لي سندس يار غار وزير لڏير احمد هڪ ادب جا
 ٻڌي، اچي اڳيان ايلس ۽ چيائين ته ”حضور اعليٰ

هو ڪهڙو فرمان آهي؟

جهانگير: ”يارا پاڻ ملهائڻ جو هاتو ڇڏ، ۽ ڪم ڪر. اتي ڪم ڪش. جي ڪشالا ساڻ اچي نه آئي به لهنديجا ٿورا عمر پوءِ وساريندس.“
 اڏير احمد: ”قبلا! هي غلام حاضر آهي. جو به فرمان ڪندا، ته وس آهر ڪن گهٽائيندس، ۽ جيئن اچي سرانجامي نه ڪندس، تيئن ئي لڏي آرام به هرام ٿي.“

جهانگير: ”موليٰ خطري آهي نه. اٺون ڪا ڪوتاهي نه ڪندين. هاتو خيال ڏيئي ٻڌ. ڪم ٺاهي ڪن ۽ جوکائڻو اٿيئي، ڏاڍي سهول گهرجي. خبر نه هونديءَ ته آءٌ مهربانسا ئي مفتون هوس، مگر ان وقت بخت پوري نه ڪئي، جنهنڪري هوءَ منهن جي هٿن مان نڪري ويئي. اهو به معلوم اٿيئي ته هاتو هوءَ علي قلي بيگ جي گهر ۾ آهي. ههٽرا ڏينهن نه پئي سندس صحبت لاءِ ساهه سڪايم، پر هاتو وڌيڪ هاتو پلي ٿيو سگهان. اجهو لهندي اچڻ کان اڳ، علي قلي بيگ کي گهرائي، ڪهڙو سهڻو مهرالنسا کي ڪٿي طلاق ڏي، پر هن نالائي ائين ڪرڻ کان به انڪار ڪيو.“

ابو احمد: ” ڇا؟ علي قلي ۽ اڪار؟ حضور اعليٰ
موجود جو هوند زمين آسمان زير زير ڪري ڇڏي،
انهن کان به نه ڏٺو؟ وڏو هڪ لفظ جي دير آهي،
هڪ سروي نه پورو ٿيو پيو آهي.“

جھنگر: ” سچ ائين آهي، پر دل ڏسي ڇوهر
انهن جو حڪومت جي شروعات ۾ ئي رعيست ڪي
ڏٺا ڇوڪر ڪرڻان. پر حالتون اهڙيون ٿيڻ لڳيون آهن.
جو لامار ائين ڪرڻو پوندو. نادان علي قلي پاڻي هي
ٿو پنهنجي پير تي ڪهاڙو هڻي. بوجهه ڏسي پوئس
انهن ٻنهي ۽ ساريءَ زندگيءَ جي
آسريءَ جو مدار آهي، انهن ۾ ٿو موڪلي آڏو پوي.
جيتوڻيڪ هن منهنجي اوڪري ايمانداريءَ ۽ وفاداريءَ
سن ڏسي آهي، نه به اڃا ها اهڙي اڏنگي هلي
هايو آهي، تنهنڪري ضرور کيس پڇتائڻو پوندو. سندس
موت نشان وري مون لاءِ چارو نه ڪونهي. هاڻ
نه هن کي ائين ختم ڪري ڇڏ، جو ڪنهن کي
گم ٿي نه پوي.“

ابو احمد: ” قبلًا! ڏاڍا ڪريو. اهو ڪم ڇڻا!
ٿيو پيو آهي. اهڙي نه اٽڪل ويڙها ٿيندس، جو
سندس ملاڪن کي به پتو نه پوندو. اوچتو ئي اوچتو

ڪنهن مسٽ هائيءَ جي اڀون هيٺون اهڙيءَ ڪيڏ
 مان لٽرائي ماري وجهجيس، جو هرڪو انهن پاڻهن
 ۾ اتفاق سان فوت ٿي وڃي.

جهانگير: ”يار! واھ جي دھڙ ڏئي اٿئي. بيمڪ
 مڃرايون لهڻيءَ.“

نذير احمد اهڙي ڊگھو سلام پري، چيو ته ”حضور جو
 اقبال زياده هجي. منهنجي نه هميشه اها آرزو رهي
 آهي ته سائين جن جي خدمت ۾ دم ڏيان. ويندڙ ئي
 شرط وڃي ته اوهان جي ڪم کي لڳان.“

انهن چئي، ٻاهر نڪتو. دروازن وٽان معلم ٿيس
 ته علي قلي بيگ کي ٿورو وقت اهو جو مھلت جي
 وڏي دروازي مان نڪري، ڏاڍيءَ اڙ ٽڪڙ ۾،
 بالڪيءَ تي سوار ٿي، پنهنجيءَ جاءِ ڏي روانو ٿيو.
 نذير احمد به هڪ مسٽ هائي سڀرائي، ان ئي ئي
 ويندڙ علي قلي بيگ وارو رستو وٺي، هنجي ڪڍيو.
 علي قلي بيگ جا بالڪي بردار سوڙهن گھڙين
 مان، آهسته آهسته رڙهندا پئي ويا. علي قلي بيگ
 نه پنهنجن ئي غيالن ۾ پڙو پيو هو. مٿس جهڪي
 ويو واپس هو انهن تي غور پئي ڪيو. آخر دل ۾
 اهو پڪو ٺهراءُ ڪري ڇڏيائين ته مال ملڪيت ڏن

دوانس -و سميت قربان ڪندس، مگر مهورالنسا کي
 بهنهي جيئري جهانگير جي حوالي هرگز نه ڪندس.
 ڏاڍو جوڌو جوان هو. خوف جو دل ۾ ڏٺو به
 ڪونه هوس. ٻيو راهيءَ وچان وڌيون پئي موڙ هائين،
 ۽ جهانگير نه آخر ۾ به نه هوس.

جن سندس ٻالڪي هڪ سوڙهيءَ گهٽيءَ مان
 پئي لنگهي، تن هڪ سٺ هائيءَ جي ڳوري ۽
 ٽڪڙي قدم جو آواز سندس ڪن آي هو. هن اها
 هڪ رواجي ڳالھ ڪري سمجهي، ۽ نه گهڻن مان
 هائي سدائين ٻيا ايندا ويندا هئا. پر اوچترئي ٻالڪي بردار
 ٻالڪيءَ کي ڦٽو ڪري آئي پڻا. انهيءَ ئي علي قلي بيگ
 منهن ٻاهر ڪڍي نظر ڊوڙائي. جان ڏسي نه هڪ
 سٺ هائي مٿس ڪاهيندو پيو اچي. گهڙي اڌ جي
 اوسي ٿا، نه پرزا پرزا ٿيو پيو هجي ها، پر همت
 حوالي، هڪدم ٻالڪيءَ مان ٽپ ڏيئي ٻاهر ٿيو.
 ڪن ۾ ٻالڪي نه هائيءَ جي ڀرون ۾ اچي پرزا پرزا
 ٿي وئي، ڇڻا، ڪو دفتريءَ جو ٽڪر هو. هائيءَ
 هاڻ مٿس هلاڻ ڪئي، علي قلي بيگ به. منهن نه
 موڙيو، سينو ساڄي سامهون ٿي پيو. ڪڍند پئي ٿرڻ
 وئي جو سونڊ ڌاري هٿيائينس، سو حال نه هائي به

هـ. ٻڌڻي ٿيو. پر ارار ۾ ڪهاڙ وٺڻا ڪري هڪ ڀيري
 سونو سان ٻڌو ڪم ٿيڻ. علي ڦٽي بيگ ۾ هڪ
 هر شهر جو، سو نڪا ڪيائين هر نڪا ٺهڻ وٺي جو
 مٿي ۾ ڀالو ٻوڪيائينس، سو رت ڍالا ڪري ويهڻ
 ڀڳو ۽ هاڻي شڪست کائي اٿي ڀڳو. پوءِ علي ڦٽي بيگ
 پنهنجي ارار اڳهي صفا ڪري، ڪپ ۾ وڌي، ۽ اهڙو
 پير واهي ۽ سان گهر ڏي وڃندو رهيو، جو ڀڳو ٺهڻ ڪي
 به ڪنهن ٿيو هوس.

جڏهن گهر پهتو، تڏهن مهرانسا سندس خون
 آلود ڪپڙا ڏسي ڏاڍي انتظار وڃان واکو ڪري
 چيو ته ”خير نه آهي؟ هيءُ رت ڇا جو آهي؟ مهرانسا
 ڪري ساري حقيقت ٻڌايو.“

علي ڦٽي بيگ: پياري! ڪي به ڪيڏهن. رڳو
 هڪ مست هاڻي اچي پسيان پيو، پر مون به ڪم
 هٿائي پوئتي ڪيو.“

مهرانسا: ”ڏاڏي، ڇا اڏا اڏا ڪرڻا! آه
 سڀئي ڏيک لهرائي، اها ٻي سر ٿان ڪڍڻ ٿي.
 خدا نل اڏا ڪي وڌي ڪيائين ڏاڏي.“

علي ڦٽي بيگ الٻس ڏکويل آواز سان چيو ته
 ”خدا خواهه ڪي اڏا ڪري وڃان ها ته توکي ڪو

هوج ڪونه پئي ها.

مهراڻسا: ”خدا خير ڪري! هي ڇا ٿا چئو؟
اوهان کي مون منجهان وٺج رهيو هجي نه پلاني ڪري
جلد ٻڌايو ته معافي وٺي اوهان کي آرامي ڪريان.“
علي قلي بيگ: البت هڏي سان چيو ته ”تو کي
منهنجي اندر جي ڪهڙي خبر؟ جي دل کولي ڏيکاريان؟
نه پوءِ جيڪر ڪل پوئتي نه ڪهڙي نه ڏکويل آهي.
اجهو هيئن ئي جهان کي وٺان ٿيو تو اڃان. اڃان منهنجي
پڇاڻ نه ڇڏي اٿس. چو به ته مهراڻسا کي طلاق
ڏيئي، ڪٿي منهنجي حوالي ڪرينس. پانڊجي ته ائين
ٿو ته تون به انهيءَ ۾ خوش آهين.“

اهي اکر ٻڌي، مهراڻسا جو منهن ئي سنڀارجي
ويو. ۽ چوڻ لڳي ته ”ڇڏو ڇا ٿا؟ خير ڪانهيو ته
ڪنهن زماني آءٌ شهزادي کي پيار ڪندي هيس.
منهن جا مهڻا سندس لاءِ پيڙهيءَ ۾ گذاريون. هڪ هڪ
ڏينهن منهنجي لاءِ ورهيه ٿي ٿي لنگهيو. آخر هن ته
منهنجو قدر نه سڃاڻو، ۽ لکي ڪي پنهنجا اول پاڙيا.
اهو به سد سماءُ نه رکيائون ته مون سان چالي گذريو.
توهان پنهنجا وڏ ڪري، منهنجا عيب ڏي ڪي، مون
تان پنهنجا هٿ نه لٽا. آءٌ وراڻهين اوهانجي اهڙي

.. برداريء هي لائق نه هيس. هان نه ٻڌي ڇڏيو
انءِ سو مرڻ گهڙي ۽ تاءِ اوهالجي ٻڌي ٻانهي تي رهڻ
منهنجو مرڪ آهي.“

علي قلي بيگ زال کي پاڪو ۾ وٺي ڇڏيو ته
”بيماري! اڄ او مولڪي عيڻ نه لڳون جيارو آهي. ۽
انهيءَ جو اجر توکي خدا ڏيندو! انشاء الله! اسين
هرگز جدا نه ٿينداسون. آءٌ نه ڀانياتو ته جهانگير کي
هر وڃو توکي هڪ آڻڻ جو ڪو اهڙو خيال نه آهي،
منهنجي سمجهه ۾ نه ائين ٿو اچي ته اهو فقط هڪ
شاهڙو پُور آهي. ساطيف جي واڳن وٺڻ بعد، هو
گهڻو سڌريل آهي، ۽ عدل ۽ انصاف جي راه تي
وس آهر هلندو پيو اچي.“

مهراڻسا: ”گهڻو خوف خطرو نه ڪونه ٿو
ڏسجي، پر نه به سنڀال رکجو، مٿان دشمن تي بهي،
۽ اوهالجي حيايءَ کي جوکي ۾ وجهي. آهي ڏاڍو
خار بار، اوهان جو سندس امر کي آڏو آيا آهيو،
سو مٿان بدلي وٺڻ بدران نه رهي.“

علي قلي بيگ: ”انهنجو پيارڻي منهنجو حامي
همراه آهي. سوين ماڻهو مڙي اچن، نه به آءٌ ڏندين
ڏاند آهيان. مجال نه اٿن جو منهنجو وار ونگو ڪري سگهن.“

هي همت ڀريا حرف ٻڌي، مهرانسا پيار کي ڳر
لائي چيو ته ”بيشڪ! کلي کلائي ميدان تي ڪو به
دشمن توهانجي سامهون بيهي نه سگهندو. مولڪي ڏڳو
اهو ٻپ آهي ته خدا نخواستو اوهان سان ڪو ٻوڙ
نه ٿئي.“

علي قلي بيگ: ”پياري! ٻپ نه ڪر. يقين
اٿس ته ڳجهي منصوبا مولڪي ڪو به نقصان رسائي نه
سگهندا. اميد نه ڪار حرفت موتي اڀري نه سگهندي.
اهو دشمن جو منهن سامهون ٿيو اچي سگهي، تنهن
جو ويچار ڪرڻ ئي اجايو آهي.“

مهرانسا: ”شل خدا پنهنجي پاڇه ڪندو، ۽
اوهانڪي هٿ ٽپي رکندو! اهوئي ئي آجهن جو آجهو
۽ لبلن جو لکهيان آهي.“

هنن ٻاڳر هيئن حال احوال پڇي اوريا ته هوڏانهن
وري جهانگير چوڌاري جهانيون پڇي پالئون ته ڪيڏانهن
نذر احمد سگهو اچي، پنهنجي فتح جي خوشخبري
سڻائي. جيئن پڇي واپس پڇي، تنهن پڇي وڌاڪ پوڄاڻ
ٿيو. نيٺ هڪ خدمتگار نذر احمد جي گهر ڏي
دوانو ڪيائين ته خبر وٺي اچ ته ڪهڙو حال آهي.
نذر احمد ملول ٿيو، گهر ۾ ليٽيو پيو هو، سو خدمتگار

جي سڏ لي، سڏو ساڻس گڏجي بادشاه جي خدمت
۾ حاضر ٿيو. جهانگير کيس پري کان ڏسڻ شرط
پڪاري چيو ته، ”سوڄهڻي ٿو ته ٺهڻ جا سڃا
سڃايا نه ٿيا.“

اڏير احمد: ”قبلا! دل نه ٿئي گهر پوءِ اوهان
جي ڪم پوري ڪرڻ بنان اوهانجي حضور ۾ اچي
حاضر ٿيان. پر جڏهين سائين جن جو ماڻهو اچي
لکيو، اڏهن لاچار هليو آهس.“

جهانگير: ”مهراڻا جي مڙڙائي بنان مولڪي
ڪا مسروري نه آهي. ايئن ٺٺو ڇڏي ڏاڍي آهي.
سگهو ڪم راس ڪر، ته ڪا روح کي راحت رسي.“
اڏير احمد: ”سائين منهن جا! هن حڪم جي
بندي کي به ٺٺو پاڻي حرام آهي. اوهان جي ڪم
جي ڪوشش نه هتان وڃڻ ويل شروع ڪيم. هڪ
مسس هائيءَ کي چونگ ڏيئي، کڻي علي علي بيگ
لي پڇيم، پوءِ هن خبيث الز ڪري، سونڊ ڌاري
اهڙا نه ڪاري ڏي وڃايس، جو هو چوڪي اُٿي پڳو.“
جهانگير: ”شاباس! اهو ڪم انهن ئي ٿيندو.
هنم نه هارج. مولڪي يقين آهي ته سگهوئي لون
سويارو ٿيندين.“

نذير احمد: ”جئندا عبلا! اوهاڻي بهت باوري
 ڪئي، ته دشمن هر ڪر داوري ڪري ا. سگهندو.
 آهي ڪهڙي خيس ڳالھ؟ ڳڻتي ڦڪر نه ڪراو.“
 جهانگير: ”پيارا دوست! سالن جي ساندیل
 عشق هاڻ پڙڪو کائي پنپت مچائي ڏاڍو آهي. جيرا
 بڪيون ڄلائي رهيو آهي. بن بيڙين جي وچ ۾ اچي
 ڏاڍو آهيان. مهربانسا کان سواءِ جڻج جهڙا آهي.
 علي قلي بيگ جي مرڻ بعد ان کيس حاصل ڪرڻ مهال
 آهي. دل ٽٽي وڃي ته ڪو علي قلي بيگ کي اهدا
 ٻوڙي. هو هڪ بانڪو بهادر آهي، ۽ منهنجو ٻوڙي.
 مٿس راض آهي. هوڏانهن وري معشوق نه اٿو سھڻائي
 سگهان. ملڪ هجي، اڪھ هجي، پر جي مهربانسا
 نه ملي ته ڇا ٿيو؟ ڇا ڪيو ٿاڻوسي اڪھ کي؟ ڇا
 ڪيو سلطاني سڃي کي؟ مھربانسان آهي مڙسئي
 عين عذاب آهن.“

نذير احمد: ”حضور اعلیٰ کي هاريا ٿو. ٿو ٿو
 نه پوندو. آخر اها ڪم ڀل اندر پورا ڪين ٿيندا
 آهن. مهربانسا بيگم جو ستارو زور ٿو ڏسجي، جو
 لوهان جهڙو شھد شاه مٿس خدا آهي.“
 جهانگير: ”اهي ۽ ۽ ڪهڙو عجب؟ جهڙس حسن

آی ملائڪ ۾ موهجي وڃن، سو آڻ سندس هڪم ۾
مستانو ٿيس ۽ ڪهڙي وڏي ڳالھ ٿي؟ آڻ ۽ پاڻين
۽ سندس نوراني نظر کان پاڪ ۽ پراڻن ۽ ٿين.
خدا ڪري جو سندس جمال جو ستارو موهي سدائين
ڇمڪندو رهي.“

انڊر احمد: ”رڪو رب آهي، هڙي سڻائي ٿيندي.
ڪڏهنڪي آهي مهال جو اوهانجي آرزو رهي سگهي؟“
جهانگير: ”مون ۽ هن لاءِ اهو اهو آهي ۽ مان وڏا
۽ سڀ ڪجهه ۾ آهي، پر اهو آهي ته اهو آهي
رڪو پنهنجي عجب آواز جي آواز ۾ ٻڌي اڏاڻين.“

انڊر احمد: ”حضور، پڇرس ته سڄي دنيا ۽ اهو
هيءَ مان مارجو جنهن تي اهو ڪڏين ٿو، سو آواز
ڪٿان؟ آهي ٽنهن ۾ ياد ڪر، جڏهن ۽ هڙي ۽
کسي ۾ نه هجي ۽ خيس سڀاهگيريءَ لاءِ به پاڻون
ٻڌي کڏيءَ جي حضور مرحوم جا هڪ نصيب نه
ٿين ها، نه اڄ آخر ۾ نه هجن ها.“

جهانگير: ”جڏهن آهي ٽنهن ۾ اهو آهي
ٽنهن ۽ اڄ موهجي ڳالھ ڪس پوري ٿي لڳي.
مهراڻسا کي ۽ ڪڏهن ۽ دستور پاڪ وٽ آڻيندس.
ڪهڙو چوڻو نه، مهراڻسا موهي مشتاق آهي، رات

جي پناه کي ڪهڙو صرفو؟ ٻڌو ته هولدء نه لڪاج
 رات ڪئن نه لئن لعنتن جو مٿس وسڪارو لائي ڏنو
 همٿائون، - وڏو هڙس هاڻ هنجي حب سند يون هامون
 هڻي! ڊڙ ڊولس شادي، وري جي مولتي ڪورايو
 قربان ٿي وڃي.

نذر احمد: ”هائو، سائين! هائو. مون هاڻ ٻڌو
 هو ته مهرانسا بهڪر کي نه ڏينهن جا ڏينهن سندس
 شڪل به ڏيئي وئي. ويڃاريءَ کي وڏيون آسون
 همون نه بس پيش اوهين ڪيس الهيءَ آزار مان ڪڍندا.
 پر اوهانتي جو اوچتو حڪومت جو بار اچي ڪڙڪيو
 سر اوهان به اهڙو وڏا رهيا، جو سندس ڪرڻي
 ڪانه ٿيڙ. تڏهن لاچار ويڃاريءَ منهن منو ڪري،
 علي قلي بيگ سان گذارڻ لڳي. هاڻ به جي پتو
 پوئس ته اوهين مٿس اهڙائي خواهان آهيو، ته هولد
 پڪيءَ وارا پر ڪوي اچي پيش پوي.“

جهانگير: ”انسوس! مولڪي اهڙي ڪڙڪائي
 ڪانه هئي ته ڪو ويڃاريءَ مون لاءِ واجهه پئي وڌا.
 اها خبر به هاڻ پيئي اٿم. الهيءَ سببان پالمان ته
 علي قلي بيگ کي سر بچائڻ جو وري به بڪبارگي
 وجهه ڏيان. جي پوري پير ٿي اچي ويو، ته ڏاڍو

چڱو. مٿس چور جڏا هلائڻ، اهايت ڏکيو ٿو
 لڳير. جي نهن سان چڱي ۽ کالي جو ڪم آڻجي؟
 لون ۽ جي مٺ مھبت ۾ مڃائي آڻيس، ۽ دھرو
 دان ڏيندو سان. پر جي ڪنهن ۽ قول باز ۽ آيو
 ۽ پوءِ اختيار وارو آھين، جئن وڻيئي اولين ڪڇ.
 هاڻ اٿس ۽ سندرو ٻڌي، وڃي ڪم جي سرانجامي ڪر.“
 نذير احمد: ”قبلا! علي قلي بيگ مٺ مھبت
 مان ڇا ڄاڻي؟ ساڻس مٿو مارڻ ئي اجابو آھي.
 نهن هوندي ۽ حضور جو حڪم مولڪي اکين تي
 آھي. وٽون ۽ ڪين گھٽائيندس، پر جي سڌو ۽
 ٿيو، ۽ پاڻيھي ٿيڻو لوڙيندو. هاڻ، خدا حافظ!
 حضور جن اسدي ڪن. انشاءِ الله! ڪئن ۽ ڪري،
 ڪم کي پورو ڪبو.“

(11^c)

شاهي محلات مان ٻاهر ايندي مهل، نديرو احمد
جو منهن خوشيءَ ۾ ڪرڻ لڳو. اهو، اکين
آسمان ۾ ڪوڙي ڪري، ڇڏي ڇڏي،
دليل ٻئي نذر، نذر ڪري ڇڏي ڇڏي،
ڳوليو ٿيندو. ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
مگر شهر دل ۾ ڪري ڇڏي ڇڏي،
ٻئي وڃائين. اهڙو ڪري ڇڏي ڇڏي،
ٻي آفرين ڪري، ٻئي ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
وڃي ٿو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
وڃي ٿو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
سڄي اهر ۾ منڊل ڪري ڇڏي ڇڏي،
حاکم ۾ منهن ۾ ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
مدعي مان مڙجان ماڻهن.

اهڑا بے پچا ٹہندو، اعریدن لالون لنودو،
کھنوں کھوما لتارہندو، اعی = جھو پڑی و ت

[illegible][illegible]

لڏو احمد مڙڪي دربارو نه ”ههڪ! اسان جو
 روز مره جو ڏنڌو اهيڻ جوڳو آهي. پر اڄ ڪا به
 ڳالهه آهي. قصو ڪوتاهه نه جهانگير علي علي بيگ جي
 سهڻيءَ زال تي ملهون ٿي پيو آهي. هوڏانهن وري هو
 هنيو ايراني پنهنجيءَ عورت تان هڪ ٿڌو ڪٽي، سو
 مولڪي حڪم مليو آهي نه ڪنهن به دستور وڃي،
 هن کي ختم ڪري اڄ. آءٌ به سمجهي ويندو آهيان نه
 اوهانجي مدد ڪان سواءِ آءٌ ڪي به ڪري ٿو سگهان.
 اوهان کي مڙسائون انجام ٿو ڏيان نه هن ڪم جي عيوض
 اوهان کي دل گهربا العام وٺي ڏيندس. صلاح آهي نه
 اڄ رات ئي چمڙا پوش پوري، اوچتو هلي علي علي بيگ
 جي مٿان ڪڙڪون ۽ ڪيس قابو ڪري، زورن زوريءَ
 دالاس جو طلاق نامو لکائي وٺولس.“

سڀني چيو ته ”سبحان الله! اهڙي به ڪا به ڳالهه؟
 اڌ رات ٿئي نه سڀ ٿيو آهيون.“

لڏو احمد: ”شاهس! بهلوانو! هاڻ ٿڌي پکڙي
 وڃو. اڌ رات جو چڙڪ وٽ گڏ ٻاسون.“

انهن چئي لڏو احمد گهر ڏي راهي ٿيو.
 اڌ رات جو وڳڙو هو. جهڙانهن نظر ٿيو، نه ڏانهن
 اوندو اندوڪار. نج ٺهلي آسمان تي ٿارن ٿمڪ ٿمڪ

پئي ڪئي. زمين تي صلح سائنس لکي پئي هئي.
 مالهور مردن، پکي پکڻا، جيست هٿيا، مطلب لڙ ساري
 مشغولت دليري ڏڪرائڻ کان وارڻ ٿي، لند جي لشي
 ۾ مڃو هئي. شاعرن لند کي مؤت جي ڀيٽ ڪري ڪونه
 آهي. لند ۾ انسان جو روح بدلي پوري مان اڪري
 ڪئي جو ڪٿي شمل شڪار پيو ڪري. شاه ۽ گدا،
 غريب ۽ غني، حاڪم ۽ محڪوم هڪجهڙا ٿيو پون.
 بالدي پنهنجا بند وساريو ڇڏي. سلطان کان سلطنت
 فراموش ٿيو وڃي، الر ۽ الذهب، غم ۽ وهم دل جي
 ٽرهه ۽ ٿان ميسارجو وڃن.

اجهر اهڙيءَ وال لڏيو احمد ۽ سندس سڀ سنگتي
 اچي چڙاڪ وٽ لڪتا. اولداهيءَ وچان انهن سرندا پئي
 آيا، جو چڻ لڙ ڪي جن پوت آهن. پوءِ لڙ وڙهي
 صلاحون ڪرڻ لڳا. ايتري ۾ سندن چارن اچي خبر چار
 ڏني ته ”پڙ ٻالهر پيو آهي. هان لڙ، مان اڪليو
 مقصد حاصل ٿي پوندو.“ اهيءَ ئي سڀ اٿي ڪڙا ٿيا
 ۽ سڌو علي قلي بيگ جي گهر ڪاهي پيا. ان بعد
 لڏيو احمد هڪ ٿنهن لهڙي جي سڀني وڃائي، جڏهن
 ئي سندس ۾ چار سنگتي جي علي قلي بيگ جي گهر
 ۾ چميا ويٺا هئا، سي اڪري لڙوار ٿيا، ۽ هڪ لڏيڙي

ڪٻل دروازي ٽي هٿ ڪڍيائون. ٻڌو ته سڀيئي ٽوڪو ڪو ڪو
اندر گهڙي پيا. اول ته اندرين ٽوڪو دروازي تي
ٽٽيون وجهي ڇڏيائون، ۽ انهن تي ڇهه ماڻهو پهريدار بهاري
علي قلي بيگ واري ڪمري ڏانهن وڌيا. علي قلي بيگ
در دروازا کوليون، العرعو ٿيو ستو ٻيو هو. هي لٽيرا
آئي بهتڻ شرط، ارادون ڪن مان ڪڍي علي قلي بيگ
کي وڪڙي، ۽ منجهانن عشن جڳن مهرالنسا کي
ڪٽ ڪٽ ڪري، ۽ انهن کي ڪمري ۾ وڌو.

نذير احمد پنهنجي ترار جي نوڪ علي قلي بيگ
هي سڀيئي ڪري، ۽ انهن تي عشن ڪري، ۽ انهن
۾ ٻڪاري جهڙو. ”ڪير آهين؟ ڇا آهين؟“
نذير احمد ورايو ته، ”آهين ته ٻه جهڙائي انسان
آهيون. او وٽ هڪ نهايت نازڪ لپاڙو ڪٽي آيا آهيون.“
علي قلي بيگ جو اڃان اند جي مؤر هو،
انهن ڪر موڙي ڇڏو ته، ”ڇا ڪو لپاڙو؟“

نذير احمد ترار جي نوڪ اليڪ زور سان مٿي
ڇڏو ته، ”آئي اڪ بهت. هي اڃان به مهرالنسا کي طلاق
ڏيئي آيو ٿو ڪري، ۽ ٽن هزارن اشرافن جو ڳوٺرو
منهنجي حوالي ٿيو ڪري، ته ڇاڻ ته جهنم ٽي
رواڻو آهي.“

پري ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان

پري ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان

پري ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان

پري ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان
 به ڪي به ڪونه ٿي، اڳ ۾ ڪي به ڪونه ٿي، سڀني شين مان

ٲي ويا، ڪيٽرا اڌ مٽا ٿيا، باقي زخمي هيا.
 علي قلي بيگ ڪي به گهٽائي زخم وڌيا. لڏير احمد
 وري به هڪواريءَ هڪي سر حملو ڪرڻ لڳو هو، پر
 اڇالڪ دروازو ڪلي هيو ۽ علي قلي بيگ ها ڪيٽرا
 لوڪر ساڻس اچي پهڙو ٿيا.

الهيءَ ئي لڙو پٽر لڏير احمد ۽ سندس زخميل سائي
 ٻچ ٻائي اٿي پڳا ۽ ستم ئي ٿڙي پڪڙي، غائب
 ٿي ويا. علي قلي بيگ جا ماڻهو گهڻوئي ڪي سندن
 پٺيان اچا، پر هندجو پٽو به ڪول هيو.

هوڏانهن وري علي قلي بيگ مهراڻسا ڪي پٺهن
 جي ماڳ ئي نه ڏسي، ڏاڍو پريشان ٿيو ۽ سندس
 ڳولا ٿولها ڪرڻ لڳو. آخر ڪيس گهر ۾ صحيح سلامت
 ڏسي، نهايت سرهو ٿيو. مڙس ڪي جوڪي ۾ ڏسي،
 مهراڻسا جو به ساه قبض ٿي ويو هو، سو هندجو سر
 سلامت ڏسي، ڏاڍي اڪيد مان هڪاري چيائين ته
 ”ڏٺيءَ جا لڪ شڪرالا جو مون مڪين جي صدي
 اوهانڪي لڳن هيائي بخشي اٿس. مون جو اوهانجي
 ڪمري ۾ ڪن لڳن جو لڙ ٻڌو، سو رجي لوڪرن
 ڪي سڃاڳ ڪيم. هاڻ هٿ اسان لاءِ وڌيڪ رهيا
 مهال آهي.“

علي قلي بيگ ڪور واريءَ جا اهڙا قرب پريا حرف
 ٻڌي، گد گد، ٿي ويو ۽ ڪمس ڪرائڙي ٻائي ڇهائين ۽
 ”بياري! اڃ نه اوني مولڪي بچايو آهي. اهي رهن
 مولڪي اهڙو وڪوڙي ويا هوا، جو پاڻ ڇڏائڻ مهڪل
 هو، پر اوچتو اوڪر اچي سهڙيا، ۽ هو هڪدم اٿي پڪا.
 اميد نه وري ويجهو نه ايندا.“

مهراڻسا: ”اوهن نه ڏاڍا دروارو ٿا ڏسجو. هي
 ڪي رواجي چور نه هوا. ڏٺو نه سڀني کي منهن ٿي
 برقعاً پيل هوا. شڪ نه آهي نه ڪنهن زبردست دشمن
 جا ڇاڙڻا هوا.“

علي قلي بيگ: ”منهنجي من لارا! ڪو ڳڻتي
 لڪو نه ڪر. جي دشمن ڏينهن ڏٺي جو مون سان
 سامهون ٿيڻ کان چوڪن ٿا، تن جو ڪهڙو اڏڪو ڪيو.
 ملڙي! ڇڏ انهيءَ بچار کي. اڃ نه هاڻ آرام ڪريون.
 جنهن مالڪ هن ويو ٿا تن اسان کي هڪ ڏيئي رکيو
 آهي، سو اڳتي به ڪين ڇڏيندو.“

جهانگير ٿي مهراڻسا جي ليهن وري لهن سر
 آرا پئي ڪيا، سو سلطنت جي معمولي ڪاروبار کان
 وهلور پئي ويو. شراب جون پڪون پي، پئي پاڻ پراڻا.
 اڃ رات وٽس وڏي مهفل مٽي پئي هئي. مشهور

مير دارا اٺ سال مهانگه ٿي وئي ۽ انهيءَ وقت
 ”اٺي ۽ سو کانئس وڌيڪ ڏاڍا ۽ ٻيا ڪم ٿي
 ٿيڻ لڳا. مڙهن جي پوڙن جي وقت گذران آيو
 ۽ اٺيهي جوڙو بندوبست ڪندس.“

نذر احمد: ”وڏي مهرباني، حضور جن جي هٿن
 جو شال ساري جهان تي جلور پوندو وڃي. جيئن
 علي قلي بيگ کان الهيءَ جو وڻو نه وٺندس، جيئن
 مولڪي ليڙين لڏ ڦرڻ ڄاڻي.“

جهانگير: ”هاڻ ڪا ٻي ريز وڃي اٿيئي؟ آءٌ
 نه هاڻ هڻي وڃي هٽ ڪندس.“

نذر احمد ڪهڙي غور بعد عرض ڪيو ته ”جدا!
 اجهو هيٺو هڪ ڳالھ، دل تي نري آئي اٿم. سڀاڻي
 جو علي قلي بيگ درٻار ۾ ايندو، سو ضرور پاڻمرادو
 الهيءَ حادثي جي حڪايف ڪندو. اوڀر نه سندس
 سر جوڙي، اي ڪيس خوب ساراڻو، انهن ڪوٽ سان
 هو اهڙو نه، ڦوٽ ۾ پوڄي ويندو، جو ڪهڙو به
 جوکائڻو ڪم مٿس وڌي نه ٿو پوي نه واريڻدو. پر نه
 آءٌ نه هڪڙو چتر بڪايل ڇهيو وڃي، اچي لڙائيندو سانس.“
 جهانگير: ”انهن وري ڪئن لڙيندو؟ آءٌ به

لڏيندي پوڙي ٿو اوڙيان، چتر ڇو.“

د ډر احمد: ”آءٌ سندس د لوريءَ لي نډوليمون
 مچائي. ډيندس ء پويءَ مهفل ۾ چوڼدو سانس نه
 ’چوڪي ٻڌائين ٿو سو شايد سيني ۾ ڏنو اٿيئي.
 الهيءَ لي ضرور ڪاوڙيو. پوءِ چوڼدو سانس نه ’بار!
 جي اهڙو پهلوڻ آهي، نه اسانڪي ۾ ڪو الهيءَ
 جو اهڃاڻ ڏيکار. تار ڪٽي، چمتي سان نه وڙهي ڏيکار.“
 جهانگير خوش ٿي چيو ته ”هيءَ نه چڱي رهن
 لڏي اٿيئي. هي انهن ڪرڻ سان مقصد حاصل نه
 ٿيو، نه به واندو نه راه جي ٿيندي. هاڻي اوکي
 موڪل آهي، صبح جو سويلو ٿيار رهجي.“
 مقرر ڪيل وقت تي ٻئي ڏينهن درٻار سمن برج
 واري ڪهاڊي دالان ۾ ڪٿي ويٺي. سامهون جهٽا
 لڏيءَ ۾ گڙ گڙ ٻئي ڪٿي. لڏيءَ ڪناري هڪ ڪليل
 اٻوڻ هو، جتي اڪبر بادشاهه هاڻي ويڙهائيندو هو.
 علي قلي بيگ اڃا البست اوڀر آيو. راتوڪي حادثي
 ڪري ډير سان ڇڪو هو. جيئن جهانگير جو ٿڙي
 اچي سلام پريائين، تيئن هن لڏولي ڪري چيس ته
 ”راف نه ڏاڍا ڪي عهدي ڪمايا اٿيئي، جو اڃا
 درٻار ڏي اچڻ ۾ هٿي وٺڻ وڌي اٿيئي.“
 علي قلي بيگ پاهون ٻڏي عرض ڪيو ته ”حضور اعليٰ!

ڪالهه سارو ڏينهن ۽ ساري رات مٿس انهيءَ رات
 رهي ڏوري آهي، جو ڇا بيان ڪريان. اڳ ۾ هڪ
 مسٽ هائي اچي مٿس ڪڙڪيو. ڏوري گهٽ لهوڙي
 ليهون هٿائيندڙ. پر الله جي مهرباني، جو ليٽ مٿس
 قابو پيس. ٻڙه وري آڏي ۽ رات جو هڪ ڪاٺڪن
 جي ٽوليءَ منهنجي گهر کي ڪاٺ هڻي؛ لڏي هي
 غفلت ۾ مولتي هلائ ڪئي. پر خدا جي فضل سان
 من کي ٽڙي ڪٽيم. ٽهندڪري ڇرڪو سمهيس،
 سو وري اٿس ۽ ڇرڪو.

جهانگهر: ”بيشڪ ٽهندڪريءَ الموار ۾ ۽ عجب
 ڪيل رکيل آهن. لو جهڙو پهلو ان ۾ ڪو ڇڏو لهندو.
 پر مسٽ هائيءَ سان ٻڪي سر وڙهڻ ۽ لٿرون جي
 -هڻيءَ ساريءَ ٽوليءَ کي پڇاڻي ڪڍڻ، اسان جو
 عقل نه ٿو مڃي.“

لڏيو احمد وڃ ۾ پئي چيو ته ”قبلا! گستاخي
 معاف ۽ پر علي علي بيگ جو ڏاڙون پيو هڻين ته
 ’مون هٿن ۽ ڪو ۽ هونئن ۽ ڪيو‘ سا ڪهڙي
 وڏي ڳالهه آهي؟ ٻار سائين ۽ جهنگ جي چيٽن
 ۽ شينهن کي هٿيارن پٿورن بنان چيري ڦاڙي رکندو
 هو، ۽ مسٽ هائين کي نه ڪن کائولي سڌو ڪندو هو.“

جھانگیر: ”علی علی بیگ جی سورھیائیء ہر نہ
گھست کانهی۔ مولکی ہک آھی نہ، ہر نہ ہتھیارن
بھنوارن بنان چیتن ۽ شینھن کی ہٹی لیتائی رکندو۔“
لذیر احمد منھن گھنجائی چیر نہ ”قبلا! بی ادبی
معاف کجوں، مگر آہ نہ منجھس اہڑی نور نی لہو
ڈسان۔ ہاتھی پلائی نہ نہ سیران نہ کڈھن کو هن اہڑو
سور ماٹو کر کیو۔“

علی علی بیگ خار کائی، شوخیء سان چہو نہ
”لذیر احمد! زبان بند کر۔ جی اٹھتی کا مڑسی،
نہ لہی آہ میدان لی۔ پوہ ہاتھی پوہ مچراہون ڈج۔“
لذیر احمد: ”مولتی مہب لہہ، نہ چالی پور؟
الہیء مان کھڑو مان مراتو وڈلدہ؟ اچ نہ ہی کدھن
چیتی سان زور آزمائی کریون۔ سامھون میدان لی
ہک چیتو پینو آھی۔ وجی ان سان لڑ۔ ہا نہ ہار قبول
کری، منھجی لالک ہیجان لیکھ، نہ آہ لو وجی
چیتی کی پورو کری اچان۔“

علی علی بیگ: ”ہش! ہش! او پارو لو چیتی سان
وڑھی! لہندو اہڑو مہالدرئی کینھی، کٹی آھی
اھر چیتو، نہ آہ لائی۔ لائی حضور اعلیٰ کی تاب
کری ڈیکارہان، نہ اھر منھجی اگمان گڈڑ مثل آھی۔“

نذر احمد: ”سامهون ميدان جي چوٽي تي هڪ
شڪاريءَ وٽ هڪ چيتو آهي. پر عجب انداز ۾
ان چوٽي چورن کي اڙي ڪڍڻ ڪري لڏهڻو ڪندو
ايترو ته ڦري ويو آهي، جو هاڻي ’چيتي مار‘ جو
لقب ڏيڻ آڻ چاهين.“

علي قلي بيگ ڪاوڙجي چيو ته ”ڇا، مون کي
بتاڪي - ههڙو آهي؟ وٺي آءُ چيتي کي، ته ٺاهو
ڏيکاربانءِ. جي چيتو ٿيو آهي، ته هاڻي اوهان
وڙهڻو ٻولدم.“

نذر احمد هڪ لوڪر کي اشارو ڪيو ته وڃي
چيتو وٺي. آءُ. ڪن ساعت ۾ لوڪر هڪ ٻڪ جو
ماربل چتو چيتو لوڙهي آيل ميدان اندر آئي حاضر
ڪيو. علي قلي بيگ ڏٺو اصل ڪهڙو. جهانگير ۽
دربارين کي سلام ڪري، لهي پيو پڙ ۾. چيتو،
جو ٻڪ ۾ پئي آجهڙيو، تنهن علي قلي بيگ کي
ڏسڻ شرط مٿس ڪاه ڪئي. پر هي درٻار، ڪوئي
ڏيئي، نهر سان هڻي ٻري ٿيو. چيسون وري چيتو
موت کائي اچي، تنهن کان اڳ علي قلي بيگ جي
انگي اندر وڃي، گردن تي ڪڙڪيس، ۽ زخمي
ٻهن تي ڪري پيو. هاڻي ته هڪاري ابداءِ جهان،

وڌيک وحشي ٿي پيو، ۽ وٺي گھوڙا لڳو. پر جيسين
 وري اٿيئي اٿي، ايسين علي قلي بيگ تيار ڦيرائي
 اهڙو چٽايل ڏک ٺوڪيس، جو سندس سسي ڏڙ
 کان ڌار ٿي پري وڃي پيئي.

نماشينين ۾ 'واه! واه!' پڇي ويئي. علي قلي بيگ
 چيئي جي سسي کڻي، اچي بادشاه جي اڳيان نذر
 رکي. جهانگير جيتوڻيڪ نهايت نااميد ٿيو، جو سندس
 بدليفت پوري نه ٿي، ته به علي قلي بيگ جي بهلوانيءَ
 مٿس از خود اثر ڪيو. مٿائين سولن سکن جون
 منهنون پري گھوڙا لڳو، ۽ وري دار خلعت پهراڻي،
 مٿس 'شيراڪن' جو لقب ڏريائين.

(۱۵) ✓

هڪ ڏينهن جهانگير پنهنجي مڃاڻ ۾ سڄاڻي
 سگهاسن اِي تِيڪ ڏيو ويندو هو. منهن ۾ ملول هو.
 ڪنهن ڳوڙهيءَ ڳڻتيءَ ۾ وڪوڙيل ئي ڏٺو. اوچتو ئي
 هڪ جنگ جوان اندر گهڙي آيو. جهانگير لـ
 پنهنجن خيالن ۾ اهڙو مڃو هو، جو کيس ڪوبه سماءُ
 نه پيو. ڪجهه وقت اهو شخص هڪ هنڌ ٽپ تي
 بيٺو رهيو ته من جهانگير جي از خود مٿس نظر پوي،
 پر جڏهن ڏٺائين ته اهڙي اميد ڪوڙاڻائي آهي،
 لڏهن واکو ڪري چيا ته ”ادا سائين! اوسان ڪهڙي
 وڌن آهي؟ ڪهڙيءَ جهوريءَ جهنيو اٿئي؟ منهن
 ڏس، ته ڪنهن نه اهاڻجي ويو اٿئي! ڪهڙي سبب
 کان تنهنجو چمڪندڙ چهرو اڄ ڪاري ڪڪر جهڙو
 پيو پالڻجي؟ آخر ڇا ۾ موڙهو آهين؟ هيڏيءَ ساريءَ
 سلطنت جو سردار تنهنڪي ڇا لڳو ميسر ئي سگهي؟“
 هنن حورن جو پڙلاءُ ٻڌي، جهانگير اولهيءَ ٿي
 مان اتي سهاڪ ٿيو، ۽ وانڙو ٿي پڇيائين ته ”اڙي!
 ڇوون قطب الدين آهين ڇا؟ تون وري هڪ ڪٿان

آئين؟ بنگالي کان ڪڏهن موٽين؟ آءُ نه انهنجي راءِ
 ٿي بهاري رهيو آهيان. هن ريل لوڪي هٿ ڏسي
 مونکي جا خوشي ٿي آهي، سا بيان ڪري ٿو
 سگهان. ٻارا! مونکي هن وقت ٿو جهڙي دل گهرئي
 دوست جي گهڻي درڪار آهي.“

آئين چئي، تخت تان هيٺ لهي قطب الدين
 کي پاڪو ڀائي ملو، ۽ سندس بلڪل گهڻي
 مرحبا ڪيائين.

قطب الدين ورندي ڏني ته ”آءُ به اڄ آيو
 آهيان. پر بڌاءُ نه سهين ته ڇو اهڙو وياڪل ۽ ويڳاڻون
 پيو ڏسجن؟ خوش مزاج شهزادي سليم مان بدلهي،
 ڳڻتي ڳريو شهشاهه جهانگير ٿي پيو آهيان! شايد
 سلطاني ڪلاه ۽ سر جو سور هڪ ٻئي جا ساڻي آهن؟“
 جهانگير وڏو ساهه کڻي، جواب ڏنو ته ”ڪهڙيون
 ٿو ڳالهيون پڇين؟ بادشاهي هلائڻ ڪا سهنجي ڳالهه
 نه آهي ۽ هٿ وٺي آهي هاڻي ڪي جدوجهد ۾ اڏائڻ.
 ممڪل ٿاڻ ۽ جوابدارين نه منهنجو من ٿي منجهان،
 لولا لولا ڪري ڇڏيو آهي. ساندهه ۾ سال دل و جان
 سان ڪوشش ڪري، رعيڪ سان عدل ۽ انصاف جي
 روش وٺندو آيو آهيان. ڏينهن ڏينهن داد خراهن

جو اعداد رڃي ٿو وڌندو. جهنگوي ڪار، فراغت
ڪار ٿي ملير. هان ٿي اچي بند ڪڪ ٿو آهيان.
آرزو اٿم ٿي اهڙو من گهريو معشوق ملير جهنگوي
صحب ۽ صحبت ۾ سڀ غم الم غرق ٿي وڃن.
پر افسوس! جو اها مراد حاصل ٿي نٿي ٿئي. بادشاه
هٿ ڪري، پنهنجي مقصد تي رسڻ لاءِ زور ظلم ۽
بتر هلائي سگهان. سچ پچين ٿي غريب غربا به اڄ
مولڪان وڌيڪ سڪي ۽ آڃا آهن. جا به ڳالهه چئ
چاهين، سا بنان ڪنهن روڪ ٽوڪ جي بلاشڪ
ڪري سگهن ٿا.

قطب الدين: ”مارا مون ڀاليو هو ته سائينجن ڪا
جنگ هارائي وينا آهن، يا ته ڪي سائين جن جي
حلاف وڌا منصوبا هجي ويا آهن. پر هاڻ ٿو ڏسان
ٿي اوهانجي درد جي دوا ڪنهن مهلڪا جو منهن آهي.
مبارڪ هجي سائينجن کي، جو عشق جي بازار اڃان
اهڙي تيز رڪندا پيا اچو.“

جهانگير: ”مروٺان مؤب، ملوڪان شڪار! توکي
لڳي آهي مسخري، پر مولاء ته جنسي مؤب آهي. آءُ ته
ٻيو پڇان ۽ بچران، لڇان ۽ لوچان ته ڪيڏانهن منهنجو
ٻرين اچي منهنجي دل اندر دٻو ڪري.“

قطب الدين: ”پر هفت کامڻ ۽ کپڻ جي ڪهڙي
ڳالهه آهي؟ هيند جو شهزاده ڇا ٿيو ڪري سگهي؟
دلها ۽ دلها جي ماڳ پر جي چاهي ۽ بهشت جي
حورن سان محبت وٺايان، ۽ ٻه ڪا ڏکي ڳالهه ٿاهي.“
جهانگير: ”اهڙيءَ ڪهڙيءَ خوشامد کان بس
پلي آهي. خود منهنجا زر خريدا ۽ پوريءَ طرح
منهنجو حڪم ٿا مڃين، سو تون ٿو فرشتن ۽ حورون
تي مولڪي حاڪم بنائين! اها بهشت جي بادشاهت
شال توکي ليجه هجي! اسانڪي جي من گهرو مينار
مليو، ۽ سڀڪي ٿيو.“

قطب الدين: ”سائين منهنجا! آخر سٺو ٿي
سهي ۽ ڪهڙيءَ مهلتا اوهانجو من موهور آهي،
۽ آءٌ پنهنجي جادوءَ جي زور سان سندس روح
ڪنهن دٻليءَ ۾ بند ڪري، آڻي اوهان دٺ حاضر ڪريان.“
جهانگير: ”ڪهڙي ساعت لهر ڪر. آءٌ سڀڪي
ڳالهه ڪري ٿو ٻڌايان. ۽ جي مون ۾ ڪو قصور يا
خامي ڏسڻ ۾ اچي، ۽ ٻڌائي ڪري وڌا وعظ ۽
ڪڇ. منهنجي دل اڳيئي عشق جي آري ۾ گرفتار
آهي، سو عقل جي اشارن کان اصل پري آهي.
تون پاڻ مولڪي انجام ڏي ۽ منهنجي هر طرح مدد

ڪندين، پوءِ ڪٿي منهنجي ڳالهه سهاڻيندي هجي يا
 ان سهاڻيندي، صحيح هجي يا غلط. آءٌ بند ٻي وس
 آهيان. هڻنن اچي هونءَ ٻڌي آهي. تنهن ۾ رات
 ٽينهن پوءِ جي اٿس آهي. اهڙي سهڻي سچي سان
 هڪواريءَ ٻاند آڙائي، پوءِ پاڻ ڪڍي وڃي مڪمل
 آهي. هن کان سواءِ هاڻ وڌيڪ رهي نٿو سگهان.
 مولڪي سندس روح ڏٺي ۽ ۾ بند ٿيل نه ڪري. شال
 جيئري جاڳندي، جهڙي آهي تهڙي، جلد پوءِ پوءِ!
 قطب الدين: ”اوهن منهنجو سائين ۽ سلطان آهين.
 جيئن اوهن ڪندين، ائين ڪندس. فقط حڪم
 جي ڏيو آهي.“

جهانگير: ”آهين! نالي سو مائي جو پاءُ آهين،
 پر سڳن پائون کان به وڌيڪ سچي آهين. هاڻي ٻڌ
 نه ٻڌايان. شايد اڳيئي خبر هوندي هجي، ته آءٌ مهرانسا
 ئي موهيت هوس. هوءَ به موهيتي اڪن چڪن هئي.
 منهنجي پراڻ پٽس سندس مرضيءَ جي ابتڙ کيس
 علي قلي بيگ سان پرڻائي ڇڏيو. خبر ملي اٿم ته مهن
 جا مهيا هڙس سان ڪوڙ واهو نه وڌائين. مون ايڪي
 نه ولسان پيو ٿي، پنهنجيءَ رضا خوشيءَ سان وڃي
 علي قلي بيگ سان شادي ڪئي اٿس. حقيقت ۾ نه

ذره مژوئي مهنجو ه، جو کيس خواب خيال ڪري
وساري وائس. هان جو ساري حقيقت معلوم ٿي اٿي
سو سندس عشق وري نئين سر اندر آيا اٿن
آهن. جيئن کيس پنهنجي راني نه ڪندس، جيئن
روح کي راحت نه ايندي. علي قلي بيگ کي گهڻيون ئي
آزبون لپازيون ڪيون اٿن، نه زال کي ڪٿي جواب ڏئي
پر هو مڪر اصل ٿيو هجي. هوڏانهن آءٌ مهرالنسا هي
مراق ۾ چٽ نه دروخ جا عذاب پيو سهان.

قطب الدين: ”مارا هيءَ نه ڏاڍي وڏي ڳالهه
ٿي! علي قلي بيگ جهڙو وڙانتو ۽ لائق پويو مڙس
ڪو ڳوليو لڳي. ازان سواءِ مهنجو ساٿس دوستيءَ جو
نالو نه لڳي، سو دل ٿي چوهر نه کيس ڪنهن به
قسم جو نقصان وسايان. پر هروڀرو جي ڪڏهي ڪاڻي
اهي بولي آهي، نه لاچار دوستيءَ جي لنگ ڪار
وڙي نه پانهيءَ جو حق وڌيڪ آهي.“

جهانگير: ”بيشڪ! مولڪي به نور اڙيا ئي آهي
هتي. جي پاء پاء جو ارڪيءَ وٽ همراه نه ٿيندو،
پرو وري ڪو ٿيندو؟“

قطب الدين: ”ڏاڍو اندسوس اٿم جو وچر علي قلي بيگ
ٿي پيو آهي. سائين جن کي جي مهنجيءَ جان هي

سرورس هجي ۽ اها جدا ڪرڻ آه ٿياري آهسان. نالي
 عني ٿي بيگ جهڙي وادار دوست جو خاڪو وهائڻ مون
 تي ڏاڍو ڏکيو ٿو لڳي. پر لاچار ڪي ڪهڙو آچار؟
 جهانگير: ”پلا، چوڪ ڪيس رهي رهي ٻار آئين؟“
 قطب الدين: ”اهڙي اميد ئي اچائي آهي.
 عني ٿي بيگ جهڙو عزت آرو، وارو ماڻهو اهڙي
 ٻاهر ڪٿان مڃيندو؟“

جهانگير: ”ٺهيو، هاڻي ٿياري آهسان.“
 ج ۽ هاڻ ڪي شغل ڪيون.“
 قطب الدين: ”لوڪي ڏس، ڏس، ڏس، ڏس، آه
 ڏاڍو خوش ٿيو آهسان. اڄ ڏس، ڏس، ڏس، ڏس،
 ڪانون پيئون ۽ مزا ماڻيون.“

پوءِ جهانگير جي حڪم آي، ڪاڍو ۽ ڪاڍو مڙجيو،
 ڪهو ويو ۽ ڪڇ لائين عيش عسرت ڪري، هڪ ٻئي
 نان جدا ٿيا.

قطب الدين جهانگير جو هٿ ڏٺو ۽ ٻي ڏي ڏٺو،
 مگر ساڻس اهڙيت گهاٽل مائل هو. ٻي ڏي هوادي کان
 وٺي پاڻ ۾ ڪڏ ڪڏاريو هوائون، ۽ هڪ ٻئي سان راندون
 راندون ڪيون هوائون. ٻي ڏي بههه ۾ ئي جهانگير
 هڪجي ڏل آي اٿر وڌا هوا آه پنهون جي بادشاهه جي

وناداريء سان خدمت ڪرڻ تي سڄو ڌرم آهي. تنهن ڪري هو جهانگير مٿان سر صدي ڪوٺلاءِ هر دم لپار هو. پتي ڏينهن صبح جو - وپر - هي سنهري، علي قلي بيگ جي گهر ڏي روانو ٿيو. علي قلي بيگ کيس ڏسي، اٿي ڪڙو ٿيو، ۽ چئن وڏيءَ اڪمر سان ٻانهون ڊگهيڙي، کيس پاڪو لي پائائين، تنهن قطب الدين هتي پري ٿيو.

علي قلي بيگ کي ڏاڍو تعجب لڳو، سو پاڪاري چيائين ته ”آهڙو اسانجي دوستي اڃان قائم آهي.“ قطب الدين: ”منهنجي دل چاهي ٿي ته هميشه لاءِ جيڪو نوسان دوستيءَ جو ٿاڙو لپاهيان. پر، افسوس! اهڙو اتفاق اچي بڻيو آهي، جو اسان جي دوستي هاڻ شايد وڌيڪ جٽاءُ نه ڪندي.“

علي قلي بيگ: ”آءُ نه ٺهنجڻ پوندون ٿو سمجهان. مهرباني ڪري ڪليو ڪلايو ٻڌاء ته تنهن جو مطلب ڇا آهي؟“

قطب الدين: ”منهنجي ڳالهه ڏيان سان ٻڌ. تنهنجي حياتي وڏي جوڪي ۾ آهي، جي سر جو ختم ڪهرين، ته هڪ هونڊ ڇڏي ڦٽي ڪر.“ علي قلي بيگ: ”هيئن منهن جي گهر اچي،

مولڪي ڏي ڇارڻ توکي مناسب نه آهي. اهو خطرو،
 جنهن جي ڳالھ، تُو ڪريين، - و ڪهڙو آهي؟“
 قطب الدين: ”شهشاه جو غصو منهنجي تَرار.“
 علي قلي بيگ: ”ها! ها! تڏهن شهشاه توکي
 به پنهنجو ڇاڙو بنايو آهي. بس، بس، - منجهس. يعني
 نه، جي جنهن جي زال ڪڍي بادشاه کي آڇيان،
 نه پوءِ البت اُن مولڪي شام ڏيندي؟ انهن نه؟
 جي اها مراد آهي، نه پلائي ڪري جنهن جا چپ
 لٽي ڇڏ.“

قطب الدين: ”هه! ڪجهه منجهس ڏار. بيشڪ
 زال تان هڪ ڪٽا ڏاڍو مشڪل آهي. آءٌ به توهان
 دلي همدردِي تُو ڪريان. پر حالتون به عجيب منهنجي
 پيشمن آهن. جهانگير نه مستانو ئي ٻيو آهي، - و
 سندس مرضي پٽاندرا مان اولاءِ ٻيو ڇارو ڪونهي.“
 علي قلي بيگ: ”بس، ٻڌم. اڃا ئي بڪراڊ بند
 ڪر. اها حياتي ئي گهروري جنهن ۾ عزت آورو
 کي وٺو لڳي.“

قطب الدين: ”جيڪي ڇوڙن تُو سو سڀ - سچ
 آهي، پر شاهي درٻار جي بچا آوريءَ ۾ آءٌ به گستا
 وارو نه آهيان. وري به چٽا تُو ڪريان نه پنهنجي

حاکم جي آوڏو نه آءِ. اها ولنگي رات جڏي،
ساجهه مک.

علي قلي بيگ: ”ڪنهن ڏينهن نه مڙهون
مرڻو آهي، پر اڄ نه رهيان. توري عرصي بعد
يعز اوڻي مڙجي، تنهن کان پوءِ ههڙي عزت
آپوءِ سان سر ڏهي؟ مهرن جي ڪري بادشاهه کي وڃي
پڙاهه نه هئا آءِ سندس زرد نوڪري ڪرڻ ۾ عار
ٿو سڄي جهان. موصي اتر نه باقي هيا آءِ جا ڏينهن
وڃي پنهنجي ليدڙي ۽ حاکم جي گوشه نشيني ۾ گذاريان.“
قطب الدين: ”اها اڃا ئي زبان درازي آهي.
هيءُ مهل مهال نه اٿئي ڇو ڪيڏانهن ڇوئي سگهين.
آءُ لوڪي اڃان به ٿي ڏينهن جي مهل ٿو ڏيان. اهي
عرصي ۾ دل ۾ پڇي، آخرين فيصلو ڪري ڇڏج.
چوٿين ڏينهن اوڪان جواب وٺڻ ايندس.“

علي قلي بيگ: ”چوٿين ڏينهن ڇو، پل ڪري
چوٿين ورهيه اڄ. مون وٽان جواب ساڳيو آءُ وڪي
جهڙو ملندو.“

(۱۶)

آی ذنبهن لنکهن ویا، مگر علی قلی بیگ کور
جواب نه مگو. قطب الدین کی اهری سوره
چچ سان لاجن دوه کرڙا جو رښو خیال نی
آڙیو، پر جهانگمر سان وعدو کری وپو هو،
مجهور هو. چوئین ذنبهن اُسر جو هڪ دُوج سان
کری، علی قلی بیگ هی گهر ذی راهی ٿیو.

علی قلی بیگ گهر هی چائشک وٽ سندس
خاطر خواد مرحبا کئی، پر قطب الدین بی منهن
پر گهند پهل هو، سو کهری آواز سان هڪل کری
چمانینس نه ”چاؤ چوین؟ جی اچان به هڪ نام
هڪ نه لهندین، نه هیکی کرڙو هولدم، سو بنان
لچ لحاظ جی کری چکندس، نه لنهنجی گهر واری
کی هتان کڻائی وهندس.“

اهی اکر ٻڌی، علی قلی بیگ کی لنهن کان چوین
لائین باد وئی وائی، واکه کری چیائین نه ”لادس!
زبان بند رک، لڙا نه کری، نه خدا جو
قسم! اهو هڪی، ن کی لنهنجی کڻی واک

مان ڪهي، ڪتن ڪاٺون ڪي اڇلائي ڏيندس.“
 قطب الدين: ”دن جهان ڪار ڪند ۽ ڪند ۽ مگر
 مڙس ئي اڙائيءَ لاءِ تيار ٿي.“

انهن چئي، قطب الدين نواز قيرائي، علي قلي بيگ
 تي هٿان ڪئي. پر هن بهلوان، پلٽو ماري، ذڪر
 گائي ڇڏيو؛ ۽ اوچتو ئي اوچتو پلنگ جهان اڇانگ
 ماري، پنهنجي اڪي نواز قطب الدين جي سيني ۾
 لنگهائي وڌائين. قطب الدين پئيءَ ۾ پٽ ٿي ڪري
 پيو. - ماهي، هيءَ حال ڏسي، علي قلي بيگ تي
 بددعوتون چوڙڻ لڳا. پر هن جي نواز باهه جي الي
 والگيان چمڪات ڪري، پر ۾ پيلن ۾ چئن ساهين
 جون سيمون ڏڙن کان ڌار ڪري وڌيون. اهڙيءَ
 شجاعت ۽ مردانگيءَ ساهين جون واپون بتال ڪري
 ڇڏيون، سو هتي پوئتي ٿيا. پوءِ نه مٿس اوڀر جا
 وسڪارا لائي ڏنائون. پر هن بهادر ايرانيءَ اڃان به
 همت نه هاري. نواز قيرائي، هاڪارو هڻي، پئي
 چيائين ته ”هڪ هڪ ٿي، اچي منهنجي سامهون
 ٿيو.“ پر جواب ملڻ بدران، مٿس ٿر اُڙ ڪري
 پئي اڏائين. قضا سان هڪ زهردار ٿر سندس دل
 ۾ گهڙي ويو؛ ۽ پنهنجي مرڻينگ دوست جي پر

۾ ڪري ويو.

قطب الدين مٿس هڪ رڪي، سس بس ڪئي
 ر ”ادا! مون ۾ فقط فرض ادائي ٿي ڪئي. مون
 کي معاف ڪج.“

علي قلي بيگ جواب ڏنو ته ”فڪر نه ڪر.
 وري به اسين درستن وانگي ٿا دم ڏيون.“
 جڏهن قطب الدين کيس پاڪو ٿي پالو، تنهن
 هڪدم گهٽڪو کاڌائين ۽ پٽڪو ڪري چيائين ته ”ادا
 هاڻ پرهين رب ڪي.“ هڪ ٻل اندر پهتي جا روح
 جسماني پڇري مان پرواز ڪري ويا.

هڪ سوار هيءَ خبر کڻي بادشاهه ڏي ڊوڙيو. محلان
 جي ٻنهي وٽ لڏپراچند ملهس، جو علي قلي بيگ
 جي شون جي خوشخبري ٻڌي، ڏاڍو خوش ٿيو ۽
 ست پائي وڃي جهانگير کي چيائين ته ”قبلا! وادائون ههڻ!
 علي قلي بيگ ختم ٿي ويو. ميرزا قطب الدين به
 اوهانجي صدقي شهيد ٿي ويو.“

جهانگير: ”ههءِ اسوس! منهنجو ٻارو ٻاءُ
 منهنجي وڳهي فوت ٿي ويو! شال ڏئي مٿس ٻاچه
 ڪري! لوڪي الهيءَ ڳالهه جي ٻڪي خبر آهي؟“
 لڏپراچند: ”سندس ئي فوج مان هڪ سوار هيءَ

غير ڪٿي آيو آهي . علي قلي بيگ سان سٽون ٽنڊي
سر ٽنائين . هو شهر ۾ شهيد ٿي ويو . ٻڌو اٿم ته
بھي مھراڻسا ٻڙس جي موت جي سڌ سڻي سائي
لي ٻڌي آهي .”

جهانگير جي دل ڪڪر ڪڪر ڪري لڳي . غم ۾
خوشيءَ جي لهرن ۾ ٻڙي لڏي . قطب الدين جي ماضي
جان کي ٻڙي چڪاس ۾ هوڏانهن وري مھراڻسا جي
مھراڻي جي اميد روح کي راحت ٻڙي بخشيس .
هر هر چمن ۾ ٻڙي پٺيانين ” قطب الدين قتل !
مھراڻسا آزاد !”

ڳچ مھل ۾ ڳوڙهيءَ ٽپيءَ ۾ هو . اھڻ ٺڌو احمد
کي فرمايائين ته ” وڃي شهر ۾ پڙهو گھماراءِ ته ” اسان کي
پنهنجي ٻنهي وفادار دوستن جي وفات جي خبر ٻڌي
نھائين اسوس ٿيو آھي . سو اسين حڪم ٿا ڏيون ته
ساري درٻار مائر ۾ رھي . ڏوھن جا لاش شان مان سان
دفن ڪيا وڃن ۽ سندن ٻارن بچن جي رھڻ جو
بندوبست شاھي مھلات ۾ ڪيو وڃي . ” قطب الدين
جو ڪٽنب ته اڳيئي مھلات اندر آھي . باقي علي قلي
بيگ جي گھر واريءَ کي اٽڻو آھي .”

ٺڌو احمد ٺڙي سار ڪري ، شاھي حڪم جي

بهار وريء لاء بهار آيو. پڙهو ڏياريء بهار بهار آيو
 لاء بالڪي روالي ڪيائين. وڃي پيل پيلي سردار
 جا لاشا سميتي شالن ۾ ويڙهي ٿاوان ۾ وڌا ويا. جڏاري
 سان مت مالت ۽ يار دوستار مقام ڏي وڌندا وڌندا
 پئي ويا. ازالسواء ڪيترائي مالمي يار ڪڍندا، سڀو
 ڪڍندا، اوچنگارون ڏير اوسا وڌندا پئي ويا. مٿان ۾
 بهيڻ بعد، لاشن کي قبرن ۾ داخل ڪيو ويو ۽ مٿن
 چار لڪيرون پڙهي، ڪن ختم ٿيا ويا. سج به
 هاڻ موڪلائڻ لڳو هو. سندس ڀائرن لڙڪي هنن
 ڪوٺڙن جي لارين قبرن کي هڪ عجب قبر جي
 لڙڪي لڳي ڏني. سڀني جون ڏلهون غمگين هيون ۽
 پر سندن ضميرن ڪن لعل پئي ڏني ۽ جو خدا
 مري مات لڳي ويل ۽ ڇهن ڏينهن ۽ گان ڦلن کي هو
 سال بهار جي موسم ۾ انهن هالي بخشي سگهي ٿو،
 سو جدا لعل السائي جزن کي ۽ وري جوڙي راس
 ڪري سگهي ٿو.

جهانگير محلات جي بالا خالي تي پيار پئي ڪيو.
 سندس روح بهار جي رهاڻ لاء آيو هو. ڏيئي
 ٿوئي مهل هڪ بالڪي اندر گهڙندي ڏانڊين، جڏهن سان
 شاهي بهرو ۽ همراه هو. هاڻ سندس دل خوشيء

وچون اچڻ لڳي. ٻاڪي سڌو سندس خاص ڪمري ۾
آندي ويئي. جڏهن ويجهو وڌي ٻاڪيءَ جو ڀڪو
هڻي ٿي ڪيائين، تڏهن سندس دل اندر اهڙي ڊڪ ڊڪ
مچي ويئي جو ذري گهٽ گهر مانجي ڪري پوڻ لڳي هو.
مهراڻسا جي منهن تي برقعو پيل هو ۽ ٻيون
کان وٺي ڇوڻيءَ ۽ ٺاڻ ڪارا ڪپڙا پهريائين هڻس. ٻاڪيءَ
جي پوڏي ڪجهڙو شرط ٻاهر نڪري آئي ۽ برقعو پري
ڪري، منهن ۾ شور ٻاڻي، جهانگير ڏي لهايت لفرس
سان ٺاهڻ لڳي.

جهانگير سندس ديهشت جهلي نه سگهيو. سارو
بم ڏڪڻ لڳس. ٽپ ڪي ٽپڪ ڏيئي مورچا ٿي
بهي رهيو. مهراڻسا به سندس سامهون بيٺي رهي،
جيتوڻيڪ غصي ۾ منهن ٽامڙي ٿي ويو هوس، نه به
ڪهڙي به سهڻي ۽ شاندار ڏسڻ ۾ ٿي آئي. ٻه سال
اڳ جڏهن جهانگير کيس پهريائين ڏٺو هو، تڏهن کان
هيئن سندس وولق البم علحدي هئي. منهن مان
مٺيا پٽي بکيس. مڪڙيءَ مان ڦري ڦليل ڦولهاريل گل
ٿي پئي هئي. هولڻن جو پورڙي ۽ چاولي پئي لڳندي
هئي، سو هاڻ ڳوري گهيرو ٿي پئي هئي. ڳالهائين
ٻولھائين به ڪڙڪي سان ٿي. جهانگير ڏي جو سڏون

جهانگير ويٽي ڪري چيو ته ”مهراڻي ڪري،
 منهنجو عرض ڪن لائي ٿو. پنهنجي بيمار جو پيچ
 وجهي، منهنجو هيٺڙو هٿ ڪري ڇڏيو آهي. تنهن
 جي لاءِ جي سور سٺا اٿر، نچو ڪهڙو بيان ڪريان؟
 تنهنجو منو نالو هر دم پئي آلايو اٿم. جڏهن ماڻهن
 اچي ٻڌائين ته تو علي قلي بيگ سان پنهنجي رضا
 خوشيءَ لڪاڇ ڪري ڇڏيو، تڏهن منهنجي من ۾
 اليڪ بدگمالي پيدا ٿي ۽ ٻڪو به ڪيم ته تنهنجو
 نالو دل جي گهرهه ۾ تان هميشه لاءِ مٽي ڇڏيان.
 پر اٽل ڪوڙ به ڏاڍو مشڪل هو. ويتر جو تازو
 ٻڌم ته اونهي زوريءَ لڪاڇ وڌو ويو هو، سو ته
 منهنجو من هڪاري او لاءِ مستان ٿي پيو. هاڻ ته
 وري آزاد آهي.“

مهراڻي واکو ڪري چيو ته ”ڇا؟ آزاد! ته،
 ڪڏهن به نه آ ۽ ٻڪو تو جهڙي بي ايمان ۽ بي وفا نه
 آهيان، جو اهڙو سخت پنهنجي پيار کي وساري نٿو
 ڪندس. ڪو وقت هو جو آ ۽ برابر تنهن جي
 مهيت ۾ اڙيل هوس ۽ تنهنجون واٽون پئي لهارن.
 ان وقت ته پل پل مون لاءِ ووهه پرايو هو، ۽ توکي
 سواءِ زندگي انڌي اولڏي هئي، پر تو منهنجو ڪو

ودو ۽ ڪيو. مولڪي وساري ويٺن. اسڪاچ ٻڄاڻان
 پاڻ کي ڏينهن منهنجي پيار جي پيالي مان ڪجهه
 ڪمٽون پي ڏيهر. پر منهنجي لائشن پولي مڙس
 منهنجي لڳي ۽ لاطمع پيار سان منهنجي دل وٺي
 سوکڻي ڪئي. آءُ به سڄي اميد سان سندس کولي
 ٿي پيس ۽ اميد ۾ هميشه منهنجي ئي حق ۾ رهندس.
 هو لا مولڪي اجاير عذاب ڏيو؟“

جهانگمر کان ڳالهائڻ تي ۾ پيو اڪلي ۽ نيڪ همت
 جهلي چيائين ۾ ”عذاب وري ڪهڙو؟“
 مهرانسا: ”اهو آهي دستور ڏکيو ٿيڻ سان ڏک اورڻ
 جو؟ جي ڏسڻ سان سڄو سبب ٿئي ۾ منهنجي مصيبت
 تي ايتري خوشي ڪرڻ تي ڪهڙو؟“

جهانگمر: ”پاڻ اهو ئي چو ۾ خوشي ۽ بيان
 بي ڪا به ڳالهه مون لاءِ ممڪن آهي؟ هيڏي ساري
 عرصي بعد توکي وري منهن مقابل ڏسي، منهنجي
 رڳ رڳ ٿي وٺڻ ڪري.“

مهرانسا هتي پري ٿي ۽ موڙ ڏيئي، نهايت
 ڪراحت سان چيائين ۾ ”آءُ ڪا رضا خوشي سان
 اوهان وٽ ڪا آئي آهيان. اها ڪن مان ڪهاه
 ڪڍي ٿي ڪچر ۾ آءُ ڪا اوهان جي ٻڌڻ ۾

ٻڌڻ جي آهيان. هي شهر مرم جو ڪو انگ اکر
 هجڻو ۽ منهنجي ڏند ڇڏيو، ۽ ويهي پنهنجي گهر
 ۾ پنهنجي بهاري مڙس جي مٿي ڏاڍي ڪوٺان.“
 جهانگير ڏاڍي دود ٻوٽي آواز سان چيو ته ”مدا
 جي واسطي، مولڪي، ۽ سڄا منهنجي دل کسي،
 دلداري ۽ دل کسي ۽ منهنجي دل کسي،
 ڪري، ۽ ان ڪري ۽ منهنجي دل کسي ۽ آءُ
 ٿيڻ. جو دامن جو ڪو ڪو ۽ پنهنجي دل کسي،
 منهنجي ڪوٺي ۽ منهنجي دل کسي ۽ منهنجي دل کسي،
 سان آواز، ۽ ورهين جا گوند گوند ڇڏيان. اولي
 مولڪي ۽ ڪوٺي ۽ منهنجي دل کسي ۽ منهنجي دل کسي،
 هيئنڙو هڪ ڪيو، ۽ منهنجي دل کسي ۽ منهنجي دل کسي،
 منهنجي اندر اڏا آخيرا ڪيا آهن، جو منهنجي
 منهنجي بنان منهنجي جيئن ئي جنجال آهي، منهنجي
 ئي ٿيڻ مونسان جاڙون ڪيون؟ ڪاڏي ويا منهنجي عهد
 انجام؟ ڪاڏي ويا منهنجي ٿيڻ قرار؟ آءُ ۽ اڃان به
 منهنجي سور و لوڪر آهيان. مٿان مٿان مهر جي
 نظر لائي اٿئي!“

هي حرف ٻڌي، مهرانسا جي من به ڏانهس
 ڇڪي ڪاڏي ۽ سندس نينهن جي اڇايل اک

دري پڙڪو کٽڻا ئي هئي، پر پاڻ جهلي ورائين ۽
 ۽ ڏاڍي منجهر آواز ۾ چيائين ته ”ڇا به ٿي پوي ۽
 آءٌ نه مڙندس. مولڪان وڌيڪ سونهون ٻالهون ملڪ
 ۾ پيشون آهن، جي نهن جي آگر جي اشاري تي
 هوند پاڻ مٿانه گهوري کڻي ڦٽو ڪن. مون کي
 خواب خيال ڪري ڇڏ ۽ مٿن جي قطار ۾ سمجه.“
 وري به جهانگير هٿ ٻڏي، عرض ڪيو ته
 ”مهراڻسا! آءٌ جو ساري هندوستان جو شاهنشاھ.
 آهيان، سو پاڻکي تنهنجي ڪولن جو ڳولو ٿو سمجهان.
 آءٌ اڄ مڱڻهار جهان اوڪان نهن جي حسن جي
 ڌڪات ٿو مڱان.“

مهراڻسا بلڪل بي پرواهي ۽، پر سالت ۽ اُهو
 سان جواب ڏنو ته ”قبلا! هي سڀ اڃاڻو آهي.
 تنهنجي دل مات ٿي پيشي آهي. مهراڻاي ڪري،
 مون اندوريءَ جي ٻچو کڻي ڦٽي ڪراو.“

جهانگير چيو ته ”مهراڻسا! هر ڀرو اهڙي سنگدل
 نه ٿي. هي سڀ ڏينهن تنهنجون راهون راند يعني
 ٻچاڻا اٿن، تنهنجيءَ مات طالب اندر ۾ آڳوڻ لائي
 ڏليون هيم. هاڻ ڇڏن قضا تنهنجيءَ آزادگيءَ جو
 ٿين سر قلم وهايو آهي، انهن تي موانع ٻڌجاري

ڪوان! هاء! اسوس! لوڪي رليء جهترو به رهر نه
آهي. مولا، اميد جو هڪ اکر به نه آهي؟“

مهراڻسا ملول ٿي چيو ته ”منهنجو من مٿو مات
ٿيو پيو آهي، ۽ مڙس سان قبر داخل آهي. هن ويل
اهڙيون ڳالهيون منهنجن آڻن ٿين ٿي لوڻ ٿيون وڃن.
مهراڻي ڪري، مون ڏکيءَ کي ڇڏي ڏيو ته وڃي
پنهني گهر گهاريان.“

جهانگير کي اليڪ جوش جو جذبو اچي ويو،
سو چيائين ته ”سچ پچ ائين آهي ڇا؟ اسوس! جو
مون لوڪي هيترو ترسايو آهي. اميد نه آهي لوڪي
وري ڪڏهن نه ستائيندس.“

ائين چئي، ڪمري مان نڪري، ٻاهر هليو ويو
۽ لڏيو احمد کي سڏي چيائين ته ”مهراڻسا بيگم
کي وٺي وڃي منهنجي ماءُ واري مھلاٺ ۾ رها،
۽ سندس نالو خاص خدمتگارن جي پاداشت ۾ داخل
ڪرا. ۽ کيس سٺ رپو در مهينو پگهار مقرر ڪرائي ڏي.“
لڏيو احمد اهڙو حڪم ٻڌي وسعتي ۾ پئجي
ويو، ۽ ڪجهه ڪڇڻ ٿي هو، مگر جهانگير شوقيءَ
سان ٺهاري چيس ته ”منهنجا حڪم اڻ ٿو آهن.“

(۱۷)

مهرالبا ڪوڪڙ ۽ ڪنجهڙا ٻنان، صبر ۽ شڪر
 سان، شاهي حواليءَ اندر ڇپڪو ڪمرو سندس
 حوالي ڪيو ويو هو، تنهن ۾ گذارڻ لڳي. ڪيترن
 ڏينهن تائين ڪنهن بهي بشر جو منهن به نه ڏٺو.
 هڪ اولڻاهيءَ ڪندڙ ۾ پيئي هوندي هئي ۽ پنهن
 جو حال ٻان سان ئي پيئي اوريندي هئي، مٿان
 اچي بست جي وقت ٿي.

باغ ۽ ميدان ساوا ڇهچ ٿي ويا هوا. بهان
 بندي بند بستان ٿي پيا هوا، ۽ جهنگ جهر جسي
 گلستان ٿي ويا هوا. سمن ۽ سوسن، موليو ۽ چنبيلي،
 ۽ ٻيا هر طرح جا گل ٿل ٿلارا پيا هوا. پتن مٿان
 ولتن جا پالند ورائي ويا هوا ۽ گسن ٿي گاهن
 گلزاريون ڪوي ڇڏيون هيون. انگورين ۽ ڪيترن
 پُور جهليو هو، ۽ سوهي جي سرهاڻ پئي آئي،
 ڪيڙهار ڪڙيا پيا هوا، ۽ ٿالڪرن ٿڙڻ جو ٿالو هو.
 جتان ڪتان خستوريءَ جي خوشبود پئي آئي. دٿن
 ٿي ڪوئلن ڪڙڪڙن ۽ چتن چالڪهارون پئي ڪيون.

۽ لبل گلاب جي مٿان ليندن سندو اندرو پئي
هنيون. حميا لڏي جي ڪنڌي کان سنڀون سحر
هيرون پئي لڳيون. جيڏانهن ڪٿي لهار، تيڏانهن
نئون ۽ حياي جو اور نظر ٿي آيو.

مهرالنسا جو من به ڪردگار جي قدرت جا عجيب
۽ غريب نظارا پسي، ڦلن جيان ڦرڻي پيو. سندس غم انهن
غائب ٿي ويا جئن سچ اڳيان ڪو. سندس خيالن
۾ به ڦيرو پئجي ويو. چٽ چالڪ ۽ چٽ ٿي پيس.
دل ۾ دليوي نعمتن جي واس وٺڻ جي اڪند انهن
ٿيڻ لڳيس. حويلي ۽ وارين بيمن سان هاڻ رهائون
ڪوڻ لڳي. جيڪو مقرر ماهيانو ملندو هوس، سو
بالهين کي وراهي ڏيڻ لاءِ مس پورو هوس. ٻين اڳيان
هڪ ٽنگڻ کان به عار ٿي ٿيس، سو پنهنجي خرچ پڪي لاءِ
لاچار بازن جو پورو هيو ڪرڻو پيس. ٻارڻ ۽ مٿس جي
ڪم مان ڪمس مزدو پئي آيو. اهو ڪٿي حويلي ۽ جي
بمجن کي چڱي چوڪي ملو. پئي وڪمانهن. انهن ڪري
پئي آسودو وقت گذاريائين.

نوري وقت ۾ ئي پنهنجي ڪمري کي رڙاق دار
بڻائي ڇڏيائين. پٽن لاءِ ڪاڪاري ٿي ويئي، ۽ چٽ
لڏي چٽسالي. درين ۽ دروازن تي ساوا سوسا ٻردا

ٺيڪجي ويا. پٽ لي اڇا ايراني غلامچا وهاڙائي ڇڏيا،
 ۽ هنڌ هنڌ عهديون تصويرون هڻائي ڇڏيائين. ساري
 ڪمري کي اهڙو ڪري سينگاريا، جو چڻ نه پرستان آهي.
 سهليون ۽ سريون وٽس اچڻ وڃڻ لڳيون. هن جي
 صحبت مان ڪين ڏاڍو سواد ۽ مڙو ٿي آيو. هر هيءَ
 ٻاهران ٿيو ٿار سندس اندرونيءَ ٿيو ٿار. نسبت ڪي
 به ڪين هئي. هنجي دل هينئر صحبت ڏي مائل ٿيل
 هئي. واهه ٿي وڌائين ته من ڪو من ڪهڙو محبت
 اچي روح سان رهاڻيون ڪريو. اها آرزو رکي رکي
 مٿس اهڙو نه غلبو ڪندي هئي، جو پنهنجو پاڻ تي
 پلجي ويندو هوس. ڪڏهن نه وري مڙس جي يادگيري
 ٻولندي هينس، اڏهن نه پنهنجي بيوفائيءَ تي نفرت سان
 لهاري، پڇتاءَ جا ڳوڙها ڳاڙهندي هئي. پر هر هر جهانگير
 ۽ سندس صحبت جي خيال ۾ اهڙو محو ٿي ويندي
 هئي، جو لتوتو ڪا اڏارجي ويندي هوس. چئن وقت
 ويو ٿي گذرندو، اٺن ٽن ورق وران جي ڪوٺس تي
 وڌندي. رمضان اچي سهڙيو. صدق وارن مومن وڏا رکي
 بدن ۽ روح کي خاطن ۽ خامن کان پاڪ پئي ڪيو.
 اڄان اچي عيد ملهائڻ جي مهل ٿي.
 عيد جي صبح جو شاهي نوبتخالي مان ٺارڻ جو

لور و لورين جو ٽڙ ٽڪرو لهر. هر هنڌ واڌائون وري
 ويون ۽ ايماندارن جون دليون خوشيءَ وچان ٽڙڻ
 لڳيون. مؤذن مومنين کي نصو جي نماز جي دعوت
 ڏني. سندس بلند آواز، شهر جي پتين چتين مان پڙائجي
 ڪندو، اڏي ناري هوا چيريندو پئي ويو. وڻن ۾
 رنگارنگي پکين ۽ هن مبارڪ ڏينهن جي ملهائڻ لاءِ
 سنهيون، سهڻيون، من موهيندڙ للڪارون پئي ڪيون.
 آسمان تي عجيب لقاءُ لڳو پيو هو. سڄي هاڻ ڪڪري
 ڪڍي، زمين کي پنهنجي سونهري ڪرڻ سان رچي وڌو.
 مسلمان مومنين لاءِ اچوڪو ڏينهن نعمتن پورو ٻنڌار
 هو. سندن لپڻ پئي لڙيا ۽ سندن دليون ٿا لپي چڙيا.
 هزارها آدمي نوان وڳا بهري، ڪوچن ۽ مڇلن مان
 پئي آيا ۽ ويا. هڪ پئي کي پاڪو پائي ائين پئي گذريا،
 جو چڻ نه گهڻن ڏينهن جا وڇڙيل آهن. انهن چند جي
 ظاهر لپڻ شرط، ڳڻتيون ۽ فڪر چڻ نه ٻڪ ڪري اڏمي
 ويا هوا. غريب ۽ ڪمڪال ماڻهون به ڏاڍا سرها ٿي
 ڏٺا. ڏاڍا ۽ منا شريف پئي پمٽائون، ۽ سواڊي سهڻيون
 پئي کاڌائون.

شاهي حويلي ۾ نورمل نظارو لڳو پيو هو. دالائن
 ۾ سرها پاڻي ڇاناري ويا هوا. مڇرون ۾ ۽ لوبان

پئي آيا. جهان ڪنهن سرهاڻ ۽ سڳند پئي آيو. هرڪا
ڪند ڪرڇ صاف ۽ اڇل پئي لڳي. ٻين هنار
سنگار ڪري، نوان ديشمي وڳا پھري، بادشاھ جي
ماءُ سان گڏ جي عيد پئي ملهائي.

مهرالنسا پڻ اتي حاضر هئي. بدن تي هڪ سادو
سودو، پو آڇو اڇرو وڳرو پھريل هوس. روڙ ڏورو
بند پيل نه هوس. سندس ٻانهن کي نهايت ٿلهس
ڪيمڙاب جون پوشاڪون پھريل هون. چئن هوڙ ٺار
منجهان لڪري، ساھيڙين سان ڪلندي ڪيڪارندي
پئي ويئي، لئن هرڪنهن جي زبان مان ازخود سندس
سولين جي ساراهه لڪرايو اتي ويئي. سندن لئن هوندي
به سون کان سهڻي هئي. ٺارن جي ميڙ ۾ چنڊ
جهان پئي چمڪي.

جهانگير اڄ ماءُ کي عيد مبارڪ ڏيڻ لاءِ حرمسراھ
۾ ليکي آيو. بدن تي اڇو لباس اوڍيل هوس، جو
ڏاڍو پئي سولهس. ڳچيءَ ۾ هڪ سولين جي مالها
پيل هوس ۽ مٿي تي پاتون جڙيل چٽ وڪيل هوس.
مهرالنسا جو پوڻا ڏھ مهينا منهن به ڪون ڏٺو هئائون.
چئن هو اندر اتي گهڙيو، لئن مهرالنسا جي نظر وڃي
مٿس پئي. کيس ڏسي، سندس وڳو وڳو خوشيءَ

وچون بهار ٿي ويئي . اوچتر لالهام اچي ويس له هونئ
منهنجو حبيب ؛ روح جي راحت جو رهڻا آهي .
پر جهانگير جي منهن ڇڙهڻ جي جرئت پاڻ پر ساري
نه سگهي، تنهن ڪري انان اٿي سڌو پنهنجي ڪمري
ڏي هلي وئي ؛ ۽ دروازو پڪڙي ڇڏيا . جهڙي
مهل هو اٿي دالاڻ لٽاڙندي پنهنجي ڪمري ڏي
پئي ويئي . ايڏي مهل جهانگير جي به مٿس نظر
ڇڙهي ويئي . سندس جمال جو جهازه مٿي ، ڪاوڙ
غصو وساري ، وري به سندس پيار جي پاڪ پٺڻ جو
پاماني ٿي پيو . سندس هڪ مرڪ مٿان جهڪڻ پئي
جهان گهوري کڻي ڦٽا ڪري ها .

ماءُ سان خوش خيرو عافيت ڪري ، حال احوال
وٺي ، وري به هڪوار پنهنجي بخش آزمانيءَ جو پاڪو
به پڇا پائين . هري هري مهربانن جي ڪمري ڏانهن
وڌو . جڏهن دروازو ٿي کوليائين ، اٿن ساري بدن پر
ڏک ڏک ٿيل لڳيس . اندر هڪ عالیشان بنگ اي
لهلي ويٺر جي چادر پيل هئي . ان ئي مهربانن
پئي پوئڪي ، جڏهن آسمان ئي چوڏهينءَ جو چنڊ .
جهانگير کي ايندو ڏسي ، اٿي ڪڙي ٿي ؛ ۽ ڏاڍيءَ
غصڪيءَ سان اڳتي وڌي ، ڪنڌ نمايائين . پوءِ نه جهانگير

میسر امی یو؟ پنهجی زانن سندس کمر پر موهی،
کوس پاڻڏي چکي، چاليء سان لکائي، محبت مان
ملون ٿا ٿيس.

مهرالنسا جا هنجي هنج پر مانيٽي ٿي امي هئي،
نهن ٿانن نهاري، پنهجي روڙ سوڙ آهسته آهسته، رڻي
چيائ ٿ، ”وب منهنجا! جيڪي هيء آء ٿ سان ٿو، سو
جاڳندي يا خواب ۾. ٿڏهن، مهرالنسا! سج سج هيٺو
هميشه لاء منهنجي آهين؟“

مهرالنسا، جنهنجي دل هنجي دل سان گڏ پئي
ٿڙڪي، ۽ خوشيء وچان ٿ پئي ماري، نهن مٽيء
لاڪار سان چيو ٿ، ”منهنجا شهزادا! منهنجا پيارا شهزاده!
تون مولڪان آهي سوال چو ٿو پڇين؟ مون ٿ لوڪي
الهيء جو جواب گهڻا ٿ نهن اک ٿي ٿيئي ڇڏيو آهي.“
جهالڪو ڪڍ ڪڍ ٿي وڌو ۽ چيائين ٿ، ”حياليء
کان به مٿي مهرالنسا! ٿو اڄ منهن جيء جان کي
آئين سو چياريو آهي، غذا ٿو چاڻي ٿ، او لاء ڪئن
ٿ وڙهي، واجهاريو اٿم ۽ سڪ جا سوڙ سڌا اٿم.
جڏهن مولڪي خبر پئي ٿ، ٿو پنهجو پاڻ پئي کي
ٿيئي ڇڏيو آهي، ٿڏهن جا مولڪي ٿا اُمدي ۽
درد پيو، نهنجو ڪير بيان ڪري سگهندو؟“

مهرالنساء: ”نڙهن ماڻهن لوسان ڳالهه ڪانه ڪئي
 نه مولڪي آفيم ڪاوائِي، لڪاج ڪرايو هوائون ۽ ٽپن
 هوندي نه مون پنهنجي قبرلمس نه ڏي ۽ پڇاڙيءَ
 لاءِ نه تو لاءِ پئي ٿيڪيس؟ مون پل پل پئي ڳڻيو،
 پر ٽپن جو پتو ئي ڪونه پيو.“

جهانگير: ”انسوس! هنن مونسان اها ڳالهه ئي
 ڪانه ڪئي، نه نه جيڪر آڇ لوها ڪوٽ پڇي به،
 اچي تو رت حاضر ٿيان ها. پر هاڻ مولڪي سڄي
 خبر ملي چڪي آهي. هاڻي مرحوم جي رورنامي
 ۾ هڪ ڳجهي داخلا ٿيل آهي، جنهن مان مولڪي
 ساري قصي جي حقيقت ملي آهي. بس، قسمت
 اسان کي منجهاريو.“

مهرالنساء: ”خدا جو ارادو ائين هو! ڪهڙي خبر
 نه آئندي ڇا ٿيو آهي؟“

جهانگير: جنهن هڪ پنهنجيءَ چاليءَ سان لائي،
 سندس زلفن سان راند پئي ڪئي، ٿڌن وري وري
 ڪالفس پيار جون پڪون پئي ورتائين. پوءِ اوچتو پاڪاري
 ڇڏي نه ”مهرالنساء! ٻڌاءِ نه ڇو پنهنجي ٻانهن کي
 اهڙا سنا ويس پل آهن ۽ لوڪي فقط هڪ سادو وڳو
 بهر پل آهي؟“

مهراڻسا مري درائي ڏي ر ”جيڪي ڇاڻون
۽ ٻينون ئي ٻانهون ئي آهن، تن کي نه ضرور سڀيون
پوشاڪون پهرڻ گهرجن، ڇو نه انهن ڪرڻ ۾ سندن
ڏانهن راضي ٿينديون. هو منهنجون اوڪرڻا آهن،
نهن ڪري هنن کي منهنجي مرضيءَ موافق لي هلاو
آهي. پر آءُ ڇا پئي جي ٻانهي آهيان ۽ ڇو وري
ساري هندستان جو شاهه شاهه آهي، سو آءُ پنهنجيءَ
مريضه موجب پوشاڪ ڪٿن پهرينديس؟“

جهانگير سندن لورائي لڙي ڇڏي ڏيئي
چيو ته ”هندوستان جو شاهه منهنجي ڪرڻ جو ڪولو
آهي، ۽ آرزو اٿس ته ساري عمر منهنجي حسن ۽
جمال جي سايه هيٺ رهي. وڇوڙي جا دورا ڏينهن
رمضان جي روزن جيان ختم ٿي ويا، ۽ مهراڻي جي
چند اڃ ٿي منهنجي لاءِ سڄي عيد آئي آهي.“

مهراڻسا، جنهنجو منهن خوشيءَ وڃان ٽڙي بهار
ٿي پيو هو، نهن چيو ته ”خير نه آهي ته ماڻهو
رمضان کان وٺو ڇو لا وڃن، جڏهن تون ڏينهن جي
روزن رکڻ ڪري ڪين هميشه لاءِ بهشت نصيب ٿي
سگهي ٿو، جتي طرح طرح جون نعمتون ۽ مزا موجود
آهن ۽ حورن جي نه ڪمي ڪانهي.“

جهانگير ڏانهن سڀني سان ٺهاري چيو ته ”خدا
منهنجي لاءِ هن جهان ۾ ئي حور موڪلي آهي .
بھشت کي آءٌ ڪاڏي ڪنڊس؟ اٺون ئي منهنجو بھشت
آھن، اٺون ئي منهنجو ڪوٽر ۽ طوڙي . اٺون ئي منهنجي
رڳ رڳ ۾ رهي آھين. آءٌ نه جو ڪو منهنجي
هڪواري مرڪڙ لاءِ ساري عمر روزا رڳڻ قبول ڪريان.
پر ٻين ۽ زاهدن جي سڪن ڦڙن تي ويٺه رڳي سڃاڻ
جي آسن آھين هي لالچ ئي اڄوڪي دصال جو
آب حيات آءٌ جيڪر هرگز هٿان نه ڇڏيان.“

مهراڻسا چيو ته ”منهنجي اکين جا ٽارا! هن ويل
لنهن جي ٻياري منهن جي دل تي ڏاڍو لک ۽ لاءِ
ڪيو آهي . جهٽوڻڪ اسانجي قسمت ۾ لکيل نه
هو ته قوه جوانيءَ جا رڙا مٿيون، اڏهن نه ان جي
هڪاري سان منهنجي دل هاڻ پوري ويئي آهي ۽
محبت جي گلشن ۾ اڀرڻ جا ڦل ڦٽا پيا آهن.“
جهانگير ليلائي چيو ته ”ملي مهراڻسا! اڄوڪي
رات اچي ئي اچي، لنهن کان اک ٽون منهن جي
ڌال ٽپنديءَ؟ ۽ پوءِ هڪ ٻئي کان هڪ ٻي
جدا نه ٿينداسين.“

مهراڻسا وڃ ۾ اچي ويئي ۽ جواب ڏنائين ته

”آء اوهائجي ٻيڙي پاڻي آهيان. جنهن کي اهو م
 ارهائجي خوشي ۽ راضو ٿئي، سا آءِ هر دم ڪرڻ لاءِ
 تيار آهيان ۽ اهائي منهنجي لاءِ سهڻي صلاح آهي.“
 جهانگور هڪواريءَ وري ٻه مهورالسا کي پاڪر
 پاڻي کائڻس هڪلائڻ، سڌو رخ رکيو ڏرهار ٿي. اڳي
 پهچڻ شرط سڀني خاص ۽ عام ماڻهن کي مهورالسا سان
 لڪاڇ ڪرڻ جو اطلاع ڪيائين ۽ ضروري راتهن رسمن
 جي بجا آوريءَ جو حڪم ڏنائين.

(۱۸)

پوڙي جي مهل هئي. آپ ڪارن ڪڪرن سان
 ڇانڻجي ويو هو. وڃڻ لعل لبس ڪري پئي ڇوڪيون،
 ۽ اوهيون اوڪ پئي ڪئي. ٿڌي وڻندڙ هير پئي
 لڳي. ڌڙي ڌڙي اوچل ٿي پئي هئي ۽ سڙي
 جو سائو لباس ڪري بهريو هوانين. جهانگير ۽ مهورالسا
 جي لاءِ ڏولائي جا ڏينهن لڏي ويا هوا ۽ غم جو
 غبار گذر ڪري ويو هو. سندن قلب ۾ قرار هو ۽
 روح ۾ راحت.

اماشار اچي ٿي. بادلن جو ٻوڏ بند ٿي ويو
 ۽ اڀارڪ آسمان تي ظاهر ٿي. مهورالسا اڀندڙ خوشيءَ
 جي خيالن ۾ ٿي رهيو هئي، ته جهانگير هڪ ناضي
 ۽ ٻه شاهد وٺي اچي سندن ڪمري ۾ لڪيو.
 مهورالسا جو منهن حياءَ کان ڳاڙهو لعل ٿي ويو، تنهن
 مٿان جو وري پڪو جا ڦڙا پئي لڪتا، سو انهن
 پئي پاليمون جو چڻ نه ڪو ڪلاب جو گل آهي،
 جنهن مٿان ماڪ جا موليٰ مڙهيل آهن. شادي
 بلڪل ساديءَ ساديءَ طرح - ان ڪئي ويئي. ناضيءَ

ٺران شريف مان لورون آتون پڙهي، ڪالڻ ٻچو نه
 ”توهين هڪ پٽي کي قبول ڪريو ٿا يا نه؟“ جهڙهن
 هنن پنهنجي قبوليت ڏني، تڏهن ڪنن قاعدي موجب
 زال مڙس ظاهر ڪيائين. بالغ پڙهي، دعا گهري،
 هڪ مولهن جي مالها وٺي، قاضي صاحب گهر وٺايو.
 جهانگير هڪدم اتي ڪڙو ٿيو، ۽ مهورالنسا کي
 پاڪر ۾ جهلي سندس پيشاني، اکيون، گل ۽ چپ
 ٻار ٻار چمڪايو. مٿين مٿين منهنجي قنيل دل تي
 نار پيو هو ۽ سندس اسائيل روح کي آب حيات
 نصيب ٿيو هو. هڪ پٽي جي محبت ۾ رهيو ٿي
 ويا ۽ پنهنجي جي دلين پيار جو پيغام پئي ڪيون.
 جهانگير نهايت خوشيءَ ۾ اچي چيو ته ”اڄ عيد
 جي چنڊ منهنجي آسمان ۾ چمڪات ڪيو آهي، ۽
 منهنجو روزو ٻورو ٿيو آهي.“

مهورالنسا چيو ته ”يوسف جو گر ٿي ويو هو سو
 وري ڪيئن ۾ آيو آهي. هاڻ اسين پيار ۽ خوشيءَ
 جي آڻاهه درياه مان هوندي پياليون پو ڪري پيا پيئنداسون.“
 جهانگير چيو ته ”جيڪڏهن سالڪن کي سڌ
 هجي ها، ته معشوق جي ممڪن ڏلڻ ۾ ڪهڙي
 نه فرحت ۽ لذت آهي، ته جيڪر اهوشت جي

اجائي ٻُولا ٿو رها ڇڏي هاڻو - ٿي ۽ خوشي ۽ حاصل
ڪرڻ لاءِ مسعانا ٿي پون ها.

مهراڻسا پڻ پڻ ٿي ٿي چيو ته ”منهنجا سچو!
منهنجا سهرين!“ ٻيءَ جهانگير ڏانهن ڏاڍي ۽ اڪير
سان نيٺ ڪٿي بهاريائين، ۽ ڪڇڻ ڪڇڻ پٺيان صاف
ڪنول تي گل جيان هندي گلي ٿي ڪري پئي.
شاديءَ جي خبر هيند هيند پڪڙجي ويئي.

ٻئي ڏينهن صبح جو دوپار عام ۾ مجلسن جي
ٿياري ڪئي ويئي. سنگمرمر جا فرش سرهن پاڻين
سان ڌولا ويا، ۽ مٿن گل ۽ غاليچا وڇايا ويا.
دستورڪارن تي طرح طرح جا مهراڻا ۽ پڪوان
رکجي ويا. ڏاڍا کالا ۽ راکڻ روپ لڳي ويا. لندڙان
خوبصورت چوڪريون مٺي ۽ لڪار سان سهرا پئي ڳايا.
جهانگير جو منهن ٿڙي پيو هو، ۽ اميد خوشيءَ ۾
اهي ڏي رهو هو. ساري سلطنت جا هن جي هٿ ۾
هئي، انهن مان به ڪڏهن هڪي اهڙي طرح ۽
مزو حاصل نه ٿيو هو، جهڙو اڄ.

هاڻ معشوق کان به پاسي لهن جي سمرلي
ساري ٿي سگهيو، سو انصاف جي پوسان ۾ ٻڌو
ٿڪائي، مهراڻسا کي هميشه پنهنجي اوڏو وهاري لڳو.

مٿس 'لور مڃل'، يعني 'مڃاڻ جي روشنائي' جو
 لقب ڏرائين ۽ راهيءَ موقع جي ملهائڻ لاءِ ٻيچ ڏانهن
 خوب مجلسون ڪيائين.

جهانگير جنهنڪي اهڙو بي بها موليٰ هڪ آهي
 واپو هو، تنهن بادشاهيءَ کي لڄ ڪري ٿي سمجهيو.
 رفته رفته لور مڃل سلطنت جي ڪارو باز ٻنهن جي
 اڀڙي ۾ آڻيندي ويئي، ٿان هو سڄو سڄو بادشاهه ٿي
 پاڻ بڻجي ويئي ۽ جهانگير کي راجائيءَ جو رٿيلو
 نالو وڃي رهيو. هو مڃاڻ هڪ ئي سندس پير ۾
 چهن کي چنڊو لڳايو سو ڇوڏو هو، ۽ اهيءَ ۾ ئي
 راضي ڇوڏو هو ته لور مڃل جو مبارڪ ساڀو مون
 مٿي هوندم قائم هجي. خود بدبختيءَ زبان سان باز
 باز ڇوڏو هو ته "مون پنهنجي سلطنت لور مڃل
 مٿان گهوري جهڙي آهي. منهنجي واسطي ماليءَ
 جو پورو شراب جو پيالو ۽ محبوب جي مورب آي
 ڪافي آهن."

لورن سالن گذرڻ بعد لور مڃل جو لقب ڦيرائي
 'لور جهان'، يعني 'دنيا جي روشنائي' رکيو ويو.
 تحقيق، جهانگير جي نظر ۾ لور جهان ئي جهان جو
 لور هئي. جهانگير شڪار تي ويندو هو، اڌ لور جهان

سائس همڪاب هوندي هئي. هوءَ به شڪار ڪرڻ
 ۾ پڙ هوندي هئي. هڪ لڳا ٻڪري سر چار ڇيٽا
 بدوڻ مان ماريائين. ڪڏهن ڪڏهن اچي پاڻ ۾
 مشاعرا ڪندا هئا. ۽ اڪثرين نور جهان جهانگير کان
 گروه کڻي ويندي هئي. سندس شعر عاشقانو آهي، ۽
 انهيءَ وقت جي ڪري پڳانو. عبارت ڪئي نصيح نه
 ڪئي بلڪه، پر اڪثر ڪري نهايت سليس ۽ صاف
 آهي. لطيف ۽ اڌڪ خيالن جي نه ڪمي ڪانهي.
 ملڪ مسعود جي پيشمن کوليءَ موجب نور جهان
 جو حڪم ملڪان ملڪ هئا لڳو. ذات پات جو
 خيال لاهي، سڀڪنهن سان هڪجهڙو انصاف ڪندي
 هئي ۽ رعيت جي ترقيءَ ۽ بهبوديءَ جو خيال سدائين
 سندس هرديءَ ۾ پيو وسندو هو. هزارها نوان ڪوه
 کوٽايائين، سوين مسافرخانا لهرائائين ۽ ساري ملڪ کي
 آئين ۽ امان ۾ رکيائين. جهانگير کي سڌاري، عدل ۽
 انصاف جي راه تي آندائين. ڳالهه ٿا ڪن ته ڪو
 غريب شخص هڪڙي ڏينهن سولي زنجير وارو گهند
 وڃائي گرم لي ويو. جهانگير ڪامورن کي -
 لاهند ڪيو ته ”انهيءَ ستم جي سبب جي تلاش ڪري،
 هنکي ڏيکار ۾ جلد حاضر ڪريو. جيستائون هو ڏاڍو مند

نه ٿيندو تهستانين مولڪي مالي پائي حرام آهي.“
 اهي ٽي بهن به اهو ساڳيو شخص ڪهند وڃائون ٿي
 هو، پر ڪامورن جي نظر مٿس اوچتو چڙهي وئي،
 سو کيس هڪڙي آڻي درٻار ۾ حاضر ڪيائون. پڇا ڳاڇا
 بعد معلوم ٿيو ته هڪڙي امير هن غراب جي شرم ۾ هڪ
 وجهن جي ست سٺي هٿيءَ ۽ هر روز سندس گهر
 (وران زوريءَ لنگهي وڃي هڪي دڙڪو ٿاب ڪندو
 هوندو) جي منهنجي ڳالهه قبول نه ڪندائين ته جيئري
 گل لهرائيندو سانءُ.“

جهانگهر هيءَ ڳالهه ٻڌي، تڙا هڪ ۾ ڪٿي فرياديءَ
 سان گڏجي سندس گهر وڃائو ٿيو. اتي اهو امير به
 ان وقت حاضر هو. جهانگهر فرمايو ته ”بتي گل
 ڪري ڇڏ.“ پوءِ تڙا کپ مان ڪڍي، هڪدم امير
 جي سسي ٽڙ کان ٽار ڪري ڇڏيائون. پوءِ حڪم
 ڪيائون ته بتي ڀري وڃي. جڏهن روشنائي ٿي،
 تڏهن امير جي شڪل چٽائي ٿي، اکين مان
 ٻوڙها ڳاڙڻ لڳو. پر اتي جو اتي مرڪي ٿيائون ۽
 سجدو ڪري خدا جا شڪرا اڻائيائون ۽ فرياديءَ کي
 حڪم ڪيائون ته ”گهر ۾ ڪو ماليءَ جو پور هجي
 نه ڪٿي آءُ.“ هو هڪدم سڪل روئي ۽ چونڪو ڪٿي

آيو جو جهانگير ڏاڍي د رڻ شوق سان کاڌو. ۽ اهي ۽
 حال ڏسي، سرهياڻيءَ عرض ڪيو ته ” (۳)
 کي طقت، آهي جو حضور من جي لطف ۽ عنايت
 من جي ڀڙي شڪر گذاري ڪري سگهي. مگر هيءُ
 چوڪي وهيز واپس آهي، سو مون ڪم ٺهر جي سمجهه
 کان ٻاهر آهي.“

جهانگير جواب ڏنو ته ”مولي يقين هو ته منهن
 جي راج ۾، سواءِ منهنجي پٽن جي، ڪنهن کي به اهڙي
 دلائليءَ جهڙي ڪم ڪرڻ جي بلڪل جرئت نه ٿيندي.
 دل ۾ خيال ڪيم ته جيڪڏهن روشني هوندي، ته
 هن جي شڪل ڏسي، بي همت ٿي پوندس ۽ کيس
 سندس بد افعال جي سزا ڏيڻ کان انانيندس. تنهن
 ڪري اڳتي ڇو نه پتي وٺائي ڇڏ. ڳوڙها جي ڳاڙهي،
 انهيءَ سبب هيءُ هو جو انهيءَ آهيءَ لاءِ، مولڪي دل
 ۾ ڏاڍي عزت ۽ قرب هو، ۽ مولڪي نهايت انسوس
 ٿيو جو هندو موت منهنجي هٿان ٿيو. منهنجي انهيءَ
 ڪري جو غوشي ٿيو ته منهنجو ڪو به پٽ اهڙي
 ڪڍي ڪم ۾ گرفتار نه آهي. سڄي ڪوڙ جو
 سبب هيءُ هو ته مون خاڪسار جي هٿان اهڙو انصاف
 ۽ عدالت جو ڪم ٿيو، ۽ انهنجي سڪل ماني اشتها

سان الهی ۽ ڪري کاذب، جو جهن ڏينهن او ڪهيد
 وڃايو هو، انهن ڏينهن کان وٺي مون ڦول ڪيو هو ۽
 جيستائين اوکي داد ۽ رسائيندس، تيستائين مون کي
 مالي پاڻي حرام آهي. ۵

پاڻي حيالي ۽ جا ڏينهن هجبت ۽ مهراج ۾ گذاريائون.
 هڪ دفعو سو هڪ ٻئي کان دم ساعف بدور ٿيا ۽ سو
 هن ڪري جو هجبت خان باغي ٿيو هو ۽ جهانگير کي
 نظر بند ڪيو هوائين. پر نور جهان وڏو لشڪر ساڻ ڪري
 هن اِي حملو ڪيو، ۽ جلد ئي ٻين جي باري ۾ وڙس
 کي آزاد ڪيائون.

پر ڇرندا آهن ۽ چاڙهن پنهنجا لاهيون، لاهيون
 پنهان چاڙهن. وقت هڪ زبردست شاه آهي. سندس
 ڏند سڀني کي ڏيکيو آهي. انکي بادشاهتون، انکي
 راجاڻن کي زال رويي بحر ۾ غرق ٿي ويون. هن سڀ
 جهان مالي آهي. هرڪو هليو ويندو، ڪوئي شڪ نه
 رهندو. جهانگير به دنيا مان گذر ڪري وڌو. جيئن
 هن پهنجيءَ زال جي هنج ۾ ساه ٿي ڏنو، تنهن هنجي
 دلهرِي کي اِي هميشه جي لاءِ ٻڌو ڪري پيو. سندس
 دور به ڪل جي دور جهان جيئن ڏينهن جو چڻڪو
 هو. سارو چرخو ڦري ويو. هڪ کن ۾ نور جهان عرش

تان لہی اچی فرش لی پیتی . شاه جهان راج ڈلی
 ٿیو ، ۽ نور جهان کی لاهور ۾ شاہی محلات ۾ کی کمر
 رهيا لاه ڏانهن ، ۽ پل ۾ جهانگیر جي مقبري جي
 ويجهو رهي .

اهو مقبرو لاهور کان ۾ ڪوھ پري اتر پاسي آهي ،
 ۽ شهبوري جي نالي سان سڏجي ٿو . عمارت ڪمادي
 ۽ عالیشان آهي . چوڌاري چار منارا اٿس ، جن
 مٿان صاف برف جهڙي سنگمرمر جا گنبد آهن .
 اندر پتین لی اهايت - ٻيٽو چٽساليءَ جو ڪم ٿيل آهي .
 وچ ۾ جهانگیر جي قبر آهي . مقبري جي ڪنڊن
 اڀارن ۾ ڊگھا اڙڪاڪت دار وٿا ، جهڙوڪ اُلب ، سرو
 ۽ شمشاد ، طرح طرح جا گل ٿل ، جهڙوڪ گلاب ،
 موليو ۽ چنبيلي ، ۽ سمين سمين خوشبودار پوٽا ،
 جهڙوڪ ضميران ، ويھان ۽ نارو ٿڙا ايٺا آهن .

لور جهان ۾ پنهنجي پٽار جي قبر جي ٿر ۾
 گهڙي ساعت گذاري ، ڪومايل گل جهان نالي رهيو ڪهيو
 سڳند ڇڏي ، هميشه لاه هن جهان کي اماڻ ڪيو .
 هوءِ جا جيڪر جهانگیر جي هٿن ۾ سرهي لٿي ها ته
 مٿس لاج محل کان ۾ وڌيڪ سھڻو ۽ شاندار قبر اُڏايو
 وڃي ها ، سا پنهنجي مٿس کان ٿورا قدر پري هليائين .

زمين تي هڪ نهايت سادي ۽ سوڙهي ۽ اجر ۾ دن
ڪٿي ويئي. اجر جا اصل پڪ سوي نهيل هئي، سا
هاڻ ڏهي (يون ٿي ويئي آهي. اندر اولاد هي لڳي
پيئي آهي. اوبت ٿئي ويئي آهي، ۽ مٿاڻس ڪو
نالو نشان به اڪريل نه آهي. نور جهان کي احقيق
نمين جيان الهام اچي ويو هو، جڏهن پنهنجي هڪ
شعر ۾ چيو هئائون ته:—

”مون اڀاڳي جي قبر تي، جوت لاهي لا ڪل ٿل ۽
”نا جلي آب پر هتنگ جو، لا ڪري آب لا بلبل.“

ورسني سنڌي پبليڪيشنس، طرفان شايع ٿيل بهترين شاهڪاري ادبي ڪتاب

فهرست

- ۱- مائيم لطيفي ڊاڪٽر هوتچند مولچند ڪر بھاشائي قيمت ۲۰۰
- ۲- نورجهان (ناول) ” قيمت ۱۰۰۰
- ۳- همڪار چونڊ مضمون مرتب ڪر بھاشائي قيمت ۱۰۰۰
- ۴- پشو پاشا افسانن جو مجموعو جمال اڀڙو قيمت ۲۰۵
- ۵- بلو دادا افسانن جو مجموعو اياز حسين قادري ڇاپي عيت
- ۶- شبنم شبنم ڪنول ڪنول افسانن جو مجموعو نسيم ڪرل ڇاپي عيت

ملن جو هنڌ :

- ۱- ادبيات، اسپتال روڊ، حيدرآباد.
- ۲- مڪتبہ اعجازي، جھونا مارڪيٽ، ڪراچي.

سيڪريٽري، ورسني سنڌي پبليڪيشنس، سنڌي شعبو ڪراچي
يونيورسٽي ڪال ڪلهاني ڪوچن ٿا.

نالو : صاحب خان ميراثي
ولد : بهادر علي

ادبي نالو : سورھ ميراثي

جنم : 08.04.1975

جنم هنڌ : ڳوٺ ڪپڙو، تعلقو
رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.

حال ائڊريس : غريب آباد محلہ،
نئون ديرو، تعلقو رتوديرو.

تعليم : M.A سنڌي

ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

ان ڇپيل ڪتاب

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990 ع

سائرسهس گجن (شاعري) 2021 ع

برھ منجهارا بوند (شاعري) 2022 ع

صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) ان مڪمل

موبائل نمبر : 3919786 – 0344

3404488 – 0300

اي ميل : sahibkhanmirani0@gmail.com

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488